

MEDENİYET ve TOPLUM DERGİSİ

The Journal of
Civilization and
Society

Cilt/Volume: 7
Sayı/Issue: 1

Haziran/June
2023

MEDENİYET VE TOPLUM DERGİSİ (METDER)
Journal of Civilization and Society (JCISO)
Cilt/Volume: 7, Sayı/ Issue: 1 (Haziran / June 2023)

Uluslararası Hakemli Dergi / International Peer Reviewed Journal

Sahibi / Owner

Necmettin Erbakan Üniversitesi / Necmettin Erbakan University

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Fatih KALECİ

Editör Yardımcısı / Associate Editor

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Mehmet Emin SATIR

Arş. Gör. / Res. Assist. Cem UNCU

Arş. Gör. / Res. Assist. Semih SÖĞÜT

Editör Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. Ayşe Eda GÜNDOĞDU

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Abdullah MERT

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Kağan GARİPER

Dr. Mersiye BORA GALLOIS

Yayın Türü / Publication Type

Yerel Süreli Yayın / National Periodical

Yayın Periyodu / Publication Period

Yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanır / Published bi-annual (June, December)

Baskı Tarihi / Print Date

Haziran / June 2023

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Dere Aşıklar Mahallesi, Demeç Sokak, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri
Bilimler Fakültesi Dekanlığı Köyceğiz Yerleşkesi, No: 42, 42090,
Meram/KONYA.

Tel / Phone: 0332 325 20 14

Web: <http://dergipark.org.tr/metder>

E-posta / E-mail: medeniyetvetoplum@erbakan.edu.tr

ISSN: 2587-0092 e-ISSN: 2602-2419

Medeniyet ve Toplum Dergisi (METDER), yılda iki kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir / The Journal of Civilization and Society (JCISO) an international peer reviewed bi-annual journal

DergiPark
AKADEMİK

DANIŐMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Abderrahim ALAMI (University of Abdelmalik Es saadi)
Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Ahmet Nuri YURDUSEV (Middle East Technical University)
Prof. Dr. Alan WILLIAMS (University of Manchester)
Prof. Dr. Armando SALVATORE (University of Mc Gill)
Prof. Dr. Bilal KUŐPINAR (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Feridun EMECEN (İstanbul 29 Mayıs University)
Prof. Dr. Han-Durdy GURBANOW (Academy of Sciences of Turkmenistan)
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BİRCAN (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Lynda CLARKE (Concordia University)
Prof. Dr. Mahmut Hakkı AKIN (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Munir DRKIC' (University of Sarajevo)
Prof. Dr. Mustafa Abu SWAY (Al-Quds University)
Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK (Social Sciences University of Ankara)
Prof. Dr. Osman BAKAR (International Islamic University Malaysia)
Prof. Dr. Recep ŐENTÜRK (İbn Haldun University)
Prof. Dr. Yasushi TONAGA (University of Kyoto)
Prof. Dr. Yusuf WAGHID (Stellenbosh University)
Assoc. Prof. Dr. Elnure AZIZOVA (Baku Khazar University)

Sayı Hakemleri / Reviewers of The Issue

- Prof. Dr. Caner ARABACI (KTO Karatay University)
Prof. Dr. Cemal GÜVEN (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Cenk DEMIRKIRAN (İzmir Kâtip Çelebi University)
Prof. Dr. Selim KAYHAN (Necmettin Erbakan University)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. Çağatay BENHÜR (Selçuk University)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. İbrahim NACAK (Selçuk University)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. İncinur Atik GÜRBÜZ (Necmettin Erbakan Uni.)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. Mehmet GÜRBÜZ (Necmettin Erbakan Uni.)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. Ruhi Can ALKIN (Necmettin Erbakan Uni.)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Sebile BAŐOK DİŐ (Necmettin Erbakan University)
Doç. Dr. / Assoc. Prof. Őerife ÖZŐAHİN (Necmettin Erbakan University)
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Emrah BAŐARAN (İzmir Katip Çelebi Uni.)
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Merve YILMAZ (Necmettin Erbakan University)
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Yakup KALIN (Necmettin Erbakan University)

İçindekiler / Contents

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

Üsküplü Hasan Fehmi Efendi Muderris Hasan Fehmi from Skopje	1-11
Ertan EMİN	
Political Objective or Concern About Transnational Security? The Intention of Türkiye Syria	12-21
Yakup KAYA Mustafa AKKUŞ Merve Gönlühoş ELMAS	
Konaklama İşletmeleri Web Sitelerinin İçerik Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Konya Örneği Evaluation of Accommodation Businesses' Web Sites by Content Analysis Method: The Case of Konya	22-42
Aziz KARA	
Üniversite Öğrencilerinin Riskli Davranışlarının Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Olumsuz Çekirdek İnanışlarla İlişkisi The Relationship of Risky Behaviors in College Students with Emotion Regulation Difficulties and Negative Core Beliefs ...	43-60
Burak Kemal ATEŞ Sedat BATMAZ	
Özbekistan'da Kadına Yönelik Şiddet Konulu Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz Adlı Kamu Spotu Değerlendirmesi Evaluation of the Public Spot on Violence Against Women in Uzbekistan 'We Are Not Indifferent to Gender Inequality'	61-77
Aytekin İŞMAN Gulina YUSUPOVA	
Türkiye Örneğinde Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği Geliştirme Çalışması Developing a Determination About Divorce Scale in the Sample of Turkey	78-90
Ali BOZGEDİK Yusuf BAYAR Mehmet BİREKUL	
KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ / BOOK REVIEWS	
Türk Sağı-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları	91-94
Özge Seda UĞRAŞ	

Üsküplü Hasan Fehmi Efendi*

Ertan EMİN

Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Tarih Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye
ertan_mehonik_mkd@hotmail.com

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 18.03.2023

Kabul: 03.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Anahtar

Kelimeler:

Hasan Fehmi
Efendi, Üsküp,
Müftü, Müderris,
İnegöl.

Balkan coğrafyasında Türk kültürünün en önemli merkezlerinden biri olan Üsküp, Osmanlı Devleti'nin fetihleri sonucunda 6 Ocak 1392'de akıncı beylerinden olan Paşa Yiğit Bey (ö. 1413) tarafından fethedilmiştir. Bu tarihten itibaren Balkan savaşlarına kadar geçen dönemde yani 521 yıllık bir zaman diliminde burada Osmanlı hâkimiyeti görülmüştür. Bu süre zarfında Üsküp yöresinde İslam medeniyetini ve Türk kültürünü hâkim kılan birçok hayır eseri inşa edilmiştir. Bu eser grubundan biri medreselerdir. Üsküp'teki Gazi İshak ve İsa Beylerin inşa ettirdikleri köklü medreselerde II. Mehmed'in (1444-1446, 1451-1481) inşa ettirdiği Sahn-ı Semân medreseleri, örnek alınan bir yapı ve eğitim sistemiydi. Burada Osmanlı coğrafyasında nam salmış çok sayıda âlim görev yapmıştır. Son devir Osmanlı ulemasından olan Üsküplü Hasan Fehmi Efendi (1856-1942) de burada Üsküp'ün en eski ve köklü medreselerinden olan Gazi İsa Bey Medresesi'nde yetişmiştir. Müderris Hacı Şakir Efendi ile Üsküp Müftüsü el-Hâc İsmail Hakkı Efendi'den dersler almıştır. Üsküp'te başladığı eğitimine İstanbul'da devam ederek kendini yetiştiren tanınmış bir müderris olmuştur. Bu çalışmada Hasan Fehmi Efendi'nin hayatı, aldığı eğitim, görevleri, kaleme aldığı eserler ve siyasi görüşleri incelenmiştir. Netice olarak; çocuk yaştan itibaren çok zorluk çekerek kendini yetiştirmiş, memleket meselelerinde duyarlı bir ilim adamı olarak ömrünü eğitim, ilim ve irfan yolunda değerlendirmiştir. Bir aydın tipi olarak Hasan Fehmi Efendi'nin günümüzde tanınmasında yarar vardır.

Muderris Hasan Fehmi from Skopje

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 18.03.2023

Accepted: 03.06.2023

Published: 30.06.2023

Keywords:

Hasan Fehmi Efendi,
Skopje, Mufti,
Muderris, Inegöl.

Skopje which is one of the most important centers of Balkan geography was conquered by one of the raiders Pasha Yiğit as a result of the conquests of Ottoman State on January 6 1392. Ottoman domination was seen here from that date to Balkan Wars in a period of 521 years. Many charitable work that dominated Islamic civilization & Turkish culture were built during that time. One of this group of works is madrasahs. Fundamental madrasahs built by Gazi İshak & İsa Bey and Sahn-ı Seman madrasahs which were built by Mehmet II. (1444-1446, 1451-1481) were an exemplary structure and had an exemplary education system. Many scholars who were famous in Ottoman geography served here. Muderris Hasan Fehmi one of the last period Ottoman scholar was educated in Gazi İsa Bey Madrasah. It was one of the oldest & well-established schools of Skopje. He took lessons from muderris Hacı Şakir and muderris İsmail Hakkı who were Skopje mufti. He started his education in Skopje and continued his education in Istanbul and became a well-known muderris. The life of muderris Hasan Fehmi, his education, duties and works which he wrote and political views were examined. As a result he raised himself with great difficulty since his childhood and evaluated his life by knowledge & wisdom as a sensitive scholar in the affairs of the country. It would be beneficial to recognize muderris Hasan Fehmi today as an enlightened person.

Atıf/Citation: Ertan E. (2023). Üsküplü Hasan Fehmi Efendi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 1-11.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

* Bu makale, 2023 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında tarafımdan halen yazımına devam edilen "Üsküp Medreseleri" adlı doktora tezinden de yararlanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Osmanlı Devleti, kurulduğu tarihten kısa bir süre sonra Rumeli'ye geçmiş (1373) ve Sultan I. Murad (1362-1389) izlediği Rumeli politikası sonucunda Üsküp'ü 1392'de fethetmiştir.

Başta padişah olmak üzere üst düzey devlet adamlarıyla varlıklı kişiler, bir Türk şehri için gerekli olan unsurları oluşturmak amacıyla burada cami, mescit, mektep, medrese, han, hamam, kervansaray, tekke, zaviye gibi hayır eserleri inşa ettirmişlerdir. XVII. yüzyıl ortalarında Üsküp'ü ziyaret eden Evliya Çelebi, eserinde dönemin ünlü eğitim kurumları olarak Sultan Murad, Yahya Paşa, İshak Paşa, İsa Paşa, Mustafa Paşa medreselerine yer vermiştir (Evliya Çelebi, 2019: 297). Bu medreselerde Osmanlının ünlü müderrisleri olarak bilinen Kemalpaşazâde ve Taşköprülüzâde Ahmed gibi ilim adamları görev yapmışlardır. Bunlar dışında Mustafa Efendi, İshakıyye Medresesi Müderrisi Şücâeddin İlyas Efendi gibi Üsküplü olup kendisini yetiştirmiş âlimler de bulunmakta idi (Taşköprülüzâde, 2019: 598-602, 850-858; Gelibolulu Mustafa 'Âli Efendi, 1997: 398; Babinger, 1992: 68-70). Bu çalışmada, Osmanlı'nın son dönem ilim adamlarından olan ve Üsküp Müftülüğü ve Yahya Paşa Medresesi müderrisliği de yapan, Üsküp doğumlu Hasan Fehmi Efendi'nin hayatı, aldığı eğitim, üstlenmiş olduğu vazifeler, kaleme aldığı eserler ile siyasi yönü ağırlıklı olarak arşiv belgeleri ışığında incelenmiştir.

1) Hayatı ve Aldığı Eğitim

Osmanlı'nın son dönem ilim adamlarından olan Hasan Fehmi Efendi'nin babası ziraat erbabına mensup Yaşar Nuri Ağa, annesi ise Azize Hanım'dır (DİBA, no. 116)¹. 15 Şaban 1272/21 Nisan 1856 tarihinde Üsküp'e yaklaşık 20 km mesafede olan Virtikce köyünde dünyaya gelmiştir (bk. EK 1: DİBA, Terceme-i Hâl). Bu yerleşim yeri, günümüzde Üsküp şehir merkezinin güneydoğusunda yer alan Studenicanı Belediyesi'ne bağlı "Vrtekitca" olarak adlandırılmaktadır. Hasan Fehmi Efendi'nin eğitim hayatı aynı köyde bulunan iptidaiyede başlamış, 15 yaşında iken (H.1287/M.1870) Üsküp'ün meşhur medreselerinden olan Gazi İsa Bey Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir. Üsküp'e eğitim için yerleşen Hasan Fehmi Efendi, kayıt yaptırdığı medreseye çok yakın bir konumda bulunan Karakapucu Mahallesi'nde Tuzpazarı Sokağı'nda ikamet etmiştir (DİBA, no. 116). Burada Üsküp müderrislerinden Hacı Şakir Efendi'den sarf ve nahiv dersleri almıştır. Beş yıl sonra hocası Şakir Efendi vefat edince dönemin Üsküp Müftüsü el-Hâc İsmail Hakkı Efendi'den mantık, hadis, fıkıh ve tefsir gibi yüksek düzeyde ders almıştır. İsmail Hakkı Efendi'nin vefatından sonra 25 yaşında iken (H. 1297/M.1880'de) eğitim için İstanbul'a gelmiş; Şeyh Ebül-Vefâ Medresesi'nde eğitim hayatına devam etmiştir.

İstanbul'da görev yapan Fatih Camii dersiâmlarından Kalkandelenli es-Seyyid Recep Rüştî Efendi'den mantık, meani, usul, kelâm, hikmet derslerini okumuş ve icazet almıştır (DİBA, no. 94). Aynı zamanda dönemin ünlü alimlerinden ders vekili Ahmed, Dersiâm Şakir, Manastırlı İsmail ve Tokatlızâde Hacı Ahmet efendilerden âdâb, fıkıh ve feraiz konularında ders okumuştur. Kendisini oldukça geliştiren Hasan Fehmi Efendi, bulunduğu coğrafyanın da etkisiyle Türkçe, Arnavutça, Bulgarca, Arapça dillerini konuşabilecek kadar iyi öğrenmiştir. Bunlardan Türkçe ve Arapça olarak yazım dilini de kullanmıştır (DİBA, Sicil dosyası). Ayrıca yine aynı bölgede yaygın olarak kullanılan Sırp ve Makedon dillerini de konuştuğu tahmin edilebilir.

2) Görevleri

İstanbul'daki hocasından icazetnâmesini aldıktan kısa bir süre sonra memleketi olan Üsküp'e geri dönen Müderris Hasan Fehmi Efendi, buradaki ilk görev yeri Atiyye Hanım bint Arslan Bey Medresesi'nde R. 1314/M. 1898 yılında göreve başlamış; tefsir, hadis ve fıkıh gibi yüksek ilimlerde ders verdikten sonra başarılı olan öğrencilerine icazet vermiştir (MŞH. SAİD. 236/17). Atiyye Hanım adında Üsküplü bir hayırsever, 3 Zilhicce 1324/18 Ocak 1907 senesinde bir vakıf kurmuş; Debbağ Şahin Mescidi'nin avlusunda bulunan iki katlı evini vakfederek buranın üst katını medrese, alt katını da bu vakfa gelir getirmesi ve ihtiyaçların karşılanması adına bir fırın inşa ettirmiştir (VGMA, Defter, no. 991/76, vr. 59). Medresede eğitimin M. 1898; vakfın

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, (DİBA): Arslan Hasan Fehmi Efendi Sicil Dosyası bundan sonra kısaltılarak kullanılacaktır. Ayrıca bu arşiv sisteminde dosyalar içinde numaralandırılmış bir tasnif sıralaması olmadığı için sicil dosyasındaki belgelerin numarası tarafımdan verilmiştir.

kuruluş tarihinin 1907 yılı olması göz önüne alınırsa vakıf tescilinden önce böyle bir yapılanmanın organize edilerek daha sonra vakıf olarak tescil ettirildiğini akla getirmektedir. Bu medrese kimi zaman vakfı kurandan dolayı Atiyye Hanım bint Arslan Bey kimi zaman da bulunduğu yer nedeniyle Debbağhane Medresesi olarak kayda geçmiştir (Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1321/1903, s.635). Müderrislik yaptığı sırada aynı zamanda başka görevler de yapmış; 8 Rebiyülahir 1319/25 Temmuz 1901 yılında Nabi Efendi'nin yerine Kosova Vilayeti İstinaf Ceza Azalığı'na 400 kuruş maaşla dönemin Valisi Reşad Bey'in onayı ile tayin edilmiş; burada 18 ay görev yaparak 13 Kânun-ı sani 1318/26 Ocak 1903'te istifa etmiştir (BOA, TFR. I. ŞKT., no. 64/6316; DİBA, no. 93-95). H.1321/M.1903 tarihli Maarif Salnâmesi'nde, Debbağ Şahin Medresesi'nin 22 öğrencisi bulunduğu ve müderrisinin Hasan Fehmi olduğu kaydından tekrar müderrisliğe devam ettiği anlaşılmaktadır (Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1321/1903, s.635). Tüm bu yoğun çalışma temposunda bir de Murad Paşa Camii'nde insanlara Buhârî-i Şerîf'i temel alarak vaazlarda bulunmaktadır (DİBA, Sicil dosyası). Aynı yıl içinde her ne kadar Yahya Paşa Medresesi'ne atandığına dair arşivlerde herhangi bir belge bulunmasa da Debbağ Şahin Medresesi'nden istifa edip Yahya Paşa Medresesi'ne geçmiş olduğu bazı kurumlar ile yaptığı yazışmalarda kullandığı unvanından anlaşılmaktadır (BOA, MF. MKT., no. 381/17; no. 397/43; TFR. I. ŞKT., no. 25/2425; no. 64/6316).

Yahya Paşa Medresesi müderrisi iken, Üsküp Müftüsü Ali Rıza Efendi'nin rahatsızlığından dolayı dört beş ay gibi bir süre görevini yapamadığı gerekçesiyle 24 Teşrinisani 1319/7 Aralık 1903 tarihinde kendisinin vekâleten Üsküp müftüsü olarak atanmasını talep etmiştir. Bu isteği onaylanarak Üsküp Müftülüğüne getirilmiştir (BOA, TFR. I. ŞKT., no. 25/2425). Böylelikle İstanbul ve Anadolu'da uygulandığı gibi hem müderris hem de müftülüğü bir arada yürütmüştür². Daha sonra bu görev, 342 kuruş maaşla kendisine 24 Safer 1324/19 Nisan 1906 tarihinde tamamen verilmiştir (DİBA, no. 95). Buna istinaden müderris Hasan Fehmi Efendi, 17 Nisan 322/30 Nisan 1906 yılında kaleme almış olduğu teşekkür yazısını padişaha göndermiştir (BOA, TFR. I. KV., no. 125/12413). İlimyedeki başarılarından dolayı kendisi 24 Şevval 1325/1 Aralık 1907'de İzmir Payesine layık görülmüştür (DİBA, no. 95).

Bu arada askerlik görevini de yerine getiren Müftü Hasan Fehmi Efendi, İstihkâmı mülazım-ı evveli (asteğmen) olarak askere alınmış ve kendisine başarılı hizmetlerinden dolayı Tahsin Paşa tarafından 23 Rebiyülevvel 1325/6 Mayıs 1907'de Mecîdî Nişanı verilmesi uygun görülmüştür (BOA, İ. TAL., no. 420/91). Terhis edildikten sonra 21 Zilkade 1325/26 Aralık 1907 yılında Edirne Müderrisliğine tayin edilmiştir. Daha sonra Halidefendizâde Mehmed Celâleddin Efendi tarafından 22 Ramazan 1325/20 Ekim 1907'de İmtiyaz-ı Nişân-ı Hümâyûnu ile Musula-ı Süleymaniye rütbesi tevcih edilmiştir (DİBA, no. 94). Buradan hareketle müderris-müftü olan Hasan Fehmi Efendi'nin başarıları ve Üsküp'te etkili olmasından dolayı onu taltif etmek için verildiği ifade edilebilir.

Osmanlı idaresinde XX. yüzyılın başlarına kadar kalan Üsküp, 23-24 Ekim 1912 tarihinde Sırp'lar tarafından işgal edilmiştir (İnbaşı, 2012: 379). Bununla birlikte Sırp'lar, gece geç saatlerde Türk ve Arnavutların evlerine baskınlar düzenleyerek mallarını yağmalamış, kadın ve kızlarına tecavüz etmiş, küçük çocukları dahi boğarak burada yaşayan insanların canlarına, mallarına, namuslarına göz dikerek birçok kişiyi katletmişlerdi. Böyle bir duruma maruz kalan Üsküp halkı, çareyi göç etmekte bulmuş, kitleler halinde önce Selanik'e; oradan da Türkiye'ye doğru yola çıkmışlardı (Andonyan, 2002: 335-338).

Balkan Savaşları'ndan (1912-1914) sonra pek çok ilmiye mensubu gibi Hasan Fehmi Efendi de Türkiye'ye göç edenler arasındadır. İstanbul'a geldikten sonra Hoca Üveys Mahallesi'nde İmam Sokağı'nda ikamet etmeye başlamıştır (DİBA, no. 93). 25 Mayıs 1334/25 Mayıs 1918'de Hüdavendigâr Vilayeti'ne bağlı İnegöl Müftülüğü'nde 1000 kuruş maaşla göreve başlamıştır (DİBA, no. 8, 95-97). Daha sonra Bursa'da Hamidiye Mahallesi'ne yerleşen Müderris Hasan Fehmi Efendi (DİBA, no. 72), birkaç yıl sonra da eşi Fatma Hanım ile 1920 yılında

² Ali Cemâlî Efendi, şeyhülislâm olduktan sonra II. Bâyezid tarafından H. 911/M. 1505-1506'da İstanbul'da yaptırılan medresede haftada bir gün ders okutmak kaydıyla, şeyhülislâmlığa ek olarak tayin edilmiştir. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nde II. Bayezid Medresesi müderrisliği, şeyhülislâmlara verilmesi teamül haline gelmiştir (Küçükdağ, 1989: 136). Aynı şekilde Konya müftülüğüne Karatay veya Sâhib Atâ medreselerinin müderrisleri tayin ediliyordu (Küçükdağ, 1995: 61).

evlenmiş Fatma ve Nakîşe adında iki kız çocuğu babası olmuştur (DİBA, no. 100). Müftülük görevi devam ettiği sırada 1928 ve 1939 yıllarında terfiler alarak maaşı 2000 kuruşa çıkarılmıştır (DİBA, no. 8, 95-97). Müftülük görevini yürüttüğü esnada idareden 15 günlük izin alarak 14 Eylül 1932'de İstanbul'daki Yıldırım Camiinde imam olan Ahmet Efendi'nin yerine vekil imam olarak görev yaptığı da görülmektedir (DİBA, no. 22-23, 26).

3) Kaleme Aldığı Eserler

XX. yüzyıl başlarında medresede yetişen diğer ilim adamlarından farklı olarak kitaplar kaleme alan Hasan Fehmi Efendi, Üsküp'te Murad Paşa Camii'nde görev yaptığı sırada Buhârî-yi Şerîf'den yaptığı tercümelerden de hareketle "*Risâle-i İmân*" adlı kitabı kaleme almaya başlamıştır (DİBA, Terceme-i hâl). Yahya Paşa Müderrisliğine başladıktan sonra bu kitabını tamamlayarak basımı için önce Kosova Maarif Müdürü Kemal oğlu Halil tarafından da incelenen bu matbu eserin basılmasında herhangi bir sakınca bulunmadığına dair onay almıştır (BOA, MF. MKT., no. 381/17/01-02). 27 Recep 315/22 Aralık 1897 tarihinde komisyona sunulurken ruhsat verilmesini talep etmiştir (BOA, MF. MKT., no. 381/17/04; no. 397/43/01-02).

II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) icra edilen dinî eserlerin muhtevalarının kontrolü için bir reis ve üç müderristen oluşan bir komisyondan geçmesi gerekiyordu (Yakut, 2005: 69). Encümen-i Teftiş Komisyonu adı verilen bu kurumda Mehmed Tefik Efendi tarafından kontrol edilmiş olan kitapta yapılan incelemeler sonucunda sakıncalı bir durum söz konusu olmadığı rapor edilmiş ve 25 Zilhicce 315/17 Mayıs 1898 tarihinde tetkik heyetinin onayı ile eserin basımına izin verilmiştir (BOA, MF. MKT., no. 381/17/04; no. 397/43/01-02). Böylece kaleme almış olduğu ilk eserin basım süreci başarı ile tamamlanmıştır.

Yayımladığı bu kitapta insan-ı kâmil olmak için gerekli üç şeyin; kalp ile tasdik, lisan ile ikrar ve amel etmek olduğundan bahseder. Ayrıca Allah'a ve meleklerle iman etmenin gerekliliğinden, namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'ân okumak, ilim öğrenmek, yardımlaşmak gibi konuları hadis-i şerifler desteği ile açıklamaktadır (Altaytaş & Jahyai, 2020: 238-239).

Kaleme aldığı diğer telif eserleri ise Hasan Fehmi Efendi'nin tercüme ettiği ve 28 Rebiyülahir 1217/29 Ağustos 1900 yılında basımına izin verilen "*Talim-i Müteallim*" ile Arapça lisanı hakkında kaleme aldığı "*Mecma'ül-Kavâid*" adlı eserleri de Kosova Maarif Müdürü Hakkı oğlu Abdullah Hilmi'nin incelemesi ve teftiş komisyonuna yönlendirmesi sonucunda kontrol edilmiş ve basımı için 14 Muharrem 1318/14 Mayıs 1900'de ruhsat verilmiştir (BOA, MF. MKT., no. 522/2/01; no. 526/18/01). Bu tarihten sonra kaleme almış olduğu başka herhangi bir telif eserine rastlanmamıştır. Osmanlı arşivinde adı geçen *Talim-i Müteallim* adlı eserin, Sadık Albayrak tarafından "*Zübdetü't-Ta'lim*" olarak kaydedildiği (Albayrak, 1980: 84) düşünülmektedir. Bahsi geçen bu eserde; ilmin fazileti, ilme ve ehline hürmet, ilim tahsil etmenin yolu, merhamet ve nasihat, haramdan kaçınmanın lüzumu, rızka mâni olan şeyler gibi konuları ele alınmıştır (Sarıkoyuncu, 2012: 169-170).

4) Siyasi Yönü

Müderrisler, XX. yüzyıl başlarında buldukları konum itibarıyla sosyal ve siyasi olayları analiz edip belli bir tavır sergilemektedirler. Hatta o dönem ulemasından birçoğu halk üzerinde etkili olarak olumlu veya olumsuz tavır sergilemişlerdir. Bunlardan biri de Üsküp Müftüsü Hasan Fehmi Efendi'dir.

Daha önce askıya alınan Osmanlı Anayasası'nın, yeniden yürürlüğe konulmasını isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri, Balkanlardaki karışıklıktan istifade ederek 30 bin kişilik kalabalığın II. Meşrutiyet'in ilanının kabulü için ayaklandığı haberi Yıldız Sarayı'na bildirilmiştir. Bu olay tarihe Firzovik Vak'ası olarak geçmiştir. Padişah II. Abdülhamid'e gönderilen telgrafta Üsküp Müftüsü Hasan Fehmi, Müderris Nabi, Âdem Sırrı, Abdülbaki ve Hacı Şaban ile çok sayıda Üsküplü ilim adamının imzası da bulunuyordu (Külçe, 2013: 86). Bunun neticesinde 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi sonucunda V. Mehmed Reşad'ın (1909-1918) tahta çıkarılmasındaki memnuniyetlerinin bir göstergesi olarak yine Üsküp Müftüsü Hasan Fehmi Efendi, Belediye Reisi Reşad, ulema ve eşrafın birlikte padişahın doğum gününü telgraf ile 26 Eylül 1328/9 Ekim 1912'de kutladıkları görülmektedir (BOA, İ. MBH., no. 10/33).

Bir diğer hadise ise, işgal altında olan Anadolu'nun kurtuluşu için Kuvâ-yı Milliye hareketine ılımlı yaklaşan Sâlih Hulûsi Paşa'nın istifası üzerine yeni kabinede yönetimi ele geçiren Damad Ferid Paşa (ö. 1923), 5 Nisan 1920'de Dürrîzâde Abdullah Beyefendi'yi şeyhülislâm olarak görevlendirmiştir (İpşirli, 1994: 36). Anadolu'nun kurtuluşu için başlatılmış olan bu hareketi din ve devlete isyan eden bir yapı olarak nitelendiren ve bu yapının ortadan kaldırılması için fetva çıkaran Şeyhülislam Dürrîzâde Abdullah Efendi'nin (Akandere, 2008: 23-25) karşısında durarak millî harekâtın yanında yer aldığını gösteren İnegöl Müftüsü Hasan Fehmi Efendi, Ankara Müftüsü Mehmet Rifat Börekçi (ö.1941) başkanlığında, 16 Nisan 1920'de hazırlanan "*Ankara/Anadolu Fetvası*" adındaki belgeyi (Oral, 2021: 83) onaylayarak mücadeleye katılmayı dinî bir vazife olarak addetmiştir (Sarıkoynucu, 2012: 170). Böylece vatanın işgalden kurtulması için önemli bir işe imza atmış ve bu hareketiyle ne kadar vatansever biri olduğunu da ortaya koymuştur.

5) Vefatı

Müftü Hasan Fehmi Efendi, Üsküp'ten İnegöl'e kadar olan 86 yıllık yaşamında birçok konuda mücadele vermiş, Üsküp'te müftü ve müderrisliğin ardından Balkan Savaşları nedeniyle evini barkını terk ederek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. İstanbul'a gelince İnegöl Müftülüğüne atanmış; bundan sonra 1934 yılında çıkarılan kanunla "Arslan" soyadını almıştır (Sarıkoynucu, 2012: 170). Müftülük görevi, ölüm tarihi olan 31 Mayıs 1942'ye kadar devam etmiştir (DİBA, no. 40, 96, 100).

Sonuç

Osmanlı döneminde 1864'ten sonra Kosova Vilayeti'nin merkezi olan Üsküp'te doğan Hasan Fehmi Efendi, temel ve medrese eğitiminin önemli bir kısmını burada aldıktan sonra yarım kalan tahsilini tamamlamak için İstanbul'a gelmiştir. Burada ünlü âlimlerden dersler okumuş ve icazetini alıp doğum yeri olan Üsküp'e hizmet etmek için geri dönmüş; kısa bir süre sonra Atiyye Hanım bint Arslan Bey Medresesi'nde müderris olarak göreve başlamış; aynı zamanda İstinaf Ceza Azalığı'nda da görevlendirilmiştir. Daha sonra Yahya Paşa Medresesi'ne geçen Hasan Fehmi Efendi, buradayken telif eserlerini kaleme almıştır. Yine aynı dönemde Üsküp Müftülüğü görevi de kendisine tevdi edilmiştir.

Hasan Fehmi Efendi, Osmanlı Devleti'nin yıkılış döneminde Balkanlardaki çözülüş zamanını derinden yaşamış bir aydın olarak Üsküp'te hâkimlik, müftülük, müderrislik yapmış saygın bir şahsiyettir. Buna rağmen doğduğu toprakları, Balkan savaşlarından sonra malını, mülkünü bırakıp buradaki kıyım ve zulümden kaçmak zorunda kalmıştır. Aslında burada Balkan Türklüğünün dramı Hasan Fehmi Efendi'nin şahsında görülmektedir. Onun gibi pek çok ulema sınıfına mensup kişi, benzer acıları yaşamış; bunların bir kısmı Türkiye'ye bir kısmı ise tüm zorluklara rağmen Üsküp'te kalmıştır.

Hasan Fehmi Efendi, Türkiye'ye göç ettikten sonraki dönemde İstanbul, Bursa gibi şehirler de işgale uğradı. İstanbul Hükümeti'ne bağlı bir görevli olmasına rağmen, işgalci Yunan ve İngilizlerin tarafını değil, tekrar yeni bir vatana kaybetmeyi göze alamadığı için vatanperver bir duruş sergileyerek Kuvâ-yı Milliye'yi desteklemiş ve Ankara Fetvasına imza atmıştır. Bu bağlamda o, kendini ilme adanmış, üç adet eser ortaya koymuş, bozgun döneminde bir duruş sergilemiş örnek bir Osmanlı âlimidir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA): TFR. I. ŞKT., no. 64/6316; MF. MKT., no. 381/17; MF. MKT., no. 397/43; TFR. I. ŞKT., no. 25/2425; TFR. I. ŞKT., no. 64/6316; TFR. I. KV., no. 125/12413; İ. TAL., no. 420/91; MF. MKT., no. 522/2/01; MF. MKT., no. 526/18/01; İ. MBH., no. 10/33.

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, (DİBA): Arslan Hasan Fehmi Efendi Sicil Dosyası.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA): Atiyye Hanım binti Arslan Bey Vakfiyesi, VGMA, Defter, no. 991/76.

İSAM Meşihat Arşivi: MŞH. SAİD. 236/17.

Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1321, Matbaa-i Âmire 1321.

Diğer Kaynaklar

Akandere, Osman (2008). Damat Ferit Paşa Hükümetleri Döneminde Kuva-yı Milliye Hareketlerine Yöneltilen İthamlar. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24 (70), 17-56.

Albayrak, Sadık (1980). Son Devir Osmanlı Uleması (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali). II, İstanbul: Millî Gazete Yayınları.

Altaytaş, Muhammet, Jahyai, Meral (2020). Hasan Fehmi Efendi ve Risale-i İman adlı eseri. Balkanlar ve İslâm, III, içinde (235-262). İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı.

Andonyan, Aram (2002). Balkan Savaşı. İstanbul: Aras Yayıncılık.

Babinger, Franz (1992). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri. Mersin: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Baltacı, Cahit (1976). XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri. İstanbul: İrfan Matbaası.

Evliya Çelebi (2019). Seyehatnâme. (haz. Y. Dağlı vd.), V, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Gelibolulu Mustafa 'Âli Efendi (1997). Kitâbü't-Târih-i Kühü'l-Ahbâr, II, (haz. Ahmet Uğur vd), Kayseri.

İnbaşı, Mehmet (2012). "Üsküp", (C. XLII, s. 377-381). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi.

İpşirli, Mehmet (1994). "Dürrîzâde Abdullah Beyefendi", DİA, (C. X, s. 36). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi.

Küçükdağ, Yusuf (1989). Lâle Devri'nde Konya. (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Küçükdağ, Yusuf (1995). II. Bâyezid, Yavuz ve Kanûnî Devirlerinde Cemâlî Ailesi. İstanbul: Aksarayî Vakfı Yayınları.

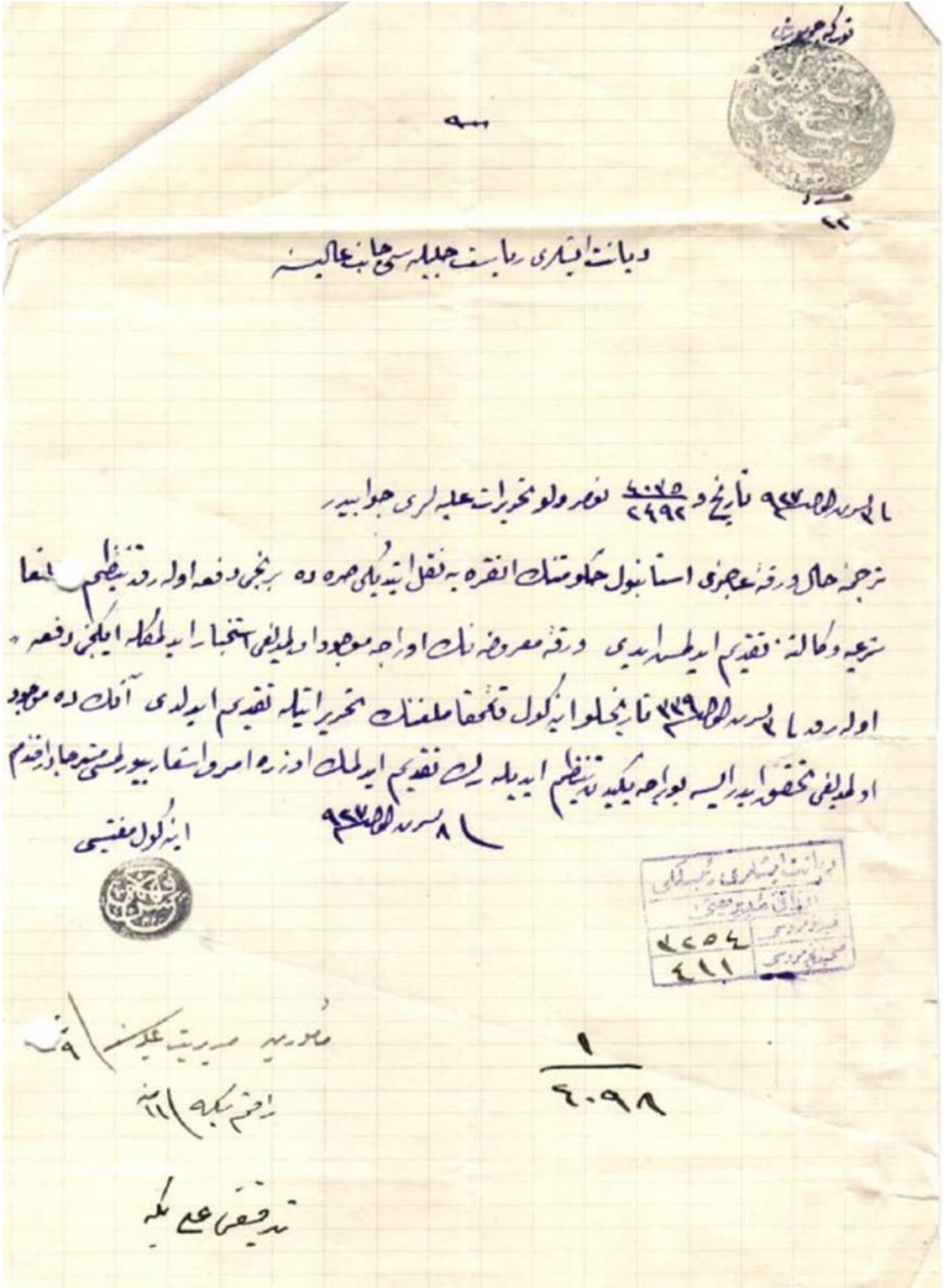
Külçe, Süleyman (2013). Firzovik Toplantısı ve Meşrutiyet. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Oral, Osman (2021). Millî Mücadele'de çıkarılan Ankara Fetvası'nın psikososyal dinî temelleri. Saygın, Murat (Ed.) Millî Mücadele'nin 100. yılı Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçişi ve kongreler uluslararası sempozyumu (s. 279-304). Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Sarıkoyuncu, Ali (2012). Milli Mücadelede Din Adamları, II, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Taşköprülüzâde Ahmed Efendi (2019). Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye, (haz. M. Hekimoğlu), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Yakut, Esra (2005). Yenileşme Döneminde Devlet ve Din. İstanbul: Kitap Yayınevi.

EK 2: Hasan Fehmi Efendi'nin kendi el yazısı ile hayat hikâyesine bir atıf (DİBA, Arslan Hasan Fehmi Efendi Dosyası).

EK 3: Hasan Fehmi Efendi'ye ait bir fotoğraf (Sarıkoynucu, 2012: 169).

EXTENDED ABSTRACT

The Ottoman Empire educated many scholars in longstanding educational institutions since the foundation throughout its history. One of them is Hasan Fehmi, a renowned figure of the late Ottoman period, who was born in Skopje and served as the head of the Skopje Mufti Office and the principal of Yahya Pasha Madrasa. The aim of this study is to present an exemplary intellectual profile by addressing the understanding of education in that period through muderris Hasan Fehmi, an Ottoman intellectual on the other hand it was determined as to reveal the effects of social events of the period on the public for this reason his life, the education he received, the duties took on, the works he wrote and his political aspect have been discussed through making use of the documents in Directorate of Religious Affairs & The Ottoman Archives. As a result of literature study, it was seen that some documents & information were used about Hasan Fehmi Efendi in Ottoman archives albeit limited in this study, information & documents obtained from personal file of the muderris in Presidency of Religious Affairs are included unlike others for the first time for this reason it is thought to bring novelty to the world of knowledge. Since CV file of Hasan Fehmi has not been published before it is given in the appendices.

Hasan Fehmi, one of the late Ottoman Empire's scholars, was born on 21 April 1856 (15 Sha'ban 1272) in the village of Virtikce, located approximately 20 km from Skopje. This settlement is now referred to as "Vrtekitca" and is situated southeast of the city center of Skopje.

He began his education in this village and later, at the age of 15, enrolled in the Gazi Isa Bey Madrasa in Skopje. There, he studied Arabic grammar and rhetoric (sarf and nahiv) under the supervision of Hacı Sakir Efendi, one of the scholars in Skopje. After his teacher had passed away, Hasan Fehmi studied advanced subjects such as logic, hadith, Islamic jurisprudence (fiqh), and Quranic exegesis (tafsir) under the guidance of the Skopje Mufti of that time, Hacı İsmail Hakki Efendi. He also took lessons on ethics (adab), Islamic jurisprudence (fiqh), and Islamic inheritance law (feraiiz) from renowned scholars of that period, including Ahmed, Dersiam Sakir, Manastirli İsmail, and Tokatlızade Hacı Ahmet Efendi, who served as substitute teachers. Hasan Fehmi developed his knowledge & skill extensively. Influenced by the region he resided in, he became proficient in Turkish, Albanian, Bulgarian, and Arabic languages. It can be assumed that he was able to speak Serbian & Macedonian languages, widely used in the same region. In 1880 (1297 according to the Hijri calendar), he continued his educational journey at the Sheikh Abu'l-Wafa Madrasa in Istanbul.

Having received his authorization from Kalkandelen-born Seyyid Recep Rüsti Efendi, who was one of the instructors at Fatih Mosque, Hasan Fehmi graduated and returned to his hometown of Skopje. In the year 1898 (1314 according to the Hijri calendar), he began his service at the Atiyye Hanım bint Arslan Bey Madrasa, where he taught advanced subjects such as Quranic exegesis (tafsir), hadith, and Islamic jurisprudence (fiqh), granting authorization to successful students.

During his duty as a scholar, he was also appointed to the Kosovo Vilayet Appellate Criminal Court for a period of approximately two years. After completing his service there, in 1903, he was assigned as a muderris at the Yahya Pasha Madrasa. During this time, he authored three works: "*Risâle-i İmân*" (Treatise on Faith), "*Talim-i Müteallim*" (Instruction for the Student), and "*Mecma'ü'l-Kavâid*" (Collection of Principles).

While serving as a muderris, he was initially appointed as a substitute later principal as the permanent mufti of Skopje. Thus, he carried out the responsibilities of both mufti and muderris concurrently.

Due to his scholarly achievements, he was honored with the Izmir Medal on 1 December 1907 (24 Shawwal 1325). After completing his military service, he briefly served as a muderris at Edirne Madrasa. On 20 October 1907 (22 Ramadan 1325), he was awarded the Imperial Order of Distinction (İmtiyaz-ı Nişân-ı Hümâyûn) and the rank of Musula-ı Süleymaniye by Halidefendizâde Mehmed Celâleddin Efendi.

Hasan Fehmi also migrated to Türkiye after Balkan Wars (1912-1914) like many scholars. On 25 May 1918 (25 May 1334 according to the Hijri calendar), he began his service as the mufti of İnegöl, a district under the jurisdiction of the Hüdavendigâr Province, with a salary of 1000 kuruş. He held this position until his death on 31 May 1942.

The members & Committee of Union and Progress who wanted the re-enactment of Ottoman constitution which had been suspended before, had some professors who were influential on public issued fatwas so as to manipulate the gathered crowd in Firzovik incident and they managed to collect 180 signatures for the proclamation of the Second Constitutional Era. One of the signatories were muderris Hasan Fehmi.

As an intellectual who experienced the dissolution of the Ottoman Empire, Hasan Fehmi was a respected figure who served as a judge, mufti, and müderris in Skopje. However, after migrating to Turkey, he also witnessed occupations in cities such as Istanbul and Bursa. Despite being a government official in Istanbul, he showed a patriotic stance by supporting the Kuvâ-yı Milliye (National Forces) and signing the Ankara Fatwa, as he could not bear the thought of losing another homeland. In this context, he is an exemplary Ottoman scholar who dedicated himself to knowledge and displayed a steadfast attitude during the period of collapse.

Political Objective or Concern About Transnational Security? The Intention of Türkiye Syria

Yakup KAYA

Assoc. Prof., Necmettin Erbakan University, Faculty of Social and Human Sciences,
History Department, Konya, Türkiye, ykaya@erbakan.edu.tr

Mustafa AKKUŞ

Assoc. Prof., Necmettin Erbakan University, Faculty of Social and Human Sciences,
History Department, Konya, Türkiye, makkus@erbakan.edu.tr

Merve Gönluhoş ELMAS

TA, Necmettin Erbakan University, Rectorate, Konya, Türkiye, melmas@erbakan.edu.tr

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received:

04.03.2023

Accepted:

31.05.2023

Published:

30.06.2023

Keywords:

International Security, Syria, Türkiye, Terrorism, Border Security.

In addition to its geopolitical and geo-cultural significance, the Middle East has been home to a number of civilizations as a result of its natural resources and other richness. Due to the characteristics of the region, Middle Eastern nations have been subjected to numerous upheavals on occasion. This area has been severely devastated by war, colonialism, mandates, and international terrorism. Therefore, global peace and security have become a regional priority. This article seeks to provide a new perspective on international disputes, concentrating on the case of Syria following its civil war. Syria is presently involved in numerous international and regional military and political conflicts. Among these is the protracted dispute between Syria and Türkiye, which is the focus of this.

The article scrutinizes the operations of Türkiye in Syria, furthermore, it elaborates on several theories of international relations concerning the topic. It argues that, despite the widely discussed solutions to the global security and peace problems for more than two centuries, Middle Eastern countries have not reaped the benefits of this situation. This paper is one of Türkiye's first studies since it examines the global issue within the scope of the Syrian case from a historical standpoint.

Atıf/Citation: Kaya Y.; Akkuş M.; Gönluhoş Elmas M. (2023). Political Objective or Concern About Transnational Security? The Intention of Türkiye Syria, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 12-21.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

Introduction

Despite the fact that international security has been the subject of several studies, there is a gap in the literature reflecting how this notion has affected Türkiye's activities in Syria. Therefore, it will be beneficial to look at the definition of the notion of international security before moving on to the discussions in the literature. Arnold Wolfers asserts that the absence of any conduct that endangers or is likely to endanger acquired values constitutes international security (Wolfers, 2008). International security has military, economic, political, social, and psychological facets. There are many significant facts that are relevant and worthwhile knowing in addition to some fundamental perspectives like realism, liberalism, historical materialism, and social constructivism while analyzing international security in the context of the ongoing Syrian conflict. Almost all states place a high priority on maintaining national security. Unfortunately, there is no power to stop international conflict and carry out accords (Allan, 2013). This indicates that there isn't any global authority or power that promotes peace. International chaos results from states trying to accomplish their goals through their own power because there is no worldwide authority. States must determine what is in their own interests. Realistically, states relate to one another in terms of power. According to the realist theory, governments should continue to exist if competition and war are possible (Glaser L. Charles, 2017).

Terms like national security and security itself were loudly pronounced in the 1972 First Humanistic Environment Summit, which was arranged by the UN, although related discussions exist for over 200 years. Modern peace studies now look at the causes of wars and attempt to define security and global security. Core topics of security studies include the likelihood of using force, the consequences of employing force on people, nations and society, how nations prepare for war, how to prevent war, and the strategies used to wage war. This method holds states primarily accountable for supplying security. As is well known, from 1999 to 2006, the UN General Secretary Kofi Annan exerted pressure on UN members to take action to prevent genocide and war. He underlined the vulnerability of people in comparison to dominant states in practically every speech. The phrase "Protection Responsibility" first appeared in that year, referring to the need for every state to assume responsibility for this problem. The concern for human protection and security brought arguments to the forefront, such as the idea that humanity itself should be referred to as a security keeper rather than a state (*In Portugal, Annan Says Rule of Law Safeguards Against Rule of War*, 2005). There are many differing viewpoints today regarding the role of states and individuals in maintaining security. Indeed, at this time, international security guarantors like the UN and NATO enter the stage. On the other hand, governments' own roles are just as crucial as those of transnational organizations. However, it must be emphasized once more that international organizations like NATO and the UN are more closely tied to the implementations and causes taken to maintain international security.

Talking about international security also brings up processes of securitization and desecuritization. According to the Copenhagen School, securitization and desecuritization are two very important phenomena (Emmers, 2017). Securitization is the term used to describe how unsafe certain security locations are. The securitization process also forecasts the threat to an individual, group, or community (Balzacq, 2005). Some individuals, teams, and communities are tagged during this process. On the other hand, desecuritization entails determining that the aforementioned communities, people, or groups are no longer hazardous (Buzan et al., 1998). Communities and lobbies have the ability to securitize and desecuritize in typical case states. Securitization makes a problem into an emergency, forcing states to respond right away. (Williams, 2003). An effective securitization results in the choice to take extreme measures. Because of this, a process like this could result in the abuse of authority or even the defense of a hazardous group. The people in traditional nations have no voice in the securitization/desecuritization process. For instance, the Assad Government is viewed negatively and dangerously in Türkiye. Thus, the Assad Regime is seen dangerous and therefore securitized by the Turkish Government, propagandists, and populace (IHA, 2022). Türkiye, however, has little hope of international security in this sense. Indeed, only powerful nations have the ability to international securitization or desecuritization.

Other than that, the main problem between Türkiye and Syria is not Assad, but terrorism (Lutz & Lutz, 2017). There was terrorism both before and after 9/11 even though Islamic terrorism became an international issue after these attacks (Elif UYSAL, 2022). Terrorism does not have a precise meaning since objectivity is impossible. State efforts to exclude, organizations they sponsor, from this description are the cause of this. Generally speaking, terrorism refers to a person or group using violence to further their political agenda. In addition to terrorism, Türkiye has a long range of justifications for its presence in Syria. Herewith, examining these discourses and justifications historically and keeping track of how they adhere to international security will be instructive.

Literature Review

Arnold Wolfers discusses the term international security in *Theories of International Relations* edited by David A. Baldwin. According to him, the absence of any conduct that endangers or is likely to endanger acquired values constitutes international security. The distinctions between factual, subjective, and discursive notions of security are one of the main epistemological issues with reference to International Security Studies (ISS). Security assesses the lack of threats to acquired values from an objective perspective, while from a subjective one it measures the absence of attack anxiety. The conflict between the subjective and objective perceptions of security is very clearly explained by Wolfers' definition. The subjective approach places more emphasis on the significance of history and norms, the psychology of fear, and (mis)perception, while the objective view typically defines security in tangible terms. The operations of Türkiye in Syria are dominated by both objective and subjective viewpoints. Wolfers' theory contributes to this research in this regard.

According to Charles Glaser, who is known for supporting the ideas of defensive security, there are three main points affecting the security policies of a state. These include, the equipment of a state, its intelligence about other countries and the state incentive. On the other hand, international chaos results from states trying to accomplish their goals through their own power because there is no worldwide authority. Glaser argues that there is no authority to control anarchy. Providing the continuous chaos in Syria, it is possible to talk about the weakness of international authorities. Although states should determine what is in their own interests, realistically, states relate to one another in terms of power. Therefore, Türkiye's actions in Syria are to a large extent, part of a collaboration. Furthermore, according to the defensive realist approach, governments reject that the international system continually encourages state competition with one another (Glaser L. Charles, 2017). However, only by observing the international chaos in Syria, it could be concluded that there is serious international competition between states. Obviously, operations in Türkiye have not been observed within this theoretical framework even though it constitutes a considerable example.

Talking about international security also brings up processes of securitization and desecuritization. According to the Copenhagen School, securitization and desecuritization are two very important phenomena (Emmers, 2017). The Copenhagen school of security studies, which is widely considered to include Ole Waever, Barry Buzan, and a variety of other such as, less closely related experts, is largely credited with developing the idea of securitization. Ole Waever first proposed the idea of securitization, which offered a novel perspective on the stale argument between those who held that threats are objective on the one hand and those who insisted that security is subjective on the other. All scholars of the Copenhagen School consist an important point regarding the securitization and desecuritization process of countries. According to Ralf Emmers, as well as to all Copenhagen School scholars, securitization is a speech act that must adhere to three rhetorical requirements. It is a discursive process whereby an actor asserts that a referent object is existentially endangered, demands the right to take extraordinary measures to address that threat, and persuades an audience that breaking the law to address the threat is acceptable. This process has been topic for many articles and research. In this regard, there is a gap in the literature discussing the Syrian issue as a part of the securitization act in Türkiye.

The majority of discussions in the literature about the connection between Turkey and Syria are based on political and historical developments. In addition, James Lutz and Brenda Lutz claim that terrorism, rather than Assad, is the primary issue between Turkey and Syria (Lutz & Lutz, 2017). Brenda Lutz and James Lutz explain one crucial issue of global security within the context of Turkish-Syrian ties rather than providing historical facts. There is no question that a wide range of other security-related topics affect Türkiye's actions in Syria. But there have been discussions on this subject as well over the years.

Itamar Rabinovich and Carmit Valensi wrote the book called *Syrien Requiem: The Civil War and Its Aftermath* in which the role of Türkiye in Syria is mentioned many times in an international perspective. Accordingly, between state and political community in Syria, the unique role of sectarianism in Syrian politics, the transformation of Middle Eastern and regional politics by the new roles played by Iran and Turkey, along with the United States' diminished role and Russia's return to a dominant role in the Middle East Turkey and Israel also have important interests in Syria and will pursue them. Rabinovich and Valensi herewith claim that Türkiye has serious interests in Syria and that all its operations are related to these interests (Rabinovich & Valensi, 2021). This study is a reflection of practical information in the area rather than theoretical.

Not to mention, this list may go on forever. In the realm of security studies, international peace and security, several theories and theorists have made contributions. However, observing this topic exclusively from a theoretical perspective result in major errors and a lack of analysis. Türkiye's operations in Syria provide as extremely good illustrations of how to interpret, assess, and analyze these disputes in a real-world context by taking all emotional theories into account. This essay adds to the body of literature by attempting to reflect these analyses while also looking at Türkiye's actions in Syria from a theoretical and temporal perspective.

Examples of Unresolved International Conflicts: The Case Between Türkiye and Syria

Türkiye and Syria have not had friendly relations since the 1970s as a result of Syria's support for the establishment of a Kurdish state on its borders. (*Türkiye-Suriye Siyasi İlişkileri (Political Affairs of Türkiye and Syria)*, n.d.). The Turkish state's integrity would be harmed by the creation of the Kurdish state. In order to preserve its cohesiveness, the Turkish government had to intervene. This is at least one argument used to support the Suleyman Shah Euphrates Operation (Kaya & Özalp, 2015). Around the Turkish border, there have been a number of terror attacks, particularly after 2000. Several of these turned into Turkish domestic issues ("Esad Ordusu Türkiye Sınırında," 2011). With the Arab Spring in 2011, Türkiye had some border attacks carried out by organizations like ISIL, Al Nusra, and Al Qaeda (*İŞİD: İnşallah İstanbul'u Da Alacağız*, 2014). The Arab Spring affected many other Middle Eastern countries in a different way although the aim seemed to be the same. (Borja W. GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, 2022). Despite this, there was an attempt to portray Türkiye as if supporting these organizations on a global scale. It has been demonstrated that Türkiye will deploy ISIL, AL Nusra, and Al Qaeda to combat this development because of the threat posed by the creation of a Kurdish state. Moreover, it was attempted to portray Turkish President Recep Tayyip Erdogan as a leader of the extreme Islamic movement ("Treason! Lawmaker Discovers It's Bad Idea to Accuse Erdogan of Supplying Sarin Gas to ISIS," 2015). Turkish soldiers felt compelled to conduct the Shah Euphrates Operation in February 2015 after a Turkish sergeant was killed by ISIL militants in July 2014 and confrontations between ISIL and YPG/PYD forces on Ayn al Arab directly threatened the Sulayman Shah tomb. Any threat to the Sulayman Shah tomb has been considered a matter of national security because it is the only area of land beyond Türkiye's borders that possesses exclave status. While the ISIL/YPG/PYD side continued to threaten and assault, Türkiye made the decision to start direct operations against ISIL bases. Turkish view holds that ISIL intended to open a front against Türkiye where conflicts can spiral out of hand in order to escalate the confrontation between PKK and Türkiye. ISIL/DAESH are on one side, while PKK/PYD/YPG are on the other, both of whom want to create an autonomous region. In this regard, Türkiye has

numerous justifications for entering Syria once more as it has the longest border (Adem ÜNÜVAR, 2022). Türkiye's motivation for launching Operation Euphrates Shield was all violent factions working together and assisting one another to achieve their goals.

As in the case of ISIS, PKK/YPG had been supported by international forces. Chaos in Türkiye was necessary and of high interest for all kinds of violent organizations to establish their autonomous reign on the Syrian border. In that sense, Türkiye had to struggle with two major security problems on and within its borders. The first was to eliminate PKK's armed forces internally by military means and methods. Secondly, it had to eliminate the capacity of ISIS/DAESH to threaten Türkiye (*Turkey vs. ISIS and PKK: A Matter of Distinction*, 2016). The fact that the Turkish Armed Forces and Free Syrian Army units known for receiving training from Turkish Intelligence carried out Operation Euphrates Shield in cooperation, is noteworthy. This cooperation can be explained by shared beliefs and a shared past. There is a reflection of brotherhood on both sides. The Assad government, however, described this as an intervention and a revolt. The Turkish government claims that Assad is carrying out a slaughter while they are aiding defenseless citizens who want to defend their country.

Another operation was Idlib, which began in 2017 and ran through the years up to 2020. As is well known, the US backs Türkiye against ISIS while also backing the PKK, YPG, and PYD against Türkiye. Hence, we are aware that these two nations' long-term interests are different. For instance, the Manbij Military Council under US leadership was founded by the Syrian Democratic Forces of the Assad regime in April 2016, however Türkiye declined to participate. The conflict over the SDF and Kurdish organizations between the US and Türkiye grew entrenched. Türkiye remained firm in expelling the YPG/PKK from Manbij after expelling ISIS fully. Yet, US Secretary for International Security Elissa Slotkin frequently asserted during the January 2017 Astana international peace talks that the US only targets ISIS. (Roy, 2017). During the Astana meeting, it was also decided to create a protracted de-escalation in the region between Idlib, the western countryside of Aleppo, northern Hama, and Latakia. That decision led to the Idlib Operation. Türkiye wanted to reflect this as an intention of the US to intervene in Syria. The US's interference in a regional issue and Türkiye's need to act as a regional actor were often brought up in media propaganda. Operation Idlib was finally launched by Türkiye by highlighting the significance of maintaining regional stability. The policies of Türkiye and the US-led NATO began to diverge at this point and Türkiye was suddenly left alone in the region.

In response to the Northern Syrian Federation declaration to be established in 2016 by Afrin, Jazeera, and Kobani, Türkiye decided to launch Operation Olive Branch, a military operation that targets the YPG (Allsopp & Wilgenburg, 2019). Türkiye was effective in containing the ISIS threat on its border in 2016 and 2017. Turkish media referred to the ISIS-created corridor in northern Syria as a "terror corridor." ("Mehmetçik 'Terör Koridoru' Hayalini Böyle Yıktı," 2022). To secure security at its borders, to put an end to the instability, and to safeguard its trade with Middle Eastern nations, the Turkish government sought to demolish this corridor. The Euphrates Shield and the Olive Branch Operation were both inspired by the worry that the corridor would reach the Mediterranean. In fact, the Syrian border security force, made up of the Syrian Democratic Forces, founded by the YPG, would be constructed and sent to the Turkish-Syrian and Iraqi-Syrian borders, according to an announcement made by the UN Tasking Force, which is led by the US, on January 13 (Stocker, 2018). The PYD/YPG and ISIS/DAESH were neutralized as a result of Türkiye's refusal to accept this decision, and on January 20, 2018, the Turkish Military Forces announced the beginning of an operation to ensure stability and safety along the Syrian-Turkish border. NATO in general and the US in particular opposed Türkiye's activities during this operation. On the other hand, Türkiye once more indicated a threat to its integrity and sovereignty. At this point, it should be noted that there will always be a segment in a country that wants to return to its former size if it was once significantly larger than it is today. This faction in Türkiye is much easier to persuade to support an intervention than contemporary nationalists.

The Syrian Democratic Forces unilaterally proclaimed autonomy in northern Syria towards the end of 2019. The Syrian National Army and the Turkish Armed Forces responded by

launching Operation Peace Spring. Türkiye was resolved to stop the establishment of the terror corridor. For the first time, during this operation, the US threatened the Turkish government to stop its actions in Syria. Either Türkiye would stop its aggressive attitude in Syria, or the US would ruin Turkish economy. Türkiye on the other hand was convinced that neither the NATO nor the US as a single state had a word to say in Syria. However, Türkiye has the longest border to Syria and faces therefore the most risk. To prevent any kind of terror attack or division, Türkiye used the classical international peace and security strategy by resorting to military action.

Towards the end of 2019 the Syrian Government supported by Iran, Russia, and violent groups such as the Hizbollah, decided to launch an operation called 'Dawn of Idlib2' against opposing groups (Gurca, 2019). Türkiye supported the National Syrian Army, the Turkistan Islamic Party, and the Hayat Tahrir as-Sham organization on the opposition's side. As Iran and Russia-backed militant groups blockaded some Turkish checkpoints in February 2020, the Turkish Armed Forces made the decision to launch an operation against the Syrian Military Forces in Idlib. The battle over Idlib turned into a public conflict between Türkiye and Russia. Dawn of Idlib was the name given to this operation by Russians. The Turkish administration felt satisfied that Moscow was not also involved in Syria. Türkiye began its talk about foreign forces being exploiting groups in 2020. It recognized that the only way to maintain ties based on a shared past was to help the Syrian people in their fight against this exploitation.

It would not be wrong to state that most states benefit from instability because it serves their interests (Wolfers, 2008). It has even been asserted that states can only exist if chaos is present. If not, the realist thesis contends that strong nations purposefully foment turmoil (Uslu, 2000). Historical materialists perceive this position as capitalist countries oppressing and exploiting less developed countries, in contrast to the realist perspective. Therefore, the weapon trade can be justified in terms of purposefully causing instability and crushing a less developed nation in the international system. These facts most clearly explain the Syrian conflict, the ongoing disarray, and the legal or illicit arms trade in this region ("Treason! Lawmaker Discovers It's Bad Idea to Accuse Erdogan of Supplying Sarin Gas to ISIS," 2015).

Syria, on the other hand, has undertaken efforts to construct the Irani-Syrian Pipeline to Europe as an international strategy since it is aware of the deliberately generated disarray and the weapon trade. This response is being taken because attacking Türkiye given its NATO membership would be risky (Ganser, 2020). As national states are seen as rational actors, deciding for their own interests, realists are convinced that chaos is inevitable (Uslu, 2000). The Syrian regime by establishing this pipeline used exactly this strategy. It decided to cooperate with Iran against Türkiye, Saudi Arabia, and Qatar. However, the devastation in Syria is the result of external interference. International Security Studies show that less developed countries generally act against equal or slightly better states but prefer not to push the limits. So did the Syrian regime against Türkiye, Saudi Arabia, and Qatar. When looking into the Suleyman Shah Operation, it is as well obvious that next to ISIS, and other radical groups, the official Syrian regime took also provocative and aggressive actions against the tomb (Anderson, 2016). This is of course another example showing that less developed countries take action against each other. But that the Assad regime as well supports ISIS/DAESH, Al Nusra, and Al Qaeda to provoke Türkiye, brings the issue to a completely different point (Herrmann, 2016). Such terror groups only care about their earnings. International Security Studies, therefore, talk about the necessity of their destruction, as well includes the support of countries to them. Imagining that even international security and peace organizations support these groups for their interest, is it possible to emphasize that similar groups never will disappear? (Ganser, 2020). The Sulayman Shah Tomb was displaced by Türkiye with NATO's support. Even though that seems to be a liberal cooperation, it is obviously about capital interests (Izci, 1998). Indeed, historical materialists underline the connection between violence and capitalism. The question is, to what extent capitalism is related to international organizations?

Following the Suleyman Shah operation and the Syrian regime's collaboration with ISIS/DAESH, Türkiye continued to target ISIS bases. The Syrian government had to maintain

regime security at this moment, which is a crucial topic of conversation in regard to international security challenges. And to obliged maintain human security, we had Türkiye (Uslu, 2000). One of the most important subjects is without doubt the protection responsibility of a state (Arcudi, 2006). In this case, we have Syria as well as Türkiye aiming to protect their regime, people, and security (Berkman & Holt, 2006). Even though the use of military power is a sign of capitalism, the realistic point of view mentions that states have to reach their targets by their own power (Allan, 2013). So did Türkiye during Operation Euphrates Shield. Thus, it will not be wrong to say that the international system is anarchic and there is no authority, not even international peace and security organizations, to prevent international war (Ganser, 2020).

During Operation Euphrates Shield, Türkiye's actions against so-called Islamic groups were appreciated as a NATO ally. However, not because of NATO's permanent support and love for Türkiye but because of organizational interests and the mutual aim to change the Syrian regime (Leukefeld, 2015)(*Amnesty International: Report 2010 Zur Weltweiten Lage Der Menschenrechte*, 2010). This is a sign for the capitalist system continuing to exist only if chaos is available. While Türkiye and other regional countries and organizations fight each other, international powers find a better place to reach sources and exploit them, so the historical materialism approach.

Operation Idlib was also about terrorism in general. As mentioned above, in April 2016 the Assad government established the Manbij Military Council. For the first time, Kurdish groups such as YPG/PYD/PKK were offensively supported by the US and NATO. There was Türkiye targeting ISIS/DAESH, Al Nusra, Al Qaeda, PYD, PKK, YPG, and the US targeting ISIS/DAESH, Al Nusra, Al Qaeda and supporting PYD, PKK, and YPG. Russia on the other hand seemed to be completely supportive to the Assad regime on the surface. In this case, it would be correct to mention that each state and organization in this territory fights for its own interests. For instance, Türkiye announced its aim during Operation Idlib to prevent uncontrolled immigration, which is of course a very important national issue (Mearsheimer, 2001). The amount of immigration is a sign of chaos and unsafety in a country. Therefore, International Security Studies put great importance on interconnected topics such as immigration, human security, environmental security, and social security. Not to mention that the permanent war in Syria caused huge immigration to all over the world but mostly Türkiye.

Due to its own interests, Türkiye educated and supported the Free Syrian Army during Operation Idlib against the Assad Regime. Türkiye is the only nation among those involved in the Syrian conflict that would be significantly impacted by unchecked immigration. Finally, this is what took place. The liberal strategy highlights how interdependence is a component of international relations. One example is the Free Syrian Army's collaboration with the Turkish military. Although it is impossible to conclude that this approach was successful, Türkiye did not wish to experience an uncontrolled population growth. Despite this, it is obvious that immigration is not the main goal or benefit of aiding and even training the Free Syrian Army. During Operation Idlib, Türkiye had then opportunity to also demonstrate its military power to the world. (Berkman & Holt, 2006).

Studies and historical evidence suggest a connection between a state's technological, military, and economic might and its global influence. Everything revolves around the capitalist system, which is fueled by rogue states, exploitation, the existence of terrorist organizations, and the trade in weapons. During operation Olive Branch, for the first time, Türkiye stayed completely alone and had a chance to show its military power to the international arena. This was of course due to the rising danger on its borders. As a regional country, Türkiye had to act according to its national interests and tried to do this for the first time without any support or cooperation. The only cooperation of Türkiye was the Free Syrian Army educated and trained in Türkiye (Ganser, 2020). As mentioned above, the realist theory is talking about a missing authority in this anarchic system (Findlay, 2002). The establishment of the UNITED Security Force under UN control was exactly a attempt to create an authority. It symbolized the peaceful international power stated in the realist approach. However, during the Olive Branch operation, this was visibly not true. Türkiye had to protect its borders as a self-defense action as stated in

the UN Charter Article 51. International powers on the other hand felt interrupted due to the danger to their own interests (UN, n.d.). Türkiye's actions during the Olive Branch Operation were completely legal. But its actions were against others' interests. Therefore it would be much more suitable to say that the historical materialists have the right prediction (Herring, 2017). Namely, capitalism is exploitation and can be seen in different forms, even under the leadership of an international peace force.

After learning that Türkiye was constructing a safe zone on October 6, 2019, US President Donald Trump famously wrote a letter to the Turkish President. He vowed to bring down the Turkish economy. Türkiye has the appearance of interfering with Syrian rights and merely seeking to topple the Assad government. President Erdogan in particular and Türkiye in general were securitized on the global stage.

Now Türkiye was completely alone in the region and had to fight for its interests. Operation Idlib 2020 was as well not a struggle to keep international security, but more to exclude Türkiye from the region and especially from Idlib. A Syria in chaos, is much more useful to international powers. Within the framework of international security, Türkiye as the only country having such a long border with Syria, had responsibility for human security, environment security, social security, regional security, and border security. Of course, all facts are effective in keeping international security, but the question is if all interfering countries want to keep international security in reality.

Conclusion

Overall, it can be said that despite more than 200 years of debate, achieving international security, particularly in Middle Eastern Nations with a wealth of natural resources to exploit, is still a long way off. A component of the realistic, liberal, and historical materialist approach is evident in all of Türkiye's actions since 2011. It is neither possible to conclude that Türkiye acts only interest-oriented, nor is it right to deduce a pure intention to keep transnational peace and security. Theoretical discussions logically reflect this problematic. By simply studying some of the actions of the current Turkish administration, it is easy to see all kinds of theoretical discussions throughout history, in action. All operations are entangled with the aforementioned methods that have developed over time. Without a doubt, powerful states frequently find themselves taking advantage of less developed nations. One of these nations with abundant rich natural resources and no understanding of how to harness them is Syria. This study focused solely on analyzing historically established international security approaches by observing the situation in Syria. It is sufficient to grasp historical occurrences and Western dominance for more than 200 years by examining merely contemporary issues. One should be able to compare previous crises in this region within the context of global security and peace after reading this essay. The repetition of events becomes obvious by digging into historical data about Syria and Türkiye, including information about global influence. Therefore, reading and understanding historical events is vital since it serves as a guide for potential future events as well as a record of past occurrences. One fact that is taught by past experience for instance is how to keep dominant power. Some international tactics that have been developed as a result of previous battles and wars, can help strong nations maintain their dominance. One of these tactics is to encourage anarchy and terrorism. During the whole article, it was mentioned that terrorism is the most affective factor causing conflict between Syria and Türkiye. Furthermore chaos, is of essence for international powers interfering in Syria. As a result, it becomes necessary to pause and maintain safety and peace. However, it can be concluded loudly that none of these interruptions resulted in peace. Established international organizations that appeared to maintain peace and security, such as the NATO or the UN, were unable to do so. The cause is their interests, as described in the realistic approach, not the frailty of these organizations. There will never be security in the Middle East or in any other exploited nation with abundant natural resources as long as strong governments and organizations behave solely in the interests of their own national security and global peace. Instead, colonized nations will never be able to match the social and economic standing of exploiting nations. This might be seen as the key lesson learned from studying historical occurrences like those in this article.

References

- Adem ÜNÜVAR. (2022). 20.Yüzyılda Sınır Olgusu ve Sınır Anlaşmazlıkları. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 54–67.
- Allan, C. (2013). *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları (Contemporary Security Studies)* (Uslu, Nasu). Oxford University Press.
- Allsopp, H., & Wilgenburg, W. (2019). *The Kurds of Northern Syria*. I.B. Tauris.
- Amnesty International: *Report 2010 zur weltweiten Lage der Menschenrechte*. (2010).
- Anderson, T. (2016). *Der Schmutzige Krieg Gegen Syrien*. Liepsenverlag.
- Arcudi, G. (2006). La Sécurité Entre Permanence et Changement. *Relations Internationales*, 1(125), 97–109.
- Balzacq, T. (2005). The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, 11(2), 171–201.
- Berkman, T., & Holt, V. (2006). *The Impossible Mandate? Military Preparedness, the Responsibility to Protect and Modern Peace Operations*. Henry L. Stimson Center.
- Borja W. GONZÁLEZ FERNÁNDEZ. (2022). Lebanon, or the Impossible Revolution. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1–17.
- Buzan, B., Waever, O., & De Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publisher.
- Elif UYSAL. (2022). Din, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 85–99.
- Emmers, R. (2017). Securitization. In *Contemporary Security Studies* (pp. 131–146). Oxford University Press.
- Esad Ordusu Türkiye Sınırında. (2011). *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/dunya/esad-ordusu-turkiye-sinirinda-1993385>
- Findlay, T. (2002). *The Use of force in UN Peace Operations*. Oxford University Press.
- Ganser, D. (2020). *Illegale Kriege/ Wie Die NATO Länder Die UNO Sabotieren/ Eine Kronik von Kuba bis Syrien*. Orell Füssli.
- Glaser L. Charles. (2017). Realism. In *Contemporary Security Studies* (3rd ed., pp. 13–28). Oxford University.
- Gurca, M. (2019). Turkish troops in Syria threatened at Idlib outposts. *Al-Monitor*. <https://www.al-monitor.com/originals/2019/12/turkey-syria-russia-idlib-turkish-outposts-came-under-threat.html>
- Herring, E. (2017). Historical Materialism. In *Contemporary Security Studies* (pp. 42–53). Oxford University Press.
- Herrmann, F. (2016, May 20). Seymour Hersch: Im Sinn Einer Antiterrorstrategie ist Unsinnig Was Wir Tun. *Der Standart*.
- IHA. (2022). Erdoğan'ın Tarihi "Esed" Dönüşü: 2016 Yılındaki Sözleri Gündem Oldu. <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/erdoganin-tarihi-esed-donusu-2016-yilindaki-sozleri-gundem-oldu-1971545>
- In Portugal, Annan Says Rule of Law Safeguards Against Rule of War*. (2005). Global Perspective Human Stories. <https://news.un.org/en/story/2005/10/156392-portugal-annan-says-rule-law-safeguards-against-rule-war>
- İŞİD: İnşallah İstanbul'u da alacağız. (2014). <https://www.haberturk.com/dunya/haber/959778-isid-insallah-istanbulu-da-alacagiz>
- Izci, R. (1998). "Uluslararası Güvenlik ve Çevre"-Uluslararası Politikada Yeni Alanlar-Bakışlar. Der Yayınları.
- Kaya, Y., & Özalp, G. O. (2015). Cumhuriyet Döneminde Süleyman Şah Türbesi'nin Taşınması Sorunu. *Journal of Turkish Studies*, 10, 245–266.
- Leukefeld, K. (2015). *Bashar al Assad. Ein Feind wird gemacht. Informationsstelle Wissenschaft und Frieden*.
- Lutz, B., & Lutz, J. (2017). Terrorism. In *Contemporary Security Studies* (3rd ed., pp. 273–288). Oxford University Press.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. Norton.
- Mehmetçik "Terör koridoru" hayalini böyle yıktı. (2022, May 27). *Sabah*.

- <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/05/27/mehmetcik-teror-koridoru-hayalini-boyle-yikti>
- Rabinovich, I., & Valensi, C. (2021). *Syrian Requiem: The Civil War and its Aftermath*. Princeton University Press.
- Roy, A. (2017). US to Turkey: Isis the only target for coalition in Syria, not Kurdish-led SDF. *International Business Time*. <https://www.ibtimes.co.uk/us-turkey-isis-only-target-coalition-syria-not-kurdish-led-sdf-1601228>
- Stocker, J. (2018). Coalition retraining 15,000 veteran SDF fighters to serve as Syrian border force. *The Defense Post*. <https://www.thedefensepost.com/2018/01/13/syria-border-security-force-sdf-coalition/>
- Treason! Lawmaker Discovers It's Bad Idea to Accuse Erdogan of Supplying Sarin Gas to ISIS. (2015). *Zero Hedge*.
- Turkey vs. ISIS and PKK: A Matter of Distinction*. (2016). <https://bipartisanpolicy.org/download/?file=/wp-content/uploads/2019/03/BPC-Turkey-ISIS-PKK.pdf>
- Türkiye-Suriye Siyasi İlişkileri (Political Affairs of Türkiye and Syria)*. (n.d.). <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>
- UN. (n.d.). *Chapter VII — Action with respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression Article 51*. <https://legal.un.org/repertory/art51.shtml>
- Uslu, N. (2000). *Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs "Cyprus According to Turkish American Relations."* 21.Yüzyıl Publishing.
- Williams, M. (2003). Words, Images, Enemies, Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly*, 47, 512.
- Wolfers, A. (2008). National Security as an Ambiguous Symbol. In D. Baldwin (Ed.), *Theories of International Relations* (1st ed., pp. 481–502). Imprint Routledge.

Konaklama İşletmeleri Web Sitelerinin İçerik Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Konya Örneği

Aziz KARA

Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, Konya, Türkiye
20811201018@ogr.erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 18.10.2022

Kabul: 21.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Anahtar

Kelimeler:

Konaklama İşletmeleri, Konya, Web Sitesi, İçerik Analizi.

İnternetin temel uygulama alanlarından biri olan web sitelerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. E-ticaretin gelişmesiyle birlikte web siteleri konaklama işletmeleri için de vazgeçilemez bir pazarlama ortamı haline gelmiştir. Konaklama işletmeleri web siteleri sayesinde misafirleriyle 7 gün 24 saat doğrudan etkileşim kurma imkanına sahip olmuşlardır. Bu çalışmanın amacı Konya'da faaliyet gösteren belgeli konaklama işletmelerinin web sitelerini ne ölçüde etkin kullandıklarını belirlemektir. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmış ve yalnızca "işletme belgeli" konaklama tesisleri seçilmiştir. Araştırma verileri 34 maddeden oluşan dört boyutlu bir ölçek kullanılarak 01-20 Aralık 2022 tarihleri arasında web sayfalarının ziyaret edilmesiyle toplanmıştır. Toplanan veriler nitel bir araştırma yöntemi olan içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular 33 konaklama işletmesinin hiçbirinin web sitelerinde "döviz kurları", "son güncelleme tarihi", "site haritası" ve "arama motoru" bilgilerine yer vermediğini göstermiştir. Web sitelerinde en fazla yer alan bilgilerin ise "(tesislerin) telefon numarası", "adresi", "e-posta adresi", "otelin haritası", "otel özellikleri", "otelin resimleri" ve "odaların özellikleri" olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda konaklama işletmeleri yöneticilerinin web sitelerini "güncel tutmaları" ve "misafirleriyle etkileşim amacıyla kullanmaları" önerilmiştir. Literatürde Konya'da faaliyet gösteren konaklama tesislerinin web siteleriyle ilgili bir çalışmaya rastlanmadığından bu çalışmanın önemli bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmiştir.

Evaluation of Accommodation Businesses' Web Sites by Content Analysis Method: The Case of Konya

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 18.10.2022

Accepted: 21.06.2023

Published: 30.06.2023

Keywords:

Accommodation Businesses, Konya, Web Sites, Content Analysis.

The importance of websites, which is one of the main application areas of the internet, is increasing day by day. With the development of e-commerce, websites have become an indispensable marketing environment also for accommodation businesses. Accommodation businesses have the opportunity to interact directly with their guests 24 hours a day, seven days a week through their websites. The aim of this study is to determine to what extent the licensed accommodation establishments operating in Konya use their web sites effectively. In the research, purposive sampling method was used and only "operation certificated" accommodation facilities were selected. Research data were collected using a four-dimensional scale consisting of 34 items by visiting the web pages between 01-20 December 2022. The collected data were analyzed using content analysis, which is a qualitative research method. Findings showed that none of the 33 accommodation establishments have information about "Exchange rates", "Last update date", "Sitemap" and "Search engine" on their websites. It has been determined that the most frequently used information on the websites is "phone number (of facilities)", "address", "e-mail address", "hotel map", "hotel features", "hotel pictures" and "room features". As a result of the research, it has been suggested that the managers of the accommodation establishments keep their websites "up to date" and use them to "interact with their guests". Since, no study has been found in the literature about the websites of accommodation facilities operating in Konya, it is considered that this study will fill an important gap in this field.

Atıf/Citation: Kara A. (2023). Konaklama İşletmeleri Web Sitelerinin İçerik Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Konya Örneği, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 22-42.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

Giriş

Bilgi iletişim teknolojilerin gelişmesi, turistlerin gitmek istedikleri destinasyonlar hakkında bilgilere çok hızlı ve ucuz bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır. Turistler destinasyon seçimlerinin yanında, hangi otelde kalacaklarının kararını vermek için de bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanabilmektedirler. Bu teknolojilerin başında ise internet gelmektedir. İnternete erişimin, sabit bilgisayarların yanında mobil cihazlardan da sağlanabilmesi, internetin kullanımını olağanüstü seviyelerde arttırmıştır. Turistlerin yanında, konaklama işletmeleri de otellerinin tutundurma ve dağıtım kararlarında interneti yoğun bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. İnternetin kullanımı, konaklama işletmelerinin seyahat acentalarına olan bağımlılığını önemli ölçüde ortadan kaldırarak, bir yandan maliyetlerinde düşüşler sağlarken, öte yandan misafirlerine doğrudan ulaşma imkânı sağlamıştır.

Konaklama işletmelerinin, hizmetlerini misafirlerine duyurma ve tanıtımda kullandıkları internet uygulamalarının başında, web siteleri gelmektedir. Son dönemde gelişen sosyal medya uygulamaları da yaygın bir şekilde kullanılmakla birlikte, özellikle rezervasyon ve ödeme yapma konusunda bir web sitesine sahip olmak, konaklama işletmeleri için vazgeçilemez bir zorunluluk haline gelmiştir. Tanıtma ve reklam açısından konaklama işletmelerinin vitrini olarak kabul edilebilecek olan web sitelerinin içeriği, potansiyel misafirlerin satın alma kararları üzerinde olumlu veya olumsuz yönde etkilere sahiptir. Görsel ve işitsel bir medya olmanın ötesinde, 24 saat karşılıklı etkileşimde bulunabilecek çoklu ortama sahip olan web sitelerinin yönetimi, yalnızca bilişim açısından değil, pazarlama ve özellikle de misafir ilişkileri açısından etkileşimli ve ilişkiyel pazarlama boyutlarıyla ele alınmalıdır. Konaklama işletmelerinin web siteleri, misafirler otelden ayrıldıktan sonra da şikâyet ve dilekleri iletmek amacıyla kullanılabilir. Bu bakımdan, web sitelerinin içeriğinin misafirlerin bakış açısıyla değerlendirilmesi, misafir memnuniyeti ve bağlılığı açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, konaklama işletmelerinin yansıtmak istedikleri imajlarının, web sitelerinin içerikleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın konusu, “Konya ilinde Kültür ve Turizm Bakanlığında turizm işletme belgesiyle faaliyette bulunan konaklama işletmelerinin web sitesi içeriklerinin analiz edilmesi” olarak belirlenmiştir. Belirlenen araştırma konusu doğrultusunda araştırma sorusu ise, “konaklama işletmeleri web siteleri içeriklerinin, literatürde belirlenen bilgi ve işlevsellik gibi özellikler karşısındaki durumu nedir” olarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı, Konya’da faaliyette bulunan turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinin web sitesi içeriklerini, literatürde öngörülen ölçütlere göre analiz ederek durumlarını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca, araştırma sonucunda elde edilen bulguları benzer araştırma bulgularıyla karşılaştırarak, farklılıklar üzerinde önerilerde bulunmak suretiyle, konaklama işletmelerine katkı sağlamak da amaçlanmaktadır. Yapılan literatür taraması sonucunda, Konya ilinde faaliyette bulunan konaklama işletmelerinin web sitesi içerikleriyle ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı, araştırmanın hem literatüre katkı sağlaması bakımından hem de uygulamaya yönelik durum tespiti ve öneriler getirme bakımından, önem taşıdığı düşünülmektedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla kuramsal çerçeve ve yapılan araştırmalarla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Amerika Birleşik Devletleri tarafından askeri amaçla kurulan ilk ağ olan Arpanet, daha sonraki tarihlerde kişilerin ve kuruluşların bir kuruma bağlı kalmadan diledikleri zaman bağlantı kurabilecekleri internet sistemine dönüşmüştür. Bilgisayarların ve ağların birbirine bağlanması elektronik bir alan oluşturmuş ve bu alan elektronik bir pazar meydana getirmiştir (Bayram, 2008, s. 10). 1989 yılından itibaren, web sitelerinin oluşturulmasını, belge ve multimedya paylaşımını kolaylaştıran www (dünya çapında ağ) sayesinde internet daha geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Morkoç, 2009, s. 12). İnternetin günümüzde merkezini oluşturan web, dünya genelindeki sunucu bilgisayarlar da kayıtlı bulunan çok sayıdaki dosyanın meydana getirdiği bir bütündür. Çoklu hiper ortam bir sistem olan web, görüntü, ses,

yazı, canlandırma gibi farklı yapılara sahip değişik veri türlerine ulaşılmasını sağlar (Kuzu, 2010, s. 42).

Bilgi, pazarlama, tanıtım gibi amaçlara yönelik oluşturulan web siteleriyle 7 gün 24 saat hizmet verilebilmektedir. Web siteleri işletmelere, tanıtım bütçesinden ve zamandan tasarruf, bilgi zenginliği, karşılıklı etkileşim, uluslararası erişim gibi faydalar sağlamaktadır. Tüketiciler ise işletme hakkındaki haberlere, sunulan ürün ve hizmet bilgilerine hızlı bir şekilde erişebilmektedir. Benzer ürün ve hizmet sunan işletmelerin web siteleri sayesinde tüketiciler fiyat, kalite gibi karşılaştırmalar yaparak satın alma kararlarını daha uygun bir şekilde verebilmektedir. İnternet ve web siteleri dilek ve şikayetlerin işletmelere iletilmesini ve bunlarla ilgili hızlı geri dönüşlerin sağlanmasına da imkân vermektedir. Geleneksel yöntemlerle karşılaştırıldığında bu eylem ve işlemler son derece düşük maliyetlidir ve daha az zaman gerektirmektedir (Kuzu, 2010, s. 46-49).

Konaklama işletmeleri de web siteleri sayesinde zaman ve mekân sınırı olmadan tüketicilere düşük maliyetlerle ulaşma fırsatına kavuşmuştur. Ürünleriyle ilgili olarak tüketicileri bilgilendirmekte, hatırlatmakta ve ikna edebilmekte, çevrim içi olarak rezervasyon ve satış gerçekleştirmekte ve müşteri hizmetleri sunabilmektedirler. Konaklama işletmeleri web sitelerini yerel turizm sitelerini, ulaşım fırsatlarını ve turistik değer taşıyan bölgeleri tanıtmak amacıyla da kullanılabilir (Öz, 2010, s. 79). Konaklama işletmelerinin web sitelerinden etkin ve başarılı bir şekilde yararlanabilmeleri için web sitelerinin taşıması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Tokay, 2013, s. 11);

- Başarım: Sayfada misafire vaat edilenlerin yerine getirilmesi. Örneğin internette duyurulan fiyatlarla gerçek fiyatların tutarlı olması, ürün özelliklerinin reklamlarda belirtilenlerle aynı olması, çevrim içi işlemlerin doğru ve hatasız olarak çalışması, satış işlemlerinin izlenmesi vb.
- Kullanım kolaylığı: İşlevsellik, erişilebilirlik, yönlendirme kolaylığı, arama ve aranını bulabilme. İşlem yapma ve sayfa kullanımında kolaylık.
- Güvenlik ve gizlilik: Bilgi güvenliğine vurgu yapılması, girilen bilginin yalnızca belirtilen amaç için kullanılması, kişisel bilgilerin alışverişle ilgili bilgilerin ve ödeme yapmayla ilgili bilgilerin gizli tutulması.
- Bilgi, içerik: Bilginin güvenilir ve tam olması, konuyla ilgili olması, güncel olması zengin içerikli sayfalar olması.
- Geri bildirim: Müşterilerle iletişim kurma hızı.
- Görsel tasarım: Sayfalarda yaratıcı görsel tasarım, başarılı multimedya kullanımı, renk uyumu, grafik kalitesi, güzel resimler ve canlandırma.

Misafirlerinin en önemli web sitesi özelliklerine ilişkin algılarının anlaşılması, konaklama işletmelerinin daha iyi çevrimiçi pazarlama stratejileri geliştirmesine, web sitelerinin kullanıcı deneyimini geliştirmesine ve nihayetinde çevrimiçi satışların payını artırarak toplam oda gelirlerini en üst düzeye çıkarmasına yardımcı olacaktır (Xu, 2017, s. 6). Bu bakımdan tüketicileri bir web sitesinde neyin tuttuğunu ve neyin ayrılıp başka sitelere gitmelerine neden olduğunu anlamak çok önemlidir. Otel yöneticileri, kendilerini diğer otel web sitelerinden farklı kıldıklarından emin olmalı ve ayrıca web sitelerinin tasarımının ve yapısının, kullanıcının web sitesinden rezervasyon yapması ve gelecekte tekrar geri dönmesi için tüm müşterilerin bilgi gereksinimlerini karşıladığından emin olmalıdır (Vryona, 2014, s. 18-20). Web sitesi tasarımının özü, sunum ve kullanılabilirliktir ve iyi tasarım, birbiriyle ilişkili ancak çelişen bu iki özelliği dengelemek anlamına gelmektedir. Web sitesi tasarımının işlevselliği, kullanılabilirlik ve gezilebilirliğe [navigasyon] odaklanır. İyi tasarlanmış bir web sitesinin kullanıcılara bilgiye kolay ve düzenli erişim sunması gerekir. Bir web sitesinin kullanılabilirlik yönü, web sitesinin başarısını belirleyen önemli faktörlerden biridir (On Yi, 2013, s. 23-25). Kullanıcıların çoğunluğuna hitap eden genel bir web sitesi tasarlamak veya belirli bir kullanıcı grubuna hitap eden özel nitelikler eklemek mümkündür (Leung Ching Man, 2011, s. 164). Kullanıcı merkezli bir

tasarım anlayışı müşteri memnuniyetini ve bağlılığını artırabilmektedir (Shi, 2013, s. 2). Bununla birlikte otel yöneticileri hem kendi web sitelerini hem de rakiplerinin web sitelerini inceleyip değerlendirerek, gerektiğinde değişiklikler yapmalıdır (Leung Ching Man, 2011, s. 169).

Literatür

Law ve Hsu (2005, s. 493), otel web sitelerinin boyutlarının ve özelliklerinin önemini web sitesi kullanıcıları açısından araştıran keşfedici bir çalışma yapmıştır. Araştırma 2004 yılında otel web sitelerini daha önce ziyaret etmiş olan 304 turistle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları turistlerin en önemli boyut olarak “rezervasyon bilgilerini” ve en önemli özellik olarak “oda fiyatlarını” gördüklerini ortaya çıkarmıştır. Turistler bu boyut ve özelliğin büyük ölçekli otellerin web sitelerinde yer almasına, ekonomik otellerin web sitelerinde yer almasından daha fazla önem vermişlerdir.

Schmidt vd., (2008, s. 505), çalışmalarında web sitesi özellikleri ile web sitesi performansı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar bu amaçla İspanya'nın gelişmiş bir turizm destinasyonu olan Balear Adaları'ndaki otellerin web siteleri ile Brezilya'nın güneyinde gelişmekte olan bir destinasyondaki küçük ve orta ölçekli otellerin web sitelerini karşılaştırmışlardır. Araştırma, her iki destinasyondaki otel web sitelerinin müşterilerle “etkileşim” ve “bire bir iletişim” potansiyellerinin göz ardı edildiğini, web sitelerinin yalnızca “kitle iletişim araçları” olarak kullanıldığını göstermiştir. Araştırmacılar otel işletmecilerine, müşterileriyle “doğrudan iletişim” kurmak amacıyla interneti stratejik bir araç olarak kullanmalarını önermiştir.

Bayram ve Yaylı (2009, ss. 361–368), Türkiye genelinde 136 tanesi 4 yıldızlı, 150 tanesi 5 yıldızlı toplam 286 otelin web sitesini, yedi başlık altındaki 51 ölçütten oluşan “web site değerlendirme ölçeği” ile incelemişlerdir. Web sitelerinde en çok ve en az kullanılan özellikleri onar madde şeklinde gruplandıran araştırmacılar, “oda resimleri”, “otel resimleri”, “siteye kolay ulaşım”, “iletişim bilgisi”, “hareketsiz resim” gibi ölçütlerin en çok kullanılan özellikler, “döviz çevirici”, “döviz bilgisi”, “sık sorulan sorular”, “farklı ödeme seçenekleri” ölçütlerinin ise en az kullanılan özellikler olduğunu tespit etmişlerdir.

Karamustafa ve Öz (2010, ss. 201–213), Türkiye genelinde farklı tür ve sınıflardan 643 konaklama işletmesinin web sitelerini, “rezervasyon bilgileri”, “sunulan hizmetlere ilişkin bilgiler”, “erişim bilgileri”, “çevredeki turistik bölge bilgileri”, “web sitesi yönetimine ilişkin bilgiler” ve “işletme bilgileri” başlıklı altı grupta yer alan 80 değişken temelinde incelemişlerdir. Web sitelerinde en yüksek ve en düşük başarıma sahip değişkenleri onar madde şeklinde gruplandıran araştırmacılar, “telefon numarası”, “adres”, “otelin fotoğrafları”, otelin genel tanıtımı”, “faks numarasını” en yüksek başarıma sahip değişkenler, “döviz çevirici”, “müşteri araştırması veya benzeri diğer araştırma sonuçları”, “online forum”, “ücretsiz hediyelerin” en düşük başarıma sahip değişkenler arasında olduğunu belirlemişlerdir.

Atay vd., (2011, s. 1), Marmara bölgesindeki 4 ve 5 yıldızlı otellerin temel web sitesi tasarım özelliklerini içerik analizi yöntemiyle değerlendirdikleri çalışmalarında, 5 yıldızlı ve zincir otellerin “içerik” ve “hız” gibi tasarım konularına daha fazla önem verdiğini ortaya çıkarmışlardır. Araştırmacılar bağımsız ve 4 yıldızlı otellerin internet sitelerinin daha “statik” olduğunu ve genel bilgi verdiklerini, 5 yıldızlı ve zincir otel işletmelerinin internet sitelerinin içerik ve tasarımının ise daha “dinamik” olduklarını belirlemişlerdir.

Şahin (2012, s. 51), web sitelerini otellerin bulunduğu bölgelere göre incelediği araştırmasında basit tesadüfi örneklem yöntemini kullanarak belirlediği otellere ait web sitelerinin içerik analizini yapmıştır. Araştırma sonucunda diğer otellere göre 3 yıldızlı otellerin “web tabanlı pazarlama” çabalarının daha yoğun olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı otel web sitelerinin profesyonel bir yaklaşımla ve amaçlar doğrultusunda hazırlanmasını gerektiğini belirtmiştir.

Escobar-Rodríguez ve Carvajal-Trujillo (2013, s. 228), İspanya'daki otellerin web sitelerinin stratejilerini belirleyerek, otellerin büyüklüğü ile web sitelerinin stratejileri arasında ilişki olup olmadığını inceledikleri çalışmalarında, web sitelerinin yapılmasında müşterilere

öncelik verildiğini, yatırımcıların bilgilendirilmesinin ise daha önemsiz olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmacılar otellerin büyüklüğü ile “yatırımcının bakış açısı” ve “sosyal medyadaki mevcudiyet” olmak üzere incelenen iki perspektiften sağlanan bilgiler arasında önemli bir pozitif ilişki bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. “Müşteri”, “pazarlama”, “web 2.0” ve “sosyal medya” kategorileri arasında da önemli ilişkiler belirlenmiş fakat “yatırımcı perspektifi” ile araştırılan diğer dört kategoriden herhangi biri arasında önemli bir ilişki tespit edilmemiştir.

Ting vd., (2013, s. 284), çalışmalarında, 2010 yılında Travel ve Leisure’da listelenen dört kıtadaki en iyi 100 bağımsız otelin web sitelerinin özelliklerini eMICA ve içerik analizi ile incelemişler ve şu sonuçlara ulaşmışlardır;

- (1) Asya'daki oteller diğer kıtalardakilere göre daha fazla özelliğe sahiptir,
- (2) Avrupa ve Asya, eMICA modeline dayalı web sitesi geliştirme derinliğinde önde gelen kıtalardır,
- (3) Kıtalardaki otellerin web sayfaları aşağıdaki gibi farklılık göstermektedir;
 - (a) Avrupa otel web sayfalarında çevrimiçi ve çoklu “dil desteği” vurgulanmaktadır
 - (b) Asya sitelerinde, “gerçek zamanlı etkileşim” hizmetleri ve “gizlilik politikaları” vurgulanmaktadır,
 - (c) Afrika otellerinin sayfaları “seyahat ipuçlarını” ve “hava durumu” bilgisini vurgulamaktadır,
 - (d) Amerikan otel web sayfalarında “web 2.0” özellikleri bulunmaktadır.

Ateş ve Boz (2015, s. 63), Çanakkale’de bulunan 3, 4 ve 5 yıldızlı otellerin web sitelerini içerik analizi yönteminden yararlanarak “erişilebilirlik” ve “kullanım” açısından incelemişlerdir. Analiz sonuçları otellerin kendi web sitelerini oluşturmalarına rağmen, bu siteleri gerektiği kadar “etkin” ve “etkileşimli” olarak kullanmadıklarını ve sitelerini “güncellemediklerini” göstermiştir.

Cengiz ve Akkuş (2015, s. 441), Erzurum’da faaliyet gösteren turizm işletmelerinin web sitelerini, Mills ve Morrison (2002) tarafından hizmet ve turizm sektörü için geliştirilen “Standart Web Site Değerlendirme Ölçeğini” kullanarak içerik analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırmacılar analiz sonucunda web sitelerinin toplam 107,54 puan aldıklarını ve % 41,04’lük oranla vasat bir görünüme sahip olduklarını belirlemiştir.

Pamukçu ve Arpacı (2016, s. 147), 49 tane özellik belirleyerek Türkiye’de helal konseptli hizmet veren 135 otelin web sitesini içerik analizi yöntemini uygulayarak değerlendirmiştir. Değerlendirme sonucunda ilk sırada %53,13 ile sunulan hizmetler yer almış, helal anlayışla ilgili özellikler ise %8,15 ile sonuncu olmuştur.

Yılmaz (2017, s. 237), veri toplama aracı olarak dört başlık altında bulunan 50 ifadenin bulunduğu bir form kullanarak, Türkiye’deki yerli ve yabancı zincir otellerin web sitelerini içerik analizi yöntemiyle karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yerli grupların web sitelerinde daha fazla özellik bulunurken, yabancı grupların web sitelerinin kullanımı daha kolaydır.

Özkan ve Ulama (2018, s. 64), Marmara Bölgesindeki 4 ve 5 yıldızlı 304 otelin web sitesini içerik analizi yönteminden yararlanarak incelemiştir. Araştırma bulguları web sitelerinde en çok “iletişim bilgileri”, “otelin harita gösterimi”, “hakkımızda”, “restoran”, “otel fotoğrafları”, “oda fotoğrafları”, “oda seçenekleri”, “dil seçeneği” ve “aktiviteler” özelliklerine, en az ise “döviz bilgisi”, “döviz çevirici”, “arka plan müziği”, “sıkça sorulan sorular”, “online müşteri hizmetleri”, “geri bildirim formu” ve “mobil uygulamaya” yer verildiğini göstermiştir.

Ünal ve Çelen (2018, s. 607), Türkiye genelinde 5 yıldızlı otel işletmelerinin web sitelerinin boyutlarını ve bileşenlerini içerik analizi tekniğiyle inceledikleri araştırmalarında otellerin %95,2’sinin web sitesinin bulunduğunu tespit etmiştir. Araştırma sonuçları web sitelerinde “iletişim” ve “konum” bilgilerine genellikle yer verildiğini ancak tüketicilere yönelik “misafir ilişkileri” gibi değişkenlere gerektiği kadar yer verildiğini ortaya çıkarmıştır.

Bayraktar ve Üzümcü (2019, s. 21), amaçlı örnekleme yöntemiyle belirledikleri

Kocaeli'ndeki 3, 4 ve 5 yıldızlı otellerin web sayfalarını, dört boyut ve 34 maddeden oluşan bir ölçekle kullanarak içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Araştırma ile web sitelerinde, "otel tanıtımı", "standart iletişim" ve "ulaşım" ile ilgili bilgilerin bulunduğu fakat "online rezervasyon", "sanal tur", "istihdam", "forum/blog benzeri tüketici yorumları" gibi güncel konuların ise yetersiz olduğu tespit edilmiş ayrıca "kente ait bilgi" bulunmadığı belirlenmiştir.

Maksüdünov (2019, s. 186), Bişkek'teki (Kırgızistan) 30 otelin web sitesini altı boyutlu değerlendirme formu kullanarak incelemiştir. Araştırma ile türlerine göre farklılık göstermeksizin tüm otellerin web sitelerinin olması gereken niteliklere tam olarak sahip olmadıkları belirlenmiştir. Web siteleri "bölge ve şehirle ilgili bilgi" verme konusunda özellikle çok zayıf bulunmuştur.

Kara ve Sezgin (2020, s. 138), Akdeniz Bölgesindeki 4 ve 5 yıldızlı otellerin web site içeriklerini, web sitelerini tek tek ziyaret ederek analiz etmiştir. Araştırma, otellerin hepsinin web sitelerinde "rezervasyon telefon numarası", "otel özellikleri", "otelin tanıtımı", "telefon numarası", "adres", "e-posta adresi", "site haritası" ile "Facebook hesabına bağlantı" bilgisine yer verdiğini ayrıca "sitedeki bilgilerin güncelliğine" özen gösterildiğini ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan web sitelerinin, "istihdam fırsatları", "promosyonlar", "sanal gezintiler", "faks numarası", "sık sorulan sorular", "geri bildirim formu" ile "web sitesinin yüklenme zamanıyla" ilgili bilgi ve özellikler konusunda zayıf oldukları tespit edilmiştir.

Özışık Yapıcı ve Özden (2021, s. 2140), Samsun'da faaliyette bulunan 30 işletme belgeli konaklama tesisinden, web sitesine sahip olan 26 tanesinin web sitelerini, "kaliteli web sitesi", "arama motoru optimizasyonu", "sosyal medya etkinliği", "mobil cihaz dostu web sitesi" ve "e-posta pazarlamasından" oluşan dört ölçüt (boyut) temelinde içerik analiziyle incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre web sitelerinin tamamında "adres", "telefon", "e-posta bilgisi" ve "haritalı adres" bilgilerinin yer aldığı, web sitelerinin çoğunun "mobil cihazlarla uyumlu" olduğu ancak "güncel olmadıkları" tespit edilmiştir.

Çavuş ve Kadirhan (2022, s. 1402), inanç turizmi koridorunda yer alan illerdeki (Mersin, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin) 3, 4 ve 5 yıldızlı 102 otelin web sitelerini, "web sitesi değerlendirme kriterleri tablosu" yardımıyla içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Araştırma ile, web sitelerinde en fazla "harita ve ulaşım", "iletişim", "dosya/video/resim uygulamaları", "dil seçeneğine" yer verildiği, otellerin yıldız sayısı arttıkça web sitelerinde "tanıtım videoları", "e-posta bültenleri", "sosyal medya bağlantıları", "online satış", "online rezervasyon" ve "doluluk ve uygunluk" kriterlerine daha fazla yer verildiği fakat yıldız sayıları ne olursa olsun "fiyat", "e-broşür ve dergi", "sanal tur", "mobil uygulamalar", "sık sorulan sorular (SSS)" ve "online üyelik" kriterlerine ya yer verilmediğini veya çok az yer verildiğini tespit edilmiştir.

Esen ve Yazıcı Ayyıldız (2022, s. 165), Bodrum'daki 5 yıldızlı 42 otelin web sitesinde, "rezervasyon bilgileri", "otelin sunduğu hizmetlerle ilgili bilgiler", "otelin iletişim bilgileri", "otelin çevresi hakkında bilgiler", "otelin web sitesi yönetimi" ve "işletme bilgilerinden" oluşan 6 boyutlu "Otel Web Sitesi Boyutları ve Bileşenleri Ölçeğini" kullanarak topladıkları verileri içerik analiziyle incelemiştir. Araştırma sonuçları, web sitelerinin büyük çoğunluğunda "telefon numarası", "adres", "e-mail adresi", "otel hizmetlerinin fotoğrafları", yabancı dil desteği" bilgilerinin bulunduğunu, "müşteri temsilcisi ile görüşebilme", "müşteri geri bildirim formları", "rezervasyonu iptal edebilme/görebilme", "destinasyona ve çevreye ulaşım", havaalanına ulaşım" gibi "otelin çevresi hakkındaki bilgiler" ile "otellerin bağlı bulunduğu şirket bilgileri", "vizyon", "misyon", "tedarikçi bilgileri", "sahip olunan ödüller/sertifikalar" gibi tanıtıcı bilgilerin ise web sitelerinin büyük bir çoğunluğunda bulunmadığını ortaya çıkarmıştır.

S. Şahin (2022, ss. 82-101), 2019 yılı itibarıyla İspanya'daki 5 yıldızlı otellerin %25'ini, Türkiye'deki 5 yıldızlı otellerin ise %19,3'ünü oluşturan, her iki ülkeden 136'şar tane 5 yıldızlı, toplam 272 otelin web sitelerindeki 45 özelliği, içerik analiziyle incelemiştir. Otellerin web sitelerinde en çok yer verilen özellikler; "genel elektronik posta", "online rezervasyon sunma olanağı", "rezervasyon bilgileri", "online rezervasyon ödeme olanağı", "güvenli (şifreli) online rezervasyon ödeme olanağı" şeklindedir. Otel işletmelerin web sitelerinde en az yer alan özellikler ise; "ziyaret sayısını gösteren linkler", "ziyaretçilerin üye olması ile ilgili linkler",

“kendine ait web alan ismi (URL)”, “işitsellik” ve “ortaklara (sahiplere) yönelik bilgilerdir.” Araştırma ile iki ülke otel web sitelerinde bulunan özellikler arasında pozitif yönlü ilişki (%60) olduğu belirlenmiştir.

YÖNTEM

Konaklama işletmelerinin web siteleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. “İçerik analizi, mesaj değeri taşıyan her türlü verinin bir amaç doğrultusunda taranması, kategorilere ayrılması, özetlenmesi ve bulguların araştırma amacı doğrultusunda analiz edilerek, yorumlanmasını kapsayan, bilimsel bir araştırma yöntemidir” (Başfıncı, 2008, s. 53). Kerlinger (2000) içerik analizini “değişkenleri ölçmek amacıyla iletişimi sistematik, nesnel ve sayısal bir şekilde inceleme ve analiz etme yöntemi” olarak tanımlamıştır (Wimmer & Dominick, 2013, s. 159). Web sitelerinin incelenmesi için toplanan veriler, nitel veri toplama yaklaşımlarından sesli-görsel materyaller grubuna girmektedir (Creswell, 2017, s. 190–193).

Araştırma, var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde araştırma konusu, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmeden, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2017, s. 109). Araştırmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu Konya ilinde faaliyette bulunan, Kültür ve Turizm Bakanlığında turizm işletme belgesine sahip, tüm konaklama işletmeleri oluşturmaktadır. Web sitesine sahip olmayan konaklama işletmeleri çalışma grubuna dâhil edilmemiştir. Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 01.12.2022 verilerine göre, evreni oluşturan toplam 38 adet turizm işletme belgeli konaklama tesisi bulunmaktadır (www.konyakultur.gov.tr, 2022). Bu tesislerden 34 tanesini oteller oluştururken, dört tanesini özel belgeli konaklama tesisleri oluşturmaktadır (Tablo1).

Tablo 1. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri ve Kapasiteleri

TÜR VE SINIFI	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
5 yıldızlı otel	8	1.742	3.542
4 yıldızlı otel	8	856	1.715
3 yıldızlı otel	16	788	1.546
2 yıldızlı otel	2	27	54
Özel belgeli tesis	4	49	96
Toplam	38	3.452	6.953

Kaynak: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerinden hazırlanmıştır.

Sayfası açılmayan üç yıldızlı bir otel, muhtemelen kullanım süresi dolduğu ve yenilenmediği için alan adı yabancı bir firmaya tahsis edilen özel belgeli bir otel, hiç web sitesi bulunmayan, ikisi üç yıldızlı, biri iki yıldızlı, üç otel olmak üzere, toplam 5 konaklama tesisi araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu durumda çalışma grubu, 30 otel ve 3 özel belgeli tesis olmak üzere, toplam 33 konaklama tesisinden oluşmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Çalışma Grubunu Oluşturan Konaklama Tesisleri ve Kapasiteleri

TÜR VE SINIFI	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
5 yıldızlı otel	8	1.742	3.542
4 yıldızlı otel	8	856	1.715
3 yıldızlı otel	13	693	1.378
2 yıldızlı otel	1	12	24
Özel belgeli tesis	3	35	68
Toplam	33	3.338	6.727

Kaynak: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerinden hazırlanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Bayraktar ve Üzümcü'nün (2019, s. 33) araştırmalarında kullandıkları "Konaklama İşletmeleri Web Sitesi Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekte toplam dört boyut ve 34 madde bulunmaktadır. "Rezervasyon Bilgileri" boyutu 7 maddeden, "Tesis Bilgileri" boyutu 9 maddeden, "İletişim/Etkileşim Bilgileri" boyutu 11 maddeden ve "Çevresel Alan ve Web Site Yönetimi Bilgisi" 7 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacılar söz konusu ölçeği kullanarak, Kocaeli otellerinin pazarlanmasında web sitelerinin kullanımını değerlendirmişlerdir.

Konaklama işletmeleri teknolojik gelişmeler, misafirlerinin istek ve ihtiyaçları, geliştirdikleri yeni ürünlerin sunumu, korona virüs salgını gibi çeşitli nedenlerden dolayı web sitelerinde değişiklikler ve güncellemeler yapabilmektedirler. Bu durum ölçeğin ve ölçekte elde edilen verilerle ulaşılan sonuçların geçerliliğini etkileyebilmektedir. Bu bakımdan gerek ölçek geçerliliğinin gerekse araştırma veri ve sonuçlarının yalnızca 01-20 Aralık 2022 tarihi ile sınırlı ve geçerli olduğu dikkate alınmalıdır.

Verilerin analiz edilebilmesi için, konaklama tesislerinin web siteleri 01-20 Aralık 2022 tarihinde tek tek ziyaret edilmiş, web sitelerindeki özellikler ölçek maddeleri doğrultusunda "var" veya "yok" şeklinde değerlendirilmiş, "var" olan özellikler (maddeler) (1), "yok" olanlar ise (0) olarak sayısallaştırılmıştır. Sayısal değerlerin ölçek maddeleri bakımından sıklık (n) ve frekansları (%), MS Excel kullanılarak hesaplanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları ölçekte bulunan boyutlar doğrultusunda tablolaştırılmıştır. İlk sırada "Rezervasyon Bilgileri" boyutu ile ilgili bulgular yer almaktadır.

Tablo 3. Web Sitelerinin Rezervasyon Bilgileri

1. BOYUT	WEB ÖZELLİKLERİ	VAR		YOK	
		n	%	n	%
Rezervasyon Bilgileri	1.Oda fiyatları	14	42	19	58
	2.Döviz kurları	0	0	33	100
	3.Online rezervasyon	11	33	22	67
	4.Rezervasyon görüntüleme ve iptal	5	15	28	85
	5.Otel giriş/çıkış saatleri	7	21	26	79
	6.Özel istek formları	11	33	22	67
	7.Güvenli ödeme	11	33	22	67

Çalışma grubundaki konaklama işletmeleri web sitelerinin %58'inde, "oda fiyatları",

%67'sinde "online rezervasyon", "özel istek formları" ve "güvenli ödeme" özelliği bulunmamaktadır. Web sitelerinin %79'unda "otele giriş ve çıkış saatleri" %85'inde "rezervasyon görüntüleme ve iptal" yer almazken, hiçbirinde "döviz kuru" bilgisi bulunmamaktadır. İncelenen birkaç tane web sitesinde odalar sekmesi tıklanınca oda türlerinin yanında rakamlar olduğu fakat rakamların sonunda TL, USD gibi kısaltma veya semboller olmadığı görülmüştür. Bu sitelerde "oda fiyatları", "yok" olarak işaretlenmiştir. Web sitelerinin büyük çoğunluğunun online rezervasyon seçeneklerinde, giriş-çıkış tarihleri seçildikten sonra otelin/otel görevlisinin telefon numarasının olduğu "bizi arayın" sayfasına veya müşterinin/misafirin telefon numarasının doldurulmasının zorunlu tutulduğu "gönderin sizi arayalım" sayfasına veya "e-posta gönderim" sayfasına yönlendirme yapıldığı görülmüştür. Bu sitelerde "online rezervasyon", "yok" olarak işaretlenmiştir.

Elde edilen bulgular diğer araştırma bulgularıyla karşılaştırıldığında bazı benzerlikler bulunduğu görülmüştür. Önceki araştırmalarda incelenen konaklama işletmeleri web sitelerinin çoğunluğunda "fiyatlar" (Bayraktar & Üzümcü, 2019, ss. 37-38; Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398), "online rezervasyon" (Bayraktar & Üzümcü, 2019, ss. 37-38), "rezervasyon bilgilerini görebilme/iptal edebilme" (Bayraktar & Üzümcü, 2019, ss. 37-38; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 160-161), "döviz kuru bilgileri" (Bayraktar & Üzümcü, 2019, ss. 37-38; Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 160-161; Yüksek & Asmadili, 2018, ss. 23-24), "döviz çevirici" (Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Karamustafa & Öz, 2010, ss. 210-211) ve "özel istek formlarının" (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 160-161) olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışma grubundaki konaklama işletmelerinin %58'i web sitelerinde tüketicilerine "oda fiyatlarını" sağlamamaktadır. Bu durum misafirlerin oteller arasında karşılaştırma yapmasını engellediği gibi, otellerin kendi fiyatları ile online rezervasyon sitelerindeki fiyatlarını karşılaştırmalarını da engellemektedir. Oda fiyatlarını öğrenmek için bu otellerle iletişime geçmek veya rezervasyon aşamasında fiyatları öğrenmek durumunda kalmak, oda fiyatlarını web sitelerinde yayınlayan başka oteller varken, misafirler açısından gereksiz bir zaman ve çaba kaybı olacaktır. Oda fiyatlarını web sitelerinde yayınlamayan oteller, diğer oteller karşısında rekabet avantajını önemli derecede kaybedeceklerdir. Bazı konaklama işletmeleri oda fiyatlarını döviz bazında yayınlamakla birlikte, web sitelerinin hiçbirinde "döviz kuru" bilgisi bulunmamaktadır. Web sitelerinin çoğunluğunda oda fiyatlarının olmaması, olanların bazılarında fiyatların döviz, bazılarında TL olarak belirtilmesi, özellikle yabancı turistler açısından kafa karışıklığına yol açabilecektir. Döviz kurlarının istikrarlı olmaması, sıklıkla değişebilmesi yüzünden web sitelerinde döviz kurlarına ve döviz kuru çeviricilerine yer verilmesi, özellikle yabancı turistlerin konaklama işletmelerine güven duymalarını sağlayabilecektir. Döviz kurları ve döviz kuru çeviricileri, turistlere bilgi sağlamanın yanında, web sitenin güncel olduğunun da bir göstergesi olarak algılanabilecektir (Özkan & Ulama, 2018, s. 79).

Web sitelerinde "online rezervasyon" seçeneği bulunan konaklama işletmelerinin önemli bir kısmı, gerçekte online rezervasyon değil, rezervasyon için "ön talep" veya "iletişim" imkânı sunmaktadır. Web sitesi üzerindeki online rezervasyonlar, odaların uygunluğuna bağlı olarak, giriş ve çıkış tarihleri bireysel misafirler tarafından belirlenmiş olan bir zaman aralığı için, konaklama bedelinin bir kısmının veya genellikle tamamının, kredi/banka kartıyla ödemesinin yapıldığı, bir tür satış işlemidir. Online rezervasyon işleminin gerçekleşebilmesi için, misafirlerin işlem yaptığı kullanıcı ara yüzü ile otelin ön büro ve muhasebe sistemleri ile, ödemeye aracılık yapan banka/finans kurumları arasında, eşzamanlı iş birliğinin sağlandığı, bir bilgi iletişim altyapısının var olması gerekmektedir. Online rezervasyon yapmak isteyen bir misafirin, telefon, e-posta gibi başka alanlara yönlendirilmesi, konaklama işletmelerinin aslında bu altyapıya sahip olmadıklarını göstermektedir. Online rezervasyon imkânı sağlayan bazı web sitelerinde, rezervasyon için hangi tarih aralığı girilirse girilsin, o tarihlerde "uygun/boş oda bulunmadığı ve bu yüzden başka bir tarih aralığının denenmesi" uyarısı çıkmaktadır. Bu durum, online rezervasyon için kullanıcı ara yüzünün bulunmasına rağmen, yukarıda belirtilen altyapının mevcut olmadığını akla getirmektedir. Web siteleri ve online rezervasyon menülerinin, kullanıcı dostu olabilmesi ve kullanım kolaylığı sağlaması açısından, işlemlerin en kısa sürelerde (olabildiğince az tıklamayla) tamamlanabilmesi gerekmektedir. Kullanıcıların ihtiyaç duydukları

bilginin, ihtiyaç duydukları anda sunulması, zamanlarını gereksiz bilgi arayışlarıyla harcamalarının önüne geçecektir. Bu bakımdan, online rezervasyon menülerine, odaların tarih bazında müsaitlik/uygunluk durumları eklenmelidir (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1402). Web sitelerinde online rezervasyon seçeneği bulunurken, rezervasyon işleminin online olarak yapılamaması, konaklama işletmelerinin itibar ve güven kaybetmesine yol açacak ve imajlarını olumsuz etkileyecektir. Günümüzde insanların ihtiyaçlarını gittikçe daha fazla internet üzerinden karşıladığı göz önünde bulundurulursa, müşterilerin web sitesi üzerinden rezervasyon yapabiliyor olması, konaklama işletmelerine rekabette önemli bir üstünlük sağlayabilecektir (Özden & Özışık Yapıcı, 2021, s. 2139).

İncelenen web sitelerinde “online rezervasyon” yapılmasına imkân tanıyan konaklama işletmelerinin oranı %33 iken, “rezervasyonun görüntülenmesine ve iptal edilmesine” imkân tanıyanların oranı %15’de kalmıştır. Rezervasyonu görebilme ve iptal edebilme imkanının bulunmaması, potansiyel müşterilerin rezervasyon yaptırırken çekinmesine, tereddüt etmesine (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 165) ve bu imkânı sağlayan alternatifler aramasına neden olabilecektir. Misafirlerin konaklama işletmelerine güven duymalarını sağlaması açısından, garanti ve iade koşulları ile [peşin, taksit gibi] ödeme seçenekleri web sitelerinde mutlaka yer almalıdır (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 161).

“Online rezervasyon” imkânı sağlayan web sitelerinin tamamında “özel istek formları” ile “güvenli ödeme” özelliği bulunmaktadır. “Özel istek formları” otellere, misafirlerin rezervasyon aşamasında ilettikleri kişiselleştirilmiş hizmet taleplerinin hazırlığını yapma imkânı verdiği için, müşteri memnuniyeti ve bağlılığı açısından büyük önem taşımaktadır. “Güvenli ödeme” ise misafirlerin şifre ve kart numaraları gibi finansal bilgilerinin üçüncü taraflara karşı korunması bakımından mutlaka olması gereken bir özelliktir. Konaklama işletmelerine “giriş/çıkış saatlerine” yer veren web sitelerinin oranı yalnızca %21’dir. Turizm İşletmelerinin Bakanlıkla, Birbirleriyle ve Müşterileriyle İlişkileri Hakkında Yönetmeliğin 20. Maddesinde, “otelcinin ayrırtılan yerleri, geliş gününde saat 14.00’den, ayrılış günü saat 12.00’ye kadar, müşterilerinin kullanımına açık tutacağı” belirtilmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2023). Web sitelerinde, en azından rezervasyon aşamasında, giriş/çıkış saatlerinin belirtilmesi, bu saatlerden erken giriş yapacak veya geç çıkış yapacak misafirlere, odaların kullanım müsaitlikleri ile, kahvaltı, lunch paket, yiyecek-icecek ikramları, duş odası, bagaj odası gibi sağlanacak imkanların ve varsa ücretlerinin belirtilmesi, misafirler açısından son derece memnuniyet verici olacaktır. Misafirlere, özel istek formlarının yanı sıra, rezervasyon modüllerinde de erken giriş ve geç çıkışla ilgili seçenekler ve otel/oda doluluğuna bağlı olarak, bu isteklerin yerine getirilip getirilemeyeceğiyle ilgili bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Bulguların ikinci sırasında 9 maddeli “Tesis Bilgileri” boyutu bulunmaktadır.

Tablo 4. Web Sitelerinin Tesis Bilgileri

2. BOYUT	WEB ÖZELLİKLERİ	VAR		YOK	
		n	%	n	%
Tesis Bilgileri	1.Otelin haritası	29	88	4	12
	2.Otel özellikleri	29	88	4	12
	3.Odaların özellikleri	29	88	4	12
	4.Otelin resimleri	31	94	2	6
	5.Otel promosyonları	4	12	29	88
	6.Restoranlar	22	67	11	33
	7.Sanal turlar	13	39	20	61
	8.Toplantı ve kongre olanakları	17	52	16	48
	9.İstihdam olanakları	7	21	26	79

İncelenen web sitelerinin %94’ünde, “otelin resimlerine”, %88’inde “otel haritasına”, “otel özelliklerine” ve “odaların özelliklerine” yer verilmiştir. Web sitelerinin %67’sinde

konaklama işletmelerinin “restoranlarıyla” ilgili bilgi bulunurken, “toplantı ve kongre olanaklarıyla” ilgili bilgi veren web sitelerinin oranı %52 olmuştur. Web sitelerinin %88’inde “otel promosyonları”, %79’unda “İstihdam olanakları”, %61’inde ise “sanal turlar” bulunmamaktadır. Bazı web sitelerindeki otel haritalarının, otelin bulunduğu yerden başka yerleri gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sitelerde “otelin haritası” “yok” olarak işaretlenmiştir.

Önceki çalışmalarda analiz edilen web sitelerinin çoğunluğunda, “otelin haritası/konumu/haritalı adresine” (Çavuş & Kadirhan, 2022, ss. 1398-1399; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162; Özden & Özışık Yapıcı, 2021, s. 2136; S. Şahin, 2022, s. 83), “otelin özellikleri/genel tanıtımı/resimleri/fotoğraflarına” (Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162; Karamustafa & Öz, 2010, ss. 210-211; S. Şahin, 2022, s. 83), “otel hizmetlerinin/ hizmet ve mekânın/otel, oda, restoran, plaj ve havuzun/yiyecek ve içecek hizmetlerinin resimleri ve bilgilerine” (Çubukcu, 2010, ss. 55-57; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162; Özden & Özışık Yapıcı, 2021, s. 2136), “odaların özellikleri/resimleri/hizmetlerine” (Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162; Karamustafa & Öz, 2010, ss. 210-211), “dosya, video, hareketli/hareketsiz resimlere” (Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Çavuş & Kadirhan, 2022, ss. 1398-1399; S. Şahin, 2022, s. 83) yer verildiği görülmektedir.

Bu web sitelerinde, “sanal turlar” (Çavuş & Kadirhan, 2022, ss. 1398-1399; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162), “promosyonlar/kampanyalar” (Çavuş & Kadirhan, 2022, ss. 1398-1399; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162; S. Şahin, 2022, s. 83), “sık gelen ziyaretçi programları” ve “istihdam bilgilerinin” (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 161-162; S. Şahin, 2022, s. 83) çoğunlukla bulunmadığı ortaya çıkarılmıştır.

Web siteleri, konaklama işletmelerinin sanal ortamlardaki lobileri olarak düşünülebilir. Bundan dolayı web sitelerinde, otellerin genel özellikleri ile bu özelliklerin fotoğraf, video gibi görselleri sunulmalıdır (Özkan & Ulama, 2018, s. 80). Görsel ve işitsel duylara hitap ederek çekiciliği arttırmak (Yüksek & Asmadili, 2018, s. 24) ve misafirlerin konaklama yapmadan önce odaları, restoran ve toplantı salonlarını görebilmesini sağlamak için, web sitelerine sanal turlar da eklenmelidir (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 166). Web sitelerinde yer alan bilgiler ve sitelerin tasarımı, otelde ilk defa konaklamak isteyen misafirlerin satın alma kararlarında, satın alma öncesi ve sonrasında güven oluşturmaya açısından, önemli bir role sahiptir (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 162; Özkan & Ulama, 2018, s. 80; Yüksek & Asmadili, 2018, s. 24). Bu yüzden misafirler web sitelerini ziyaret ettiklerinde, otelin lobisinde elde edecekleriyle aynı veya benzer bilgilerle karşılaşmalıdır (Özkan & Ulama, 2018, s. 80).

İncelenen web sitelerinin %94’ünde “otelin resimleri”, %88’inde “otelin ve odaların özellikleri” ile “otelin haritası” bulunmaktadır. Ancak, “sanal turlara” yer veren sitelerin oranı %39’da kalmıştır. Resimler durağan görüntüler sağlarken, dijitalleşmenin gelişmesiyle birlikte 360° veya 3 boyutlu sanal turlar, mekanların içindeymiş hissi uyandırarak, sunulan hizmetlerin somutlaştırılmasına yardımcı olabilmektedir. Sanal turların kullanılmasıyla odaların, restoran ve toplantı salonlarının misafirler tarafından görülmesini sağlamak, satışların artmasına yardımcı olacaktır (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 166). Bu bakımdan, çalışma grubundaki daha fazla konaklama işletmesinin, web sitelerinde çözünürlüğü yüksek olan sanal turlara yer vermesi gerekmektedir.

Web sitelerinde “istihdam olanaklarına” yer verilmesi, konaklama işletmelerinin ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarına ve açık pozisyonlara, nitelikli personelin çekilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu özellik, konaklama işletmelerinin insan kaynakları havuzu oluşturmalarını ve özel etkinlikler, yüksek sezon gibi durumlarda, ekstra personel ihtiyaçlarını buradan hızlı bir şekilde karşılamalarını sağlayacaktır. İncelenen web sitelerinden yalnızca %21’inde bu özelliğin bulunması, konaklama işletmeleri açısından önemli bir eksikliklerdir.

Bu boyutta, web sitelerinde en az yer verilen özellik, %12 ile “otel promosyonları” olmuştur. Etkili bir pazarlama stratejisi olan kampanya ve promosyonların web sitelerinde kullanılması, potansiyel misafirleri ikna edip taleplerini işletmeye çekerek, otellerin misafir sayılarını arttırabilmektedir (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1403; Özkan & Ulama, 2018, s. 80; Ünal & Çelen, 2018, s. 628). Bu bakımdan daha fazla web sitesinde, misafirlerin satın alma kararlarını

etkileyebilecek nitelikte olan (Kara & Sezgin, 2020, s. 150), indirim ve hediyelerin yanında, aile ve çocuk promosyonlarına (Özkan & Ulama, 2018, s. 80) yer verilmelidir. Otellerin sürekli misafirlerine uyguladıkları sadakat programları da web sitelerinin bu özelliği altında değerlendirilebilir.

Haritaların, otellerin bulunduğu yeri doğru olarak göstermesi bir zorunluluktur. Otellere ulaşmak için web sitelerinde yayınlanan haritalara güvenen misafirlerin, kendilerini başka yerlerde bulmalarına yönelik bir mazeret veya açıklama bulunmamaktadır. Kongre ve toplantı salonlarına sahip olan konaklama işletmeleri, bu imkanlarını ve özelliklerini, görselleriyle birlikte web sitelerinde yayınlamışlardır. Web sitelerinde restoranlarıyla ilgili özellikleri yayınlayan konaklama işletmelerinin, bunun yanında, sunulan özel yemeklerle ve/veya şeflerle ilgili bilgilendirme yapmaları da faydalı olacaktır.

Üçüncü olarak 11 maddeli “İletişim/Etkileşim Bilgileri” boyutu bulguları incelenmiştir.

Tablo 5. Web Sitelerinin İletişim/Etkileşim Bilgileri

3. BOYUT	WEB ÖZELLİKLERİ	VAR		YOK	
		n	%	n	%
İletişim/ Etkileşim Bilgileri	1.Telefon numarası	33	100	0	0
	2.Adres	32	97	1	3
	3.E-posta adresi	31	94	2	6
	4.Faks numarası	23	70	10	30
	5.Geri bildirim formu	19	58	14	42
	6.Online forum	3	9	30	91
	7.Sosyal medya bağlantısı	21	64	12	36
	8.Kendine ait web ismi	26	79	7	21
	9.İndirilebilir özel içerikler	4	12	29	88
	10.E-posta listesine katılım	4	12	29	88
	11.Çok dil seçeneği	13	39	20	61

“İletişim/Etkileşim Bilgileri” boyutunda, web sitelerinin tamamında, tesislerin “telefon numaraları” bulunmaktadır. Bunu sırasıyla %97 oranında tesislerin “adresini”, %94 oranında “e-posta adresleri” takip etmektedir. Web sitesi incelenen 33 konaklama tesisinin %79’u, “kendilerine ait web ismine” sahiptir. Web sitelerinde “faks numarasına” yer veren tesislerin oranı %70 iken, “sosyal medya bağlantılarına” yer verenlerin oranı %64 ve “geri bildirim formuna” yer verenlerin oranı %58, olmuştur. Web sitelerinin, %91’inde “online forum”, %88’inde “e-posta listesine katılım” ve “indirilebilir özel içerik”, %61’inde ise “çok dil seçeneği” bulunmamaktadır.

Sosyal medya bağlantısıyla ilgili olarak, bazı web sitelerindeki linklerin aktif olmadığı, bazılarında ise, linklerin otelin sosyal medya hesaplarına değil, otelin bağlı olduğu firmanın/grubun hesaplarına veya bu firmanın/grubun diğer işletmelerinin hesaplarına yönlendirme yaptığı görülmüştür. Bu sitelerde “sosyal medya bağlantısı” “yok” olarak işaretlenmiştir.

Dil seçeneği olan web sitelerinin çoğunluğunda, Türkçe’den farklı bir dil seçildiğinde, bazı sitelerde bilgilerin tamamının yine Türkçe olarak, bazı sitelerde ise yalnızca başlıkların seçilen dilde, geri kalan bilgilerin yine Türkçe olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Birkaç sitede, dil seçeneği butonu çalışmamaktadır. Bu sitelerde “çok dil seçeneği” “yok” olarak işaretlenmiştir.

Benzer çalışma bulgularında, “telefon numarası”, “adres”, “e-posta” (Bayraktar & Üzümcü, 2019, ss. 37–38; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 162; Karamustafa & Öz, 2010, ss. 210–211), “adres, telefon ve e-posta bilgisi” (Özden & Özışık Yapıcı, 2021, s. 2136), “görünür yerde iletişim/bilgisi” (Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398), “sosyal medya

bağlantısı/etkinliği" (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 162; Özden & Özışık Yapıcı, 2021, ss. 2136–2138), "geri bildirim formu-feedback", "gerekli bilgileri indirme olanakları", "belgeleri kopyalama veya görme olanağı" (S. Şahin, 2022, s. 83) ve "dil seçeneklerinin" (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398) web sitelerinin çoğunluğunda yer aldığı ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte, "ziyaretçi defteri", "online form", "misafir yorumları/görüşleri/önerileri" (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 162; Yüksek & Asmadili, 2018, ss. 23–24), "e-posta bülteni" (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398; S. Şahin, 2022, s. 83), "e-broşür ve dergi" (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398) seçeneklerinin web sitelerinin çoğunluğunda bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çalışma grubundaki web sitelerinin büyük çoğunluğunda, "telefon numarası", "adres", "e-posta adresi" ve "faks numarası" gibi iletişim bilgileri yer almaktadır. Bu bilgilerin web sitelerinde bulunması, misafirlerin konaklama işletmeleriyle kolayca iletişim kurabilmeleri açısından önemlidir (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1402; Özden & Özışık Yapıcı, 2021, s. 2140). Web sitelerinin %58'inde "geri bildirim formu" bulunurken, "online forum" bulunanların oranı %9'da kalmıştır. Misafirlerin olumlu veya olumsuz düşüncelerinin öğrenilmesini sağlayan geri bildirim formları, müşteri memnuniyeti açısından çok önemlidir (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 165). Misafirlerden geri bildirim almak her zaman kolay olmadığından, misafirlerin geri bildirimde bulunmasını sağlayacak yöntemler geliştirilmelidir (Özkan & Ulama, 2018, s. 80). Geri bildirim formları etkileşimli olmalıdır; müşterilerin e-postalarına veya diğer iletişim araçlarına iletilerinin alındığına dair bir mesaj gönderilmeli ve iletideki konularla ilgili olarak, müşteriyle en kısa sürede diyalog kurulmalıdır (Karamustafa vd., 2002, s. 58). İletişim/etkileşim bilgileri boyutunda, web sitelerinde en az yer verilen özellik, %9'la "online forumdur". Online forum, konaklama işletmeleri yetkililerinin site ziyaretçileriyle doğrudan ve anında iletişim kurabildikleri, çevrim içi ortamlardır (Karamustafa vd., 2002, s. 55). Müşteriler, web sitelerindeki bu özellikler sayesinde, bir yandan beklenti ve şikayetlerini konaklama işletmelerine aktarabilmekte, öte yandan diğer müşterilerin görüş ve önerilerini değerlendirerek konaklama kararı verebilmektedir (Yüksek & Asmadili, 2018, s. 24). Sorunlarla karşılaştıklarında, yetkili kişilerle anında iletişim kurabileceklerinin ve sorunlarıyla ilgilenileceğinin bilincinde olan müşteriler, bu tür konaklama işletmelerini tercih etme eğiliminde olacaktırlar. Bu durum, konaklama işletmelerine yönelik müşteri sadakati ve bağlılığını arttırabilecektir (Ünal & Çelen, 2018, s. 69). Konaklama işletmeleri de, müşterilerden bu iletişim kanallarıyla aldıkları geri bildirimler sayesinde, aksaklıkları gidererek, hizmetlerini yenileyebilecek ve verimliliklerini arttırabilecektir (Yüksek & Asmadili, 2018, s. 24). Geri bildirim formuna ve özellikle online forumlara web sitelerinde yer vermeyen konaklama işletmeleri, müşterileri ile doğrudan etkileşim kurabilecekleri önemli bir imkândan yoksun durumdadırlar.

Web sitelerinin %64'ünde, konaklama işletmelerinin "sosyal medya bağlantısı" bulunmaktadır. Sosyal medya kullanımı, konaklama işletmelerine, müşteri hizmetleri, pazarlama, yeni hizmetleri tanıtmaya gibi çok sayıda fırsatı, uygun maliyetlerle sunmaktadır. Sosyal medya hesaplarının varlığı, konaklama işletmesinin tanıtımına ve marka bilinirliğine de katkı sağlamaktadır. Müşteriler turistik ürünü satın almadan önce, ürünle ilgili internetten araştırma yaparak, önceki müşterilerin yorumlarını okuyup, değerlendirmekte ve onların deneyimlerinden yararlanarak işletme hakkında fikir sahibi olabilmektedir (Özden & Özışık Yapıcı, 2021, ss. 2138–2140). Günümüzde sosyal medya platformlarının, yaygınlığı, kullanım sıklığı ve etkisinden dolayı, önemli bir tanıtım ve pazarlama aracı olarak da kullanılmaları, konaklama işletmelerinin sosyal medya hesapları oluşturarak, bağlantı linklerini web sayfalarında paylaşmalarını bir gereklilik haline getirmiştir (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1403; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 162; Kara & Sezgin, 2020, s. 149; Yüksek & Asmadili, 2018, s. 24). Konaklama işletmeleri, bağlantı linklerini verdikleri sosyal medya platformlarını sürekli takip ederek, güncel tutmalıdır. İncelenen web sitelerinde bazı linklerin aktif olmadığı, bazı linklerin ise otellere ait olmayan platformlara yönlendirme yaptığı tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu konaklama işletmeleri hakkında misafirlerin olumsuz imaj geliştirmelerine neden olacak ve işletmelerin diğer pazarlama faaliyetlerinin etkisini azaltabilecektir.

İncelenen web sitelerinin %79'unun, "kendine ait web ismi" bulunmaktadır. Konaklama

işletmelerinin kendilerine ait web ismi bulunması, arama motorlarında bulunmalarını kolaylaştıracağı gibi, misafirlerin doğru web sitelerinde olduklarını anlayarak, güven duymalarını da sağlayacaktır. Bundan dolayı, konaklama işletmelerinin alan adlarını sürekli güncel tutmaları gerekmektedir. Günümüzde, otel web sitelerinin kopyalanması suretiyle müşterilerin dolandırılması olaylarına rastlanmaktadır. Konaklama işletmelerinin, bu tür olumsuzluklara karşı web siteleriyle ilgili ekstra güvenlik önlemleri almaları ve bunları misafirlerine duyurmaları faydalı olacaktır. Web sitelerinin %12'sinde, "indirilebilir özel içerikler" ve "e-posta listesine katılım" özellikleri bulunmaktadır. Tüketicilerin zihninde kalıcı bir imaj oluşturmak isteyen konaklama işletmeleri, "izinli pazarlamanın" bir örneği olan, e-posta listelerine katılım özelliğini, web sitelerinde misafirlerine sunmalıdır. İşletmelerle ilgili gelişme ve yenilikler, yeni ürün duyuruları, indirim ve promosyonlar, sponsorluk faaliyetleri gibi, misafirlere duyurulması önemli bulunan her türlü mesajı, toplu bir şekilde iletilebilen e-postalar, misafirler tarafından izin verilmemişse, gereksiz (junk mail veya spam) kutularına düşerek hem misafirlerin dikkatinden kaçacak hem de onlara rahatsızlık verecektir. Bunun için misafirlerin e-posta listelerine katılmaları özendirilmelidir. Web siteleri, otellerin özellikleriyle ilgili resimler, videolar, yer (harita) bilgisi, oda fiyatları gibi, indirebilir dokümanlar ve içerikler sunmalıdır. Özellikle, online rezervasyon ve ödeme işlemlerinin sonuçlarının, mutlaka indirebilir ve çıktılarının alınabilir olması sağlanmalıdır. İndirebilir içerikler, rezervasyon ve ödeme konularında misafirler için kanıtlayıcı belgeler olarak, güven arttırıcı bir işlev görürken, diğer içerikler, özellikle çevrimdışı kullanılabilir ve dağıtılabilir olmaları bakımından, önem taşımaktadırlar. Web sitelerinde, "indirilebilir özel içerikler" ve "e-posta listesine katılım" özelliklerinin bulunması, konaklama işletmelerinin kurumsallaşmalarının bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Nitekim, incelenen web sitelerinde, bu özellikleri sağlayan konaklama işletmelerini, genellikle 5 ve 4 yıldızlı oteller oluşturmuştur.

Web sitelerinde, gerçek anlamda "çok dil seçeneğine" yer verenlerin oranı, %39'da kalmıştır. Farklı dil seçeneklerinin sunulması, potansiyel pazarlara hitap edebilmek ve özellikle yabancı misafirlere ulaşabilmek açısından büyük önem taşımaktadır (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 160-165). Web sayfalarında birden fazla yabancı dille hizmet verilmesi, sayfaları ziyaret eden tüketiciler üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Ünal & Çelen, 2018, s. 69). Konya, başta Mevlâna müzesi olmak üzere, sahip olduğu kültürel değerlerle, her yıl daha fazla yabancı turist çekmektedir. Her yıl 07-17 Aralık tarihleri arasında düzenlenen Mevlana'yı Anma Törenleri, çok sayıda yabancı misafirin katılımıyla gerçekleşmektedir. Uluslararası nitelikte olan, Mistik Müzik Festivali, Sufi Sinema Günleri ve çeşitli spor karşılaşmalarıyla Konya, farklı dilleri konuşan, çok çeşitli uluslardan yabancı misafirlere ev sahipliği yapmaktadır. Bu bakımdan, kent merkezinde bulunan konaklama işletmelerine ait web sitelerinin tamamında, çoklu dil seçeneği bulunmalıdır. Çoklu dil seçeneği bulunan web sitelerinin çoğunluğunda, yabancı dil olarak sadece "İngilizce" seçeneği yer almaktadır. Konya'ya gelen turistlerin çeşitliliği dikkate alınarak, web sitelerinde İngilizcenin yanında, başta Farsça, Çince, Rusça olmak üzere, diğer dil seçeneklerine de yer verilmesi, müşteri memnuniyetini arttırmanın yanında, konaklama işletmelerine rekabet avantajı da kazandıracaktır.

Bu bölümde son olarak 7 maddeli “Çevresel Alan ve Web Sitesi Yönetimi Bilgileri” boyutuyla ilgili bulgular incelenmiştir.

Tablo 6. Web Sitelerinin Çevresel Alan ve Web Sitesi Yönetimi Bilgileri

4. BOYUT	WEB ÖZELLİKLERİ	VAR		YOK	
		n	%	n	%
Çevresel Alan & Web Sitesi Yönetimi Bilgisi	1.Ulaşım	14	42	19	58
	2.Şehirdeki cazibesi yüksek yerler	17	52	16	48
	3.Şehrin genel bilgisi	11	33	22	67
	4.Son güncelleme tarihi	0	0	33	100
	5.Site haritası	0	0	33	100
	6.Arama motoru	0	0	33	100
	7.Diğer işletmelerle bağlantılar	9	27	24	73

Bu boyuttaki bulgularla ilgili olarak ilk dikkat çeken konu, web sitelerinin hiçbirinde “son güncelleme tarihinin”, “site haritasının” ve “arama motorunun” olmamasıdır. Ayrıca, web sitelerinin %73’ünde “diğer işletmelerle bağlantılar”, %67’sinde “şehrin genel bilgisi” %58’inde “ulaşım” bilgisi de bulunmamaktadır. Bu boyutta, web sitelerinin çoğunluğunda yer alan tek özellik, %52 ile “şehirdeki cazibesi yüksek yerlerdir”. Çevresel alan bilgisiyle ilgili olarak, bazı web sitelerinde “şehrin genel bilgisi” ve “şehirdeki cazibesi yüksek yerler” linklerinin aktif olmadığı tespit edilmiştir. Bu sitelerde ilgili özellikler “yok” olarak işaretlenmiştir.

Önceki çalışmalarda incelenen bazı web sitelerinin çoğunluğunda “harita ve ulaşım bilgisi” (Çavuş & Kadirhan, 2022, s. 1398) ile, “son güncelleme tarihi” (Bayraktar & Üzümcü, 2019, s. 36) bulunurken, bazı web sitelerinin çoğunluğunda, “son güncelleme tarihi” (Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Çubukcu, 2010, s. 55; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 163–164; Özden & Özışık Yapıcı, 2021, ss. 2136–2138), “arama motoru/site haritası” (Bayraktar & Üzümcü, 2019, s. 36; Bayram & Yaylı, 2009, s. 368; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 163–164), “destinasyonun/şehrin ve çevresinin tanıtım/ulaşım/genel bilgileri, sahip olduğu çekicilikler/cazibesi yüksek yerler” (Bayraktar & Üzümcü, 2019, s. 36; Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 163–164) ve “ilgili diğer işletmelerle ve hizmetlerle bağlantılı linkler” (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, ss. 163–164) bulunmamaktadır.

Konaklama işletmeleri web sitelerinin, çevresel alan bilgileri boyutunda bulunan “ulaşım” özelliği, turistlerin otele nasıl ulaşacaklarının yanında, çevrede bulunan tarihi, kültürel ve diğer turistik çekim noktalarının, otele uzaklığı ve buralara nasıl gidileceği açısından da önem taşımaktadır. Web sitelerinde, diğer illerden Konya’ya ulaşımında önemli bir yer tutan Yüksek Hızlı Tren istasyonu, şehirlerarası otobüs terminali ve havaalanının, konaklama işletmelerine uzaklıkları ve hangi araçlarla ulaşım sağlanabileceği belirtilmelidir. Ayrıca, çevresinde Karatay ve İnce Minare Müzesi ile, üzerinde Alâeddin Camisi bulunan Alâeddin tepesine, Mevlâna Müzesine, hafta sonlarında Sema törenlerinin düzenlendiği Mevlâna Kültür Merkezi ile, İrfa Kültür Merkezine ulaşımın yanında, Çatalhöyük’e ve Kilistra’ya ulaşım için önemli bir nokta olan, Karatay Terminali’ne (Eski Garaj) ulaşım ile ilgili bilgilere de yer verilmelidir. Ulaşım ile ilgili olarak, toplu ulaşım da halen kullanılan “Konya El-kart” ile, tüm Türkiye’de geçerli olacak ve pilot uygulamalardan biri Konya’da başlatılacak olan, “Türkiye Kartın (TRKart)” satış ve yükleme noktaları ile, nasıl kullanılacakları hakkında bilgilendirme yapılması da faydalı olacaktır. Konya kent merkezindeki birçok önemli tarihi ve turistik çekicilik noktalarından veya çok yakınlarından geçen tramvay hatları ile, temiz ve doğa dostu bir ulaşım aracı olan bisiklet kiralama işlemleri ve park lotları da haritalarıyla birlikte web sitelerinde yer almalıdır.

Konaklama işletmelerinin web sitelerinde, destinasyonların tanıtımını yapmaları hem kendileri hem de destinasyon açısından, bir çekim gücü yaratabilmektedir. Destinasyon özellikleri, turistlerin karar alma süreçlerinde belirleyici rol oynayabilmektedir (Kara & Sezgin, 2020, ss. 146–149). Potansiyel turistler, destinasyondaki doğal, tarihi, kültürel çekicilikler ve turistik etkinliklerle ilgili, web sayfalarından edinecekleri bilgiler ışığında, konaklama kararı

verebilmektedir (Kara & Sezgin, 2020, s. 149; Yüksek & Asmadili, 2018, s. 24). İncelenen web sitelerinde, “şehrin genel bilgisine” yer verenlerin oranı %33 iken, “şehirdeki cazibesi yüksek yerlere” yer verenlerin oranı %52’dir. Bazı web sitelerinde Konya ile ilgili genel bilgilerden bahsedilmeden, doğrudan tarihi, kültürel ve turistik çekim noktalarına değinilmiştir. Bununla birlikte, bunların büyük çoğunluğunda önemli kültürel etkinlikler yer almamaktadır. Araştırmanın yapıldığı 01-20 Aralık tarih aralığı, her yıl düzenlenen ve uluslararası tanınırlığı olan 07-17 Aralık Mevlana’yı Anma Haftasına denk gelmesine rağmen, bu web sitelerinin büyük çoğunluğunda, bu önemli etkinlikle ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Web sitelerinde, bu tür etkinliklerin düzenlenme yer ve tarihleri, ulaşım imkanları, rezervasyon ve bilet işlemleri gibi bilgilerin yer alması, konaklama işletmelerinin tercih edilirliliğini arttırmının yanında, Konya’nın tanıtımına da katkı sağlayacaktır. Hem “şehrin genel bilgisi” hem de “şehirdeki cazibesi yüksek yerler” incelendiğinde, bazı web sitelerinde eksik ve geçerliliğini yitirmiş bilgi ve görseller olduğu görülmüştür. Web sitelerinin bazılarında, artık kullanılmayan eski tramvayların resimleri, bazılarında Alâeddin tepesinde bulunan Kılıçarslan köşkü kalıntısının, kaldırılmış olan eski koruyucu kubbesinin resimleri bulunmaktadır. Web sitelerinin büyük çoğunluğunda, Konya Tropikal Kelebek Bahçesi, Panorama Konya Müzesi gibi yakın dönemde hizmete açılmış turistik çekicilikler bulunmamaktadır. Konaklama işletmeleri, web sitelerinde yapacakları bu tür bilgilendirmeleri, Konya’ya gelen turist sayısını ve dolayısıyla otellerinin doluluk oranlarını arttıracak, pazarlama yatırımı olarak değerlendirmeli ve gereken özeni göstermelidir.

Çalışma grubundaki web sitelerinin hiçbirinde, “son güncelleme tarihi”, “site haritası” ve “arama motoru” bulunmamaktadır. Günümüzde, doğru bilgiye ulaşmak bakımından, web sitelerindeki bilgilerin güncellenmesi önem arz etmektedir (Esen & Yazıcı Ayyıldız, 2022, s. 164). Web sitelerinde son güncelleme tarihinin bulunması, bilgilerin geçerliği ve inandırıcılığı açısından, müşterilerin işletmelere karşı güven duygusu geliştirmelerini sağlayacaktır. Bu durum, konaklama işletmelerinin kurumsal itibarını ve marka imajını olumlu yönde etkileyecek, misafirlerin, müşteri bağlılığı ve marka sadakati geliştirmelerinde etkili olabilecektir. Web sitelerinde, “site haritalarının” ve “arama motorlarının” bulunması, kullanıcılarının aradıkları bilgiye kolayca ulaşmalarını sağlayacak ve site menülerinde kaybolmalarını önleyecektir. Sitelerin kullanıcı dostu olması bakımından, gerekli olan bu iki özelliğin bulunmaması, istedikleri bilgiye ulaşmada zaman kaybettiklerini düşünen müşterilerin, bu web sitelerinden ayrılarak alternatif konaklama işletmeleri aramalarına neden olacaktır. İncelenen web sitelerinde, bu özelliklerin hiçbirinin bulunmaması önemli bir eksiklik olup, web sitelerinin profesyonel bir yaklaşımla ele alınmadığını göstermektedir. Bu boyuttaki son özellik olan, “diğer işletmelerle bağlantılara” yer veren web sitelerinin oranı %27’de kalmıştır. Verilen linklerle, konaklama işletmelerinin bağlı olduğu şirket bilgilerine erişilebilmesi, kurumsal kimliğin vurgulanmasını sağlayacak ve tüketiciler üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır. Bağlı olunan şirket bilgilerinin dışında, önemli tedarikçilerin, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, TÜRSAB Konya Bölgesel Yürütme Kurulu, belediyeler gibi, kentteki önemli turizm paydaşlarıyla ilgili bağlantıların verilmesi de tüketicilerin ikna edilmesi ve güvenlerinin kazanılması üzerinde etkili olabilecektir.

Sonuç

Özellikle korona virüs salgınından dolayı ürün ve hizmetlerin pazarlanmasında e-ticaret ve bu kapsamda web siteleri büyük önem kazanmıştır. Elektronik ortamda soyut olan hizmet ve deneyimlerin pazarlanması, somut ürünlerin pazarlanmasından daha zordur. Konaklama işletmeleri misafirlerine somut ürünlerin yanında, büyük ölçüde hizmet ve deneyim sunan işletmelerdir. Hizmetlerin yapısal özelliği olan eş zamanlı üretim ve tüketimden dolayı, misafirlerin konaklama hizmetlerinden yararlanabilmesi için, bizzat konaklama tesislerine gitmeleri gerekmektedir. Misafirlerin konaklama hizmetini tüketmeden önce, deneme veya inceleme gibi imkânları bulunmamaktadır. Bu durum misafirlerin karar verme sürecini etkilemekte ve onları hizmet ve deneyimle ilgili güven arayışlarına yönlendirmektedir. Misafirlerin bu arayışlarında sosyal medya ve kulaktan kulağa söylentilerin yanında, başvurabilecekleri en önemli bilgi kaynaklarından biri de konaklama işletmelerinin web siteleri olmaktadır. Konaklama işletmelerinin web sitelerinin tasarım ve işlevsellik özellikleri, misafirlerin ya karar verme öncesi tedirginlerini gidererek onları satın almaya (rezervasyon yapmaya) teşvik etmekte veya memnuniyetsizliklerine neden olarak alternatif arayışlarına

yönlendirmektedir.

Konaklama işletmelerinin web sitelerinin tasarım özelliklerini dışarda tutarak işlevsellik özelliklerini değerlendiren bu çalışmayla, Konya ilinde web sitelerine ulaşılabilen 33 turizm işletme belgeli konaklama işletmesinin web sitelerinden, dört boyut ve 34 maddeden (özellikten) oluşan bir ölçekle veriler toplanmıştır. Araştırmada en önemli bulguları, turizm işletme belgeli Konya otellerinin web sayfalarının hiçbirinde “döviz kurları”, “(web sitesinin) son güncelleme tarihi”, “site haritası” ve “arama motoru” bilgisinin bulunmamasıdır. Bu bilgilerin bulunmaması turistlerin veya misafirlerin konaklama tesislerine karşı güvensizlik duymalarına yol açabilecektir. Web sitesindeki bilgilere güvenerek rezervasyon yaptıran ve tesise gelen misafirler sitede gördüklerinden veya vadedilenden farklı hizmet veya ortamlarla karşılaşılırsa, aldatıldıklarını düşünebileceklerdir.

Web sitelerinin büyük çoğunluğunda “(tesislerin) telefon numarası”, “adresi”, “e-posta adresi”, “otelin haritası”, “otelin resimleri”, “otel özellikleri” ve “odaların özellikleri” bulunurken, yine büyük çoğunluğunda “indirilebilir özel içerikler”, “otel promosyonları”, “e-posta listesine katılım”, “rezervasyon görüntüleme ve iptal”, “online forum” bulunmamaktadır. Bu durum web sitelerinin dinamik olarak misafirlerle etkileşimli bir iletişim amacıyla değil, tek yönlü ve durağan, adeta bir ilan panosu gibi kullanıldığını düşündürmektedir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Konaklama işletmeleri yöneticileri veya pazarlama/iletişim yetkilileri, web sitelerini yalnızca kitle iletişim aracı olarak değil, interaktif bir etkileşim ortamı olarak düşünmelidir. Yöneticiler web sitelerini, tesislerinin ön bürosu olarak kabul etmelidir. Bu nedenle, web sitelerini tasarlarlarken misafirlerinin görüş ve önerilerini dikkate almalı ve web sitelerini sürekli güncel tutarak, profesyonelce yönetmelidir. Misafirlerde oluşturulan beklentilerini boşa çıkartan ve onları hayal kırıklığına uğratan web sitesi özellikleri, ya tamamen kaldırılmalı veya ideal olanı, beklentileri karşılar hale getirilmelidir. Bu amaçla, online rezervasyon seçeneği sunan web siteleri, misafirlerin otelle iletişime geçmelerini gerektirmeden, rezervasyonlarını web siteleri üzerinden tamamlamalarını sağlamalıdır. Yabancı dil seçeneği sunan web sitelerindeki tüm bilgiler ve içerik, sunulan yabancı dile çevrilmiş olmalı ve İngilizce dışındaki yabancı dil seçeneklerine de yer verilmelidir. Sitelerde online forum ve geri bildirim formları aktif bir şekilde kullanılmalı, misafirlerin öneri, dilek ve şikayetleri en kısa sürelerde cevaplanmalıdır. Oda fiyatları ve döviz kuru/çevirici bilgileri misafirlere sunulmalıdır. Sitelerdeki kırık linkler mutlaka aktif hale getirilmelidir. Linklerin bağlantı sağladığı hesaplardaki bilgilerin doğruluğu ve güncelliği kontrol edilerek, misafirlerin yanlış ve eksik bilgiye maruz kalması önlenmelidir. Kent ve çevresiyle ilgili güncel bilgilere yer verilerek, web sitelerinin turistler için bir “travel guide” işlevi görmesi sağlanmalıdır. Web sitelerinin kullanım kolaylığı sağlaması ve aranan bilgiye en kısa yoldan ulaşılabilmesi için, arama motorları ve site haritaları kullanılmalı ayrıca bilgiler karmaşık olarak değil gruplandırılarak sunulmalıdır. Web sitelerinin tasarımında profesyonel yardım alınmalı, yurtiçi ve yurtdışındaki otel web siteleri takip edilerek, yeni gelişmeler uyarlanmaya çalışılmalıdır. Web siteleri, pazarlama araştırmaları için veri kaynağı olarak kullanılabilir. Site ziyaretçileri hakkında bilgi toplayıp, değerlendirmek amacıyla, bilgi işlem firmalarının yardımıyla çeşitli algoritmalar/yazılımlar kullanılabilir. Web sitelerinin, gelişmekte olan sanal gerçeklik, yapay zekâ gibi teknolojilerle/uygulamalarla birlikte kullanılabilme imkanları araştırılmalıdır. Bu alanlarda “ilk” veya “ilklerden biri olmak”, önemli bir rekabet üstünlüğü sağlayabilecektir. Web siteleri, misafirlerin yanında, rakip işletmeler, tedarikçiler, insan kaynakları ve diğer paydaşların da konaklama işletmeleri hakkındaki düşünceleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bundan dolayı, web siteleri önemli bir kurumsallaşma aracı ve fırsatı olarak değerlendirilmelidir.

Sonraki Araştırmalar İçin Öneriler

Yapılan literatür taraması sonucunda Konya’da faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin web siteleriyle ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Konuyla ilgilenen araştırmacıların benzer araştırmalar yapmaları, çalışmaların karşılaştırılarak, konaklama işletmelerinin hem web sitelerinin gelişmelerinin gözlemlenmesi hem de zayıf veya yetersiz

kalınan konulara dikkat çekilmesi bakımından, yararlı olacaktır. Araştırmacıların benzer çalışmalar yaparken, o günün şartlarına göre ölçekte önemi kalmayan maddeleri çıkararak, web sitelerinde olmasını gerekli gördükleri yeni maddeleri eklemeleri gereklidir. Bu amaçla, benzer çalışmalarda, odak grup görüşmeleri, misafirlere anket uygulanması gibi farklı araştırma yöntemleri kullanılabilir. Araştırmalarda, web sitesi özelliklerinin otellerin büyüklüğüne veya yıldız sayısına göre farklılık gösterip göstermediği araştırılabilir.

Sınırlılık

Araştırmada değerlendirilen veriler 01-20 Aralık 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. İncelenen web sitelerindeki özelliklerin her an için değiştirilebilir olması, bu araştırmanın en önemli sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu bakımdan, yalnızca elde edilen bulgular kapsamında yorum yapıldığı ve önerilerde bulunduğu dikkate alınmalıdır.

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, “Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği” dersi kapsamındaki yönlendirmelerinden dolayı, Dr. Öğretim Üyesi Sayın Fatih KALECİ’ye çok teşekkür ederim.

Kaynaklar

Atay, L., Morkoç, D. K., Gayler, J., & Hall, J. (2011). The evaluation of the use of websites by four and five-star hotels in the Marmara region of Turkey. *International Journal of Hospitality & Tourism Systems*, 4(2), 1-11.

Ateş, U., & Boz, M. (2015). Konaklama işletmelerinin web sitelerinin değerlendirilmesi: Çanakkale örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Ekonomi, İşletme, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 63-84.

Başfıncı, Ç. Ş. (2008). Bir pazarlama iletişim medyası olarak web ortamında içerik analizi yapmanın güçlükleri ve olası çözüm önerileri. *Yönetim*, 61, 52-71.

Bayraktar, S., & Üzümcü, T. P. (2019). Otel işletmelerinin pazarlanmasında web sitelerinin kullanımı: Kocaeli otelleri örneği. *Turizm ve Arastırma Dergisi*, 8(2), 21-41.

Bayram, M. (2008). Elektronik ticarete web site tasarımının önemi: Türkiye otel web sitelerinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bayram, M., & Yaylı, A. (2009). Otel web sitelerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 347-379. www.esosder.org

Çavuş, A., & Kadirhan, G. (2022). İnanç turizm koridorunda yer alan konaklama işletmeleri web sitesi içeriklerinin değerlendirilmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), 1390-1406. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1004523>

Cengiz, G., & Akkuş, Ç. (2015). Erzurum ili turizm işletmeleri web kullanımı ve web sitelerinin değerlendirilmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(3), 441-457.

Creswell, J. W. (2017). Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları. İçinde S. B. Demir (Ed.), Çeviri (3. baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

Çubukcu, M. İ. (2010). Konaklama işletmeleri web site içeriklerinin değerlendirilmesi. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 1(1), 39-59.

Escobar-Rodríguez, T., & Carvajal-Trujillo, E. (2013). An evaluation of Spanish hotel websites: Informational vs. relational strategies. *International Journal of Hospitality Management*, 33, 228-239. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2012.08.008>

Esen, Ö., & Yazıcı Ayyıldız, A. (2022). Bodrum’daki otel işletmelerinin web sitelerinin etkinlik ve verimlilik bakımından analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 156-170. <https://doi.org/10.21325/jotags.2022.984>

Kara, G., & Sezgin, M. (2020). Akdeniz bölgesinde bulunan dört ve beş yıldızlı otellerin web site içeriklerinin analizi. *Journal of Tourism Intelligence And Smartness*, 3(2), 138-151.

Karamustafa, K., Mehmet Biçkes, D., & Ulama, Ş. (2002). Türkiye'deki konaklama işletmelerinin internet web sitelerini değerlendirmeye yönelik bir çalışma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19, 51-92.

Karamustafa, K., & Öz, M. (2010). Türkiye'de konaklama işletmelerinin web sitelerinde yer verilen faktörlerin başarımı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), 189-218.

Karasar, N. (2017). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kuzu, Ö. (2010). Termal otel web sitelerinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Law, R., & Hsu, C. H. C. (2005). Customers' perceptions on the importance of hotel web site dimensions and attributes. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17(6), 493-503. <https://doi.org/10.1108/09596110510612130>

Leung Ching Man, R. (2011). Human factors in website usability and aesthetics: Theory and applications to hotels in Hong Kong. The Hong Kong Polytechnic University.

Maksüdünov, A. (2019). Otel web sitelerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi: Bişkek'te bir araştırma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21(37), 186-196.

Morkoç, D. K. (2009). Turizm işletmelerinde elektronik pazarlama uygulamaları: otel işletmelerinde bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

On Yi, S. (2013). Hotel websites as corporate communication. The Hong Kong Polytechnic University.

Öz, M. (2010). Konaklama işletmeleri web sitelerini tüketici odaklı yaklaşımla değerlendirmeye yönelik bir araştırma. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özden, A. T., & Özışık Yapıcı, O. (2021). Konaklama İşletmelerinin Dijital Pazarlama Açısından İncelenmesi: Samsun Örneği (Examining of Accommodation Businesses in terms of Digital Marketing: Case of Samsun). *Journal of Business Research - Turk*, 13(3), 2129-2145. <https://doi.org/10.20491/isarder.2021.1251>

Özkan, N., & Ulama, Ş. (2018). Marmara bölgesindeki 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinin web sitelerinin değerlendirilmesi. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 2(2), 64-84. <https://doi.org/10.32958/gastoria.436028>

Pamukçu, H., & Arpacı, Ö. (2016). Helal konseptli otel işletmelerinin web sitelerinin analizi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 147-160.

Şahin, S. (2022). Türkiye ve İspanya'daki 5 yıldızlı otel işletmelerinin web sitelerinin İncelenmesi. *Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 78-103.

Şahin, T. (2012). Otel işletmelerine ait web sitelerinin, Türkiye'de faaliyet gösterdikleri bölgelere göre değerlendirilmesi. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2(2), 51-75.

Schmidt, S., Serra Cantallops, A., Pizzutti, C., & Santos, D. (2008). The characteristics of hotel websites and their implications for website effectiveness. *International Journal of Hospitality Management*, 27, 504-516. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2007.08.002>

Shi, Z. (2013). Investigating user experience of websites of luxury hotel brands: A comparison between Chinese and American consumers. Purdue University.

Ting, P.-H., Wang, S.-T., Bau, D.-Y., & Chiang, M.-L. (2013). Website evaluation of the top 100 hotels using advanced content analysis and eMICA model. *Cornell Hospitality Quarterly*, 54(3), 284-293. <https://doi.org/10.1177/1938965512471892>

Tokay, F. H. (2013). Konaklama işletmeleri koşulları ve web sayfası dizayn kriterleri

ilişkisi analizi ve Alanya uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, A., & Çelen, O. (2018). Türkiye'deki otel işletmelerinin web sitelerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(40), 607-636. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.492535>

Vryona, D. (2014). Investigating website usability and behavioural intention for online hotel reservations : A cognitive perspective. Brunel University.

Wimmer, R. D., & Dominick, J. R. (2013). Mass media research: An introduction. İçinde Wadsworth, Cengage Learning.

www.konyakultur.gov.tr. (2022). Turizm belgeli oteller. https://konyakultur.gov.tr/index.php?route=pages/pages&page_id=23 Erişim tarihi: 01.12.2022

www.mevzuat.gov.tr. (2023). Turizm işletmelerinin bakanlıkla, birbirleriyle ve müşterileriyle ilişkileri hakkında yönetmelik. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16848&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 03.01.2023

Xu, X. (2017). The effects of website quality on customer satisfaction, use intention, and purchase intention: A comparison among three types of booking channels. Iowa State University.

Yılmaz, Ö. D. (2017). Türkiye'deki yerli ve yabancı otel zincirlerine yönelik web tabanlı içerik analizi. Journal of Yasar University, 12(48), 237-248.

Yüksek, G., & Asmadili, M. (2018). Konaklama işletmelerinin web sayfa tasarımlarının pazarlama uygulamaları açısından incelenmesi: Eskişehir örneği. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(1), 15-26. <https://doi.org/10.26677/tutad.2018.21>

EXTENDED ABSTRACT

Internet use has been increasing because mobile devices besides personal computers provide access to it. Besides tourists, accommodation establishments have started to use the Internet extensively, especially in the promotion and distribution decisions of their hotels. The use of the Internet has significantly eliminated the dependence of accommodation businesses on travel agencies, reducing their costs on the one hand, and providing direct access to their guests on the other. With the development of e-commerce, websites have become an indispensable marketing environment also for accommodation businesses. Accommodation businesses have the opportunity to interact directly with their guests 24 hours a day, seven days a week through their websites. Although social media applications that have developed recently have been widely used, having a website, especially for reservation and payment has become a vital necessity for accommodation businesses. The aim of this study is to determine to what extent the licensed accommodation establishments operating in Konya use their websites effectively. Since, no study has been found in the literature about the websites of accommodation facilities operating in Konya, this study will fill an important gap in this field.

The content analysis was used to analyze the websites of accommodation establishments. The content analysis aims to reach the concepts and relationships that will explain the collected data. The basic process for this purpose is to collect similar data according to certain concepts and themes and then organize and interpret them in a way that readers can understand. The research was carried out with the survey model, which aims to detect an existing situation, as it exists. In the survey model, the research subject is tried to be defined in its own terms and as it is, without any effort to change or influence it. In the research, the purposive sampling method was used. The working group consists of all accommodation establishments operating in the province of Konya, which have a tourism operation certificate from the Ministry of Culture and Tourism. According to the data of the Konya Provincial Directorate of Culture and Tourism on 01.12.2022, there are 38 accommodation establishments with tourism operation certificates. It has been determined that five of these establishments do not have a website. As a result of excluding these establishments from the scope of the research, the study group consisted of 33 establishments. Research data were collected using a four-dimensional scale consisting of 34 items by visiting the web pages between 01-20 December 2022. The dimensions in the scale are; "Reservation Information", "Facility Information", "Contact/Interaction Information" and "Environmental Area and Website Management Information".

Findings showed that in the "reservation information dimension" none of the websites has information about "exchange rates". Forty-two percent of websites have "room rates", and 33% have "online reservation", "special request forms" and "secure payment" features. In the "facility information dimension", "pictures of the hotel" were included in 94% of the websites, and "hotel map", "hotel features" and "features of the rooms" were included in 88%. In this dimension, the percentage of websites that included "employment opportunities" remained at 21%, while "hotel promotions" only took place at 12%. In the "contact/interaction information" dimension, there are "phone numbers" of the facilities on all websites. This is followed by the "address" of the facilities with a rate of 97% and "e-mail addresses" with a rate of 94%, respectively. While 12% of the websites have "joining the mailing list" and "special downloadable content", the rate of websites offering "online forum" is only 9%. Finally, the first thing that draws attention in the dimension of "environmental area and website management information" is that none of the websites has a "last update date", "sitemap" or "search engine". The rate of those who provide "general information about the city" on their website is only 33%.

Thirty-three accommodation establishments operating in Konya province have no information about "exchange rates", "last update date", "sitemap" or "search engine" on their websites. It has been determined that the most frequently used information on the websites is "phone number (of facilities)", "address", "e-mail address", "hotel map", "hotel features", "hotel pictures" and "room features". The results of the research are consistent with the previous studies conducted in Turkey. It is suggested that the managers of the accommodation establishments keep their websites "up to date" and use them to "interact with their guests". It is recommended that they take into account the opinions and suggestions of their guests while designing their websites. Researchers should adapt the scale according to the conditions of the day while doing similar studies. For this purpose, different research methods can be used, such as focus group interviews and questionnaires to guests.

Üniversite Öğrencilerinin Riskli Davranışlarının Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Olumsuz Çekirdek İnanışlarla İlişkisi*

Burak Kemal ATEŞ

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji
Bölümü. Meram/Konya
burakkemal.ates@erbakan.edu.tr

Sedat BATMAZ

Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi,
Psikoloji Bölümü, Altındağ/Ankara
sedat.batmaz@asbu.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 05.03.2023

Kabul: 21.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Anahtar

Kelimeler:

Üniversite
Öğrencileri, Riskli
Davranışlar, Duygu
Düzenleme
Güçlüğü, Olumsuz
Çekirdek İnanışlar.

Kimlik arayışı, hızlı hormon değişimleri, nörobiyolojik değişimler gibi sebeplerle ergenlik ve erken yetişkinlik dönemleri, bireyler için stresli geçebilmektedir. Bu dönemde uygun duygu düzenleme stratejilerine erişemeyen genç birey, çeşitli duygudurum veya davranış sorunlarına karşı savunmasız kalabilir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki 18 ile 29 yaş aralığındaki üniversite öğrencisi olan erken yetişkin bireylerde, riskli davranışlarda rol oynayan bazı önemli faktörleri araştırmaktır. Bu kapsamda riskli davranışlar, ilişkisel tarama metoduyla, duygu düzenleme güçlüğü ve olumsuz çekirdek inanışlar bakımından incelenmiştir. Çalışmaya 388'i (%78,4) kadın, 107'si (%21,6) erkekten oluşan 495 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre olumsuz çekirdek inanışlardan çaresizlik/dayanaksızlık ve değersizlik inanışları, duygu düzenleme güçlüklerinden ise duygusal tepkileri kabul etmeme ve dürtü kontrol zorluğu, riskli davranışlara daha fazla başvuran grupta, etki büyüklüğü büyük olarak farklı çıkmıştır. Depresyon ve anksiyete skorları kontrol edildikten sonra, duygu düzenleme güçlüğü ve olumsuz çekirdek inanış skorları, katılımcıların riskli davranışlar skorlarındaki varyansı %12 düzeyinde anlamlı olarak açıklamıştır. Çalışma, Türkiye örneklemindeki genç yetişkinlerin sorun yaşayabildiği riskli davranışlarda spesifik olarak hangi duygu düzenleme stratejisi eksikliğinin ve hangi olumsuz çekirdek inanışın rol oynadığını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Çalışmanın sonuçları, riskli davranışların önlenmesinde ya da davranış bozuklukları ve bağımlılıkların tedavisinde, klinisyenlerin, genç yetişkinlerin duygu süreçlerine önem vermesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

The Relationship of Risky Behaviors in College Students with Emotion Regulation Difficulties and Negative Core Beliefs

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 05.03.2023

Accepted: 21.06.2023

Published:30.06.2023

Keywords:

College Students,
Risky Behaviors,
Emotion Regulation
Difficulties, Negative
Core Beliefs.

Adolescence and early adulthood can be stressful for individuals due to reasons such as identity seek, rapid hormonal changes, and neurobiological changes. Young individuals who cannot access appropriate emotion regulation strategies during this period may be vulnerable to various mood or behavioral problems. The aim of this study is to investigate some important factors that play a role in risky behaviors in early adult individuals between the ages of 18 and 29 who are university students in Turkey. In this context, risky behaviors were examined in terms of emotion regulation difficulties and negative core beliefs with the correlational survey method. A total of 495 university students, 388 (78.4%) female and 107 (21.6%) male, participated in the study. According to the results of the study, the negative core beliefs of helplessness/vulnerability and worthlessness, emotion regulation difficulties of non-acceptance of emotional reactions and difficulty in impulse control were found to be significantly different in the group that engaged in risky behaviors more. After controlling for depression and anxiety scores, difficulty in emotion regulation and negative core belief scores explained the variance in participants' risky behavior scores at the level of 12%. The study is important in terms of revealing which lack of emotion regulation strategy and which negative core beliefs play a role in risky behaviors that young adults in the Turkish sample may have problems with. The results of the study reveal that clinicians should give importance to the emotional processes of young adults in the prevention of risky behaviors or in the treatment of behavioral disorders and addictions.

Atıf/Citation: Ateş B. K.; Batmaz S. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Riskli Davranışlarının Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Olumsuz Çekirdek İnanışlarla İlişkisi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 43-60.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

* Bu çalışma, Burak Kemal Ateş'in yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

1. Giriş

Bireyden bireye değişmekle beraber 13 yaşlarında başlayan ergenlik döneminin tam olarak ne zaman sona erdiği konusunda farklı fikirler bulunmaktadır. Ortak görüş bulunan fikirlerden biri ise bireyin yaşadığı toplumda kendisine iş, evlilik gibi sorumluluklar bulmasına tekabül eden 25'li yaşların ergenliğin bitişini temsil ettiği'dir. Son yüzyılda teknolojik ve sosyolojik olarak yaşanan hızlı değişimlerle beraber geleneksel olarak kabul edilen ergenlik ve ergenlik sonrası yetişkinlik kavramları da tartışılmaya açılmıştır. Arnett'in geliştirdiği erken yetişkinlik teorisine göre; zamanla geliştirilen ve tüm topluma yayılan üniversiteler, meslek eğitim kurumları ve diğer eğitim araçları gibi sebeplerle, bireylerin evlilik ve iş sahibi olmak gibi toplumsal görevleri yerine getirmeleri gün geçtikçe gecikmektedir. Bu sebeple, 18 ile 25 yaş aralığı erken yetişkinlik dönemi olarak adlandırılmıştır (Arnett, 2005). Gerek yetişkinliğin ilk adımlarının atılması gerekse ergenliğin etkilerinin devam etmesiyle bu dönem, görev ve sorumluluklar, kimlik arayışı, hormon sistemindeki hızlı değişimler gibi sebeplerle oldukça stresli olarak geçebilir. Bu yaş grubunda strese sağlıklı yanıt veremeyen birey, anksiyete ve depresyon gibi duygudurum sorunlarına, uyuşturucu ve alkol kullanımı gibi davranışsal problemlere karşı savunmasız hale gelebilir (Broderick ve Jennings,2012).

Riskli davranış veya problem davranış, yasal ya da sosyal olarak toplumsal normlara uymayan, genellikle ceza, azarlanma, dışlanma gibi tepkilerle karşılaşılacak davranışlar olarak tanımlanabilir. Riskli davranışlardan bazıları; uyuşturucu madde kullanma, alkol kullanma, riskli araç kullanımı, korunmasız cinsel aktiviteler, sigara kullanımı, antisosyal davranışlar, okul terki ve intihar eğilimi olarak sıralanabilir (Jessor, 1992). Amerika Birleşik Devletleri'nde 3374 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %26'sı son bir senede en az bir defa esrar maddesi kullandığını, %42'si son iki hafta en az bir kez tek seferde beş veya daha fazla alkollü içecek tükettiğini, %3'ü ise en az bir kez kokain kullandığını belirtmiştir. Öğrencilerin %23'ü ise düzenli olarak sigara kullandıklarını rapor etmişlerdir. Ayrıca tüm riskli davranışlara erkeklerin kadınlardan daha fazla başvurduğu bulunmuştur (Schorling ve ark., 1994). Türkiye'de 3501 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin %19,6'sının geçmişte korunmadan cinsel birliktelik yaşadığı, %9,6'sının tek seferde aşırı miktarda alkol kullandığı, %25,6'sının ise düzenli olarak sigara kullandığı bulunmuştur. Ayrıca bu öğrencilerden %3,5'i ise geçmişte en az bir kez uyuşturucu madde kullandığını rapor etmiştir (Ozcebe ve ark., 2012). Türkiye'de üniversite öğrencileriyle yapılmış başka bir çalışmada ise, söz konusu davranışlara erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha fazla başvurduğu, ayrıca üniversite öğrenimi almak için aile evinden ayrılıp başka bir şehre taşınan öğrencilerin de riskli davranışlarda daha fazla bulunduğu bulunmuştur (Fırat ve ark.,2016).

Riskli davranışları açıklamak için pek çok teori kullanılmıştır. Bunlara Jessor'un Problem Davranış Teorisi (Jessor, 1987), Arnett'in erken yetişkinlik teorisi (Arnett, 2005), Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı (Bandura, 1986) örnek verilebilir. Jessor'un Problem Davranış Teorisi, uyuşturucu, alkol, sigara kullanımı ve diğer riskli davranışların kalıtımsal ya da biyolojik altyapılarından ziyade bu davranışlarda rol oynayan psikososyal faktörleri açıklamaya çalışır. Jessor'a göre riskli davranışlar işlevsel, amaçlı ve hedefe ulaşmada yardımcıdır. Genç yetişkin bireyin başvurduğu sigara içmek, alkol ve veya uyuşturucu kullanmak, akran kabulünde, başarısızlık ya da hayal kırıklığı gibi durumlarla başa çıkmada, ebeveynlerinden özerklik kazanmada ve kendisinin artık yetişkin olduğunu çevresine kanıtlamada işlevseldir (Jessor, 1987). Teoride, kişilik sistemi, davranış sistemi ve algılanan çevre sistemi adı verilen üç ana sistem etkilidir ve riskli davranışlar kişi-çevre etkileşimiyle gerçekleşir. Bu bağlamda, Problem Davranış teorisinde, bu davranışlar için genetik, sosyal çevre, algılanan çevre, kişilik ve davranış olmak üzere beş farklı başlık altında risk faktörleri açıklanır. Örneğin sosyal çevre bağlamında risk faktörlerinden bazıları düşük sosyo-ekonomik durum, aile suç geçmişi, bölgedeki ırksal eşitsizlikler olarak sayılabilir. Bir diğer başlık olan kişilikte de risk faktörleri düşük benlik algısı ve risk almaya yatkınlık olarak sıralanabilir (Jessor, 1991).

Yapılan araştırmalarda, riskli davranışlara en çok başvuru alan dönem 18 ile 29 yaşları aralığı bulunmuştur (Willoughby ve ark., 2021). Bu yaş döneminde belirtilen stres faktörlerine sağlıklı yanıt veremeyen birey, bu sıkıntılarla başa çıkmak için alkol, uyuşturucu gibi maddelere

başvurabilir. Bu davranışlarla ilişkilendirilen zevk ve rahatlama, olumsuz duygulara karşı kısa süreli bir karşı koyma mekanizması olsa da uzun vadede muhtemelen daha olumsuz sonuçlara yol açacaktır (Weiss ve ark., 2015). Bu sebeplerle bu olumsuz duygulara karşı sağlıklı duygu düzenleme stratejilerine ulaşamamak, bireyde, özellikle stres toleransı düşük üniversite öğrencilerinde okul terki veya antisosyal davranışlar gibi riskli davranışların ortaya çıkmasında ve sürmesinde rol oynamaktadır (Broderick ve Jennings,2012). Bu nedenle genç yetişkinlerin duygularını tanımaları ve onlara sağlıklı yanıt verebilmeleri, bir diğer deyişle duygularını düzenleyebilmeleri onlar için önemlidir. Duygu düzenleme, bireyin deneyimlediği duyguları ne zaman ve nasıl deneyimlediğine, bu duyguları nasıl ifade ettiğine dair yaptığı etki sürecine verilen genel isimdir. Duygu düzenleme, pozitif duyguları artırmaya çalışmak, negatif duyguları azaltmaya çalışmak ve yaşanan duygunun etkisinin aynı şekilde sürmesini sağlamaya çalışmak olarak üç şekilde gerçekleşir (Gross, 1998).

Gratz ve Roemer'in geliştirdiği duygu düzenleme modeline göre sağlıklı duygu düzenleme duyguları bastırmak veya elimine etmek yerine duygu tecrübesini düzenlemektir. Modele göre sağlıklı duygu düzenleme; duygusal farkındalık ve duyguları tanıma, duyguların kabul edilmesi, olumsuz duygular yaşanırken dürtüsel davranışlardan kaçınabilme ve duruma özel duygu düzenleme stratejilerine ulaşip sağlıklı davranışsal çözümler bulabilme olmak üzere dört sistemden oluşur. Bu sistemlerden bir ya da birkaçının eksik olması duygu düzenleme güçlüğü olarak tanımlanabilir (Gratz ve Roemer, 2004). Duygu düzenleme güçlüğü, 1990 yıllarından itibaren popüleritesi gittikçe artan bir kavram olup pek çok psikopatolojinin gelişmesinde ya da sürmesinde rol oynadığı keşfedilmiştir. Majör depresif bozukluğun sürmesinde (Berking ve ark., 2014), anksiyete bozukluğunda (Cisler ve ark., 2010), travma yaşayan bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun semptomlarının şiddetinde (Tull ve ark., 2007) rol oynadığı bulunmuştur. Riskli davranışlar ve duygu düzenleme güçlüğü ilişkisini araştıran çalışmalarda ise gerek spesifik bir davranış (ör. alkol kullanımı ya da uyuşturucu kullanımı) gerekse tüm davranışlarda hem gözlemsel hem de deneysel verilerle çeşitli ilişkiler bulunmuştur. Örneğin 20 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada, kanıta dayalı duygu düzenleme psikoeğitiminden belirli bir süre sonra söz konusu öğrenciler istatistiki olarak anlamlı derecede bu davranışlara daha az başvurduklarını rapor etmişlerdir (Weiss ve ark., 2015). Aynı deneysel yöntemle yapılan başka bir çalışmada ise duygusal tepkilerini daha iyi yönetebilen bireyler, sonucunda ödül ihtimali olan riskli durumlarda daha sağlıklı ve amaca yönelik kararlar vermişlerdir (Martin ve Delgado, 2011).

Riskli davranışlarla ilişkilendirilen diğer kavramlardan biri ise erken dönem uyumsuz şemalar ve olumsuz çekirdek inanışlardır. Bilişsel teoriyi geliştiren Beck'e göre psikopatolojilerin gelişmesi ve sürmesinde maladaptif şema ve çekirdek inanışlar önemli yer tutar. Şemalar insanların deneyimlerini tanımlamaya, anlamaya ve kategorize etmeye yarayan bilişsel organizasyonun temel bileşenleridir ve çekirdek inanışları da kapsarlar (Beck, 1967). Çekirdek inanışlar, bireyin kendisi, başkaları ve dünya ile gelecek hakkında sahip olduğu temel, esnek olmayan, mutlak ve genelleştirilmiş inanışlar olarak tanımlanır (Beck,2011). Bu inanışlar yaşamın en erken yıllarından itibaren gelişmeye başlamakta olup bebeğin ebeveynleriyle kurduğu ilişki bu inanışların temelini atar. Çekirdek inanışlar bireyin kendisi, diğerleri ve dünya hakkındaki fikirleri etrafında toplanır. Örneğin yeterlilik ("Ben becerikliyim, yeterliyim/Ben yetersizim"), sevillebilirlik ("Ben sevilen biriyim/Sevilmeyen biriyim"), çaresizlik ("Kapana kısıldım") gibi inanışlar bireyin kendisine yönelik geliştirdiği inanışlar iken, diğer insanlara ve dünyaya karşı "İnsanlar güvenilmezdir" ya da "Dünya tehlikeli bir yer", "Dünya iyi bir yer" gibi inanışlar geliştirebilirler (Wenzel, 2012). Bilişsel teoriye göre alkol ve uyuşturucu kullanımına karşı bazı bireylerin bilişsel yatkınlıkları vardır. Çeşitli şartlar oluştuğunda, bireyin belirli inanışları aktive olur ve bu davranışlara başvurma olasılığı artar (Wright ve ark., 1993). Riskli davranışlarla bilişsel teoriyi birleştiren çalışmaların çoğunda erken dönem olumsuz şemalar kullanılmış olup olumsuz çekirdek inanış kavramını kullanan çalışma sayısı oldukça azdır. Brotchie ve ark. (2004) tarafından yapılan bir çalışmada, sadece alkol kullanan, sadece uyuşturucu kullanan, hem uyuşturucu hem alkol kullanan ve sağlıklı kontrol olmak üzere dört grup oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre hem alkol hem uyuşturucu kullanan ve sadece alkol kullanan bireylerin, değersizlik ve incinebilirlik inanışları diğer gruplara göre daha

güçlü bulunmuştur.

Özet olarak riskli davranışların duygu düzenleme gücü ve olumsuz çekirdek inanışlarla olan ilişkisindeki çalışmalara bakıldığında, duygu düzenleme gücü çeşitli riskli davranışlarla ilişkilendirilmiştir ancak hangi duygu düzenleme gücünün hangi riskli davranışla ilişkili olabileceğine dair yeterli çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca çalışmaların çoğu Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmıştır. Türkiye'deki üniversite öğrencileri örneğinde bu ilişkiyi açıklayan çalışmaya rastlanmamıştır. Yine Türkiye örneğinde, duygu düzenleme gücü ve olumsuz çekirdek inanışların riskli davranışlarla ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu suretle, bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinde riskli davranışta bulunma durumuyla, olumsuz çekirdek inanışlar ve duygu düzenleme gücünün ilişkisini incelemektir. Bu amaçla aşağıda sıralanan hipotezler test edilecektir.

- a) Erkek katılımcılar, kadın katılımcılara göre söz konusu davranışlarda daha fazla bulunmaktadır.
- b) Üniversite öğrenimi için ailesinden ayrılıp başka şehre giden öğrenciler, ebeveynleri sigara ve/veya alkol kullanan öğrenciler, daha önce ruhsal destek alan öğrenciler, ekonomik durumu kötü olan öğrenciler söz konusu davranışlara daha fazla başvurmaktadır.
- c) Duygu düzenleme gücü skorları ile riskli davranış skorları arasında pozitif bir korelasyon vardır.
- d) Olumsuz çekirdek inanış skorları ile riskli davranış skorları arasında pozitif bir korelasyon vardır.
- e) Riskli davranışlarda daha fazla bulunan bireylerde, bütün riskli davranış alt boyutlarında duygu düzenleme gücü ve olumsuz çekirdek inanış skorlarını daha fazladır.
- f) Yapılacak hiyerarşik regresyon analizinde, anksiyete ve depresyon skorları kontrol edildikten sonra, duygu düzenleme gücü ve olumsuz çekirdek inanış değişkenleri riskli davranışlar değişkenini anlamlı düzeyde yordayacaktır.

2.YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de yaşayan, 18-29 yaş aralığında, herhangi bir kademede eğitim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılara amaca uygun örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Çalışmanın sonunda 520 katılımcıya ulaşılmıştır ancak 25 öğrencinin çalışma formunu rastgele doldurduğu tespit edildiği için analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan katılımcıların 388'i (%78,4) kadın, 107'si (%21,6) erkek öğrencilerden oluşmakta olup toplam 495 öğrenci katılımcı analize dahil edilmiştir. Örneklemdeki 495 üniversite öğrencisinin yaş ortalaması 22,73'tür (min: 18, max: 29). Katılımcılardan yaş, cinsiyet, ekonomik durum, yaşanan yerleşke (büyükşehir, şehir, ilçe, köy), anne baba durumu (sağ veya vefat) gibi demografik bilgiler istenmiştir. Katılımcıların ayrıntılı demografik bilgilerine yönelik frekans ve yüzdeler Tablo 1'de yer almaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama araçlarından önce araştırma hakkında gerekli bilgilerin yer aldığı Gönüllü Katılım Formu sunulmuştur. Daha sonrasında veri toplama araçları olarak sırasıyla; Demografik Bilgi Formu, Riskli Davranışlar Ölçeği, Olumsuz Çekirdek İnanç Ölçeği, Duygu Düzenleme Ölçeği, Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 Ölçeği, Hasta Sağlık Anketi-9 Ölçeği kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada yaş, cinsiyet, üniversitede sınıf kademesi, yaşanan yerleşke (büyükşehir, şehir, ilçe, köy), ekonomik durum (çok kötü, kötü, orta, iyi, çok iyi), anne ve/veya babanın sağ olup olmadığı, anne ve/veya babayla birlikte yaşayıp yaşanmadığı, anne ve/veya babanın sigara kullanıp kullanmadığı, anne ve/veya babanın alkol kullanma sıklığı (hiçbir zaman, nadiren, bazen, sık sık, her zaman), daha önce psikiyatrik tanı alıp almadığı ve daha önce psikiyatrik veya psikolojik destek alıp almadığını sorgulayan bir demografik bilgi formu kullanılmıştır.

2.2.2.Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu (RDÖÜF)

Gençtanırım (2014) tarafından geliştirilen Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu, yine kendisi tarafından lise öğrencileri için geliştirdiği Riskli Davranışlar Ölçeği'nden yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek, antisosyal davranışlar (AS), sigara kullanımı (SK), alkol kullanımı (AK), intihar eğilimi (İE), beslenme alışkanlıkları (BA), okul terki (OT) ve madde kullanımı (MA) olmak üzere toplam yedi boyuttan ve 60 sorudan oluşmaktadır. Beşli Likert tipi olan ölçekte puanlama 0 ile 4 arasında yapılmaktadır (hiçbir zaman=0, her zaman=4). Ölçekte kesme puanları olmayıp her alt boyutta yüksek puan almak o davranışta yüksek risk anlamına gelmektedir. Geçerlik çalışmaları kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda açıklanan toplam varyansın %52 olduğu belirtilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin .37 ile .91 arasında olduğu hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği olarak Cronbach Alfa katsayısı .64 ile .92 arasında, test tekrar-test güvenilirliği ise .74 ile .98 arasında hesaplanmıştır. Bu çalışmanın verilerine göre hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı, alt ölçekler için .61 (okul terki) ile .94 (intihar eğilimi) arasındadır. Toplam ölçek Cronbach Alfa katsayısı ise .93 olarak hesaplanmıştır.

2.2.3.Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ)

Gratz ve Roemer (2004) tarafından geliştirilen Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği, duygusal açıklık eksikliği, duygusal farkındalık eksikliği, olumsuz duygular sırasında dürtü kontrol zorluğu, duygusal tepkileri kabul etmeme, olumsuz duygular sırasında amaç odaklı hareket etmede zorluk ve duygu düzenleme stratejileri eksikliği olmak üzere toplam 6 boyuttan oluşmakta olup 36 maddeye sahiptir. Ölçeğin maddelerinde beş seçenek bulunmakta olup bunlar 1'den (hemen hemen hiç) 5'e (hemen hemen her zaman) doğru sıralanmaktadır. Ölçekte kesme puanları bulunmayıp her alt boyuttan yüksek puan almak o boyutta daha şiddetli duygu düzenleme güçlüğüne işaret etmektedir.

Gratz ve Roemer tarafından yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarına göre iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) .93 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutların ise Cronbach Alfa katsayıları .88 ile .89 arasında değişmekte olup orijinal ölçeğin, test tekrar test güvenilirliği katsayısı ise .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlanma çalışması ise Rugancı ve Gençöz (2011) tarafından yapılmıştır. DDGÖ' nün Türkçe versiyonundaki iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) benzer olarak .94 olarak tespit edilmiştir. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ise .75 ile .90 arasında değişmektedir. Ayrıca DDGÖ' nün eş zamanlı geçerliğini de ölçmek için, DDGÖ ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) arasında korelasyon analizi yapılmış olup iki ölçeğin toplam puanları arasında güçlü bir pozitif korelasyon bulunmuştur ($r=.58, p<.001$). Tüm ölçek için yapılan test tekrar test güvenilirlik katsayısı .83 olup alt boyutlar için yapılan test tekrar test güvenilirlik analizinde katsayılar .60 ile .85 arasındadır. Bu çalışmadan elde edilen verilerle iç tutarlılık testi uygulanmış olup Cronbach Alfa katsayısı alt ölçekler için .78 (duygusal farkındalık eksikliği) ile .90 (amaç doğrultusunda hareket etmede zorluk) arasında değişmiştir. Toplam ölçek iç tutarlılık kat sayısı ise .93 olarak tespit edilmiştir.

2.2.4.Olumsuz Çekirdek İnanış Ölçeği (OÇİÖ)

Osmo ve ark. (2018) tarafından geliştirilen Olumsuz Çekirdek İnanış Ölçeği (OÇİÖ), Aaron T. Beck'in kognitif teorisine dayanarak bireylerin kendileri ve diğerleri hakkında sahip oldukları negatif çekirdek inanışları ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek, kendine ait olumsuz inanışlar ve bireyin diğerlerine dair olumsuz inanışlar olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır ve toplam 32 maddeden oluşmaktadır. Bu 32 maddeden ilk 21 tanesi bireyin kendisi hakkındaki inanışlarını ölçerken, geriye kalan 11'i ise bireyin diğerleri hakkındaki inanışlarını ölçmektedir. Kendisi hakkındaki olumsuz çekirdek inanışları ölçek boyut kendi içinde; çaresizlik ve yetersizlik (4 madde), çaresizlik ve dayanıksızlık (5 madde), sevilme (6 madde) ve değersizlik (6 madde) olmak üzere 4 alt ölçeğe ayrılmaktadır. Alt ölçeklerdeki yüksek puanlar, daha kuvvetli olumsuz çekirdek inanışlara işaret etmektedir. Ölçek 4'lü Likert tipi bir ölçek olup puanlaması 1'den 4'e kadardır (1= beni iyi şekilde tarif etmiyor, 4= beni çok iyi şekilde tarif ediyor). Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda açıklanan toplam varyansın %45 olduğu belirlenmiştir. Güvenirlik analizi için yapılan testlerde

ise Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayılarının hepsi .84 üzeri, test tekrar test katsayıları ise .78 üzerinde bulunmuştur.

ÖÇİÖ' nün Türkçeye uyarlaması Batmaz ve ark. (2022) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmaları için yapılan analizlerde, ölçeğin güvenilirlik testinde iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alfa) .878 ile .916 arasında bulunmuştur. Ayrıca eş zamanlı geçerlilik analizinde, ÖÇİÖ' nün Hastane Sağlık Anketi-9 (HSA-9) ve Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 Ölçeği (YAB-7) ile orta büyüklükte korelasyona sahip olduğu hesaplanmıştır. Mevcut çalışmada da güvenilirlik testi uygulanmış olup Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Alt ölçekler için Cronbach Alfa katsayısı .83 (çaresizlik/yetersizlik) ile .89 (diğerleri hakkında olumsuz çekirdek inanışlar) arasında değişmiştir. Toplam ölçek için ise Cronbach Alfa katsayısı .95'tir.

2.2.5.Hasta Sağlık Anketi-9 (HSA-9)

Hasta Sağlık Anketi-9, Spitzer ve ark. (1999) tarafından hazırlanan Hasta Sağlık Anketi'nin bir alt ölçeği olup DSM-IV kriterlerine göre depresyon belirtilerini tarama amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek, bireyin son iki haftada deneyimlediklerine göre yanıtladığı 9 sorudan oluşup depresyon belirtisi ve şiddetini ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçekte yer alan 9 soru 4 düzeyden oluşmaktadır (0=hiçbir zaman, 1= sadece birkaç gün, 2= birkaç günden fazla, 3= hemen hemen her gün). Spitzer ve ark. (2001) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına göre HSA-9, .89 Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısına sahiptir. Eş zamanlı geçerlilik çalışmalarında, HSA-9, SF-20 (Short Form Health Survey) (Yaşam Kalite Ölçeği-20) ölçeğinin alt boyutlarıyla yapılan korelasyon analizine göre alt boyutlar ile .33 ile .73 arasında oranlarla ilişkili bulunmuştur. HSA-9'un Türkçeye uyarlama çalışmaları ise Sarı ve ark. (2016) tarafından yapılmıştır. Güvenirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .842 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışmadaki Cronbach Alfa katsayısı ise .84 olarak hesaplanmıştır.

2.2.6.Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 Testi (YAB-7)

Spitzer ve ark. (2006) tarafından geliştirilen Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 (YAB-7), 7 maddeden oluşan, DSM-IV kriterlerine göre yaygın anksiyete bozukluğunun varlığını ve şiddetini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bireyin son iki haftada deneyimlediklerine göre cevapladığı YAB-7'deki maddeler 4 düzeyden oluşmaktadır (0=hiçbir zaman, 1= sadece birkaç gün, 2= birkaç günden fazla, 3= hemen hemen her gün). Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için yapılan çalışmaya göre YAB-7, SF-20 (Short Form Health Survey) (Yaşam Kalite Ölçeği-20) ölçeğinin alt boyutlarıyla .30 ile .75 arasında korelasyon göstermiştir. Ayrıca YAB-7, Beck Anksiyete Ölçeğiyle .72 katsayısıyla iyi bir korelasyona sahiptir. Ölçeğin test tekrar test kat güvenilirlik katsayısı .83 iken, iç tutarlılık Cronbach Alfa katsayısı ise .92dir.

YAB-7'nin Türkçeye uyarlama çalışmaları Konkan ve ark. (2013) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin yapısal geçerliliğini test etmek amacıyla temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Ölçekte tek faktör bulunmakla beraber bu faktör toplam varyansın %60,4'ünü açıklamaktadır. Her bir maddenin faktör yükü, .63 ile .84 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenilirlik analizi ise Cronbach Alfa ölçümüyle yapılmış olup bu katsayı .85 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmadaki Cronbach Alfa katsayısı ise .88 olarak hesaplanmıştır.

2.3. İŞLEM

Çalışmanın yürütülmesi için gerekli etik izin Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bilimsel Yayın Etik Kurulu'ndan (karar no: 47814) ile alınmıştır. Etik izin alındıktan sonra veri toplama işlemi gerçekleştirilmiş olup bütün veriler Eylül 2022- Ocak 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama işlemi çevrimiçi gerçekleştirilmiş olup Google Forms uygulamasından yararlanılmıştır. 18-29 yaş arası üniversite öğrencisi olan gerekli katılımcılara sosyal medya ve çeşitli internet siteleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Bahsedilen formda ilk olarak katılımcıya, araştırmanın tanımı, önemi ve gizlilik esasına dair bilgiler ve Gönüllü Katılım Formu

sunulmuştur. Sadece gönüllü katılım formunu onaylayan bireyler çalışmanın devamına katılabilmektedir. Daha sonrasında sırasıyla Demografik Bilgi Formu, RDÖÜF, OÇİÖ, DDGÖ, YAB-7 ve HSA-9 ölçekleri sunulmuştur. Elektronik formdaki sorular arasında, katılımcıların rastgele doldurma yapıp yapmadığını kontrol etmek için “bu soruda ikiye işaretleyiniz” gibi ifadelerle toplanacak verinin kalitesinin korunması amaçlanmıştır. Araştırmaya katılım ortalama 15 dakika sürmektedir.

2.4. VERİ ANALİZİ

Çalışmadaki verilerin analizi için G-Power 3.1.9.2 ve SPSS-22 yazılımları kullanılmıştır. İlk olarak G-Power yazılımından çalışma için gerekli minimum katılımcı sayısı hesaplanmıştır. En az %10 veri kaybı yaşanabileceği dikkate alınarak çalışma için gerekli minimum katılımcı sayısı 310 olarak hesaplanmıştır. Geriye kalan analiz ve uygulamalar SPSS-22 uygulamasında gerçekleştirilmiştir. Toplanan verinin normallik testi Shapiro-Wilk testiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca basıklık ve çarpıklık değerlerine dikkat edilmiş ve histogramlar incelenmiştir. Daha sonra toplanan verilerin dağılımı normal dağılıma uygun olduğu anlaşıldığından parametrik testler tercih edilmiştir. Katılımcıların demografik ve klinik verileri için verilerin türüne göre ortalama (standart sapma) ve sıklık (yüzde) verileri hesaplanmıştır. Riskli Davranışlar Ölçeği’nde grup karşılaştırmaları yapabilmek için, Kelley (1939)’nin önerdiği gibi, ölçekten en yüksek skor alan %27 grubu ve en düşük skor alan %27 grubu oluşturulmuştur. Riskli Davranışlar Ölçeği’nin alt ve üst %27’lik kısımları arasında, demografik değişkenlerle bağımsız gruplar t testi veya ki kare testi uygulanmıştır. Yaş değişkeni hariç diğer demografik verilerin (ör. büyük şehirde yaşama, öğrenci yurdunda konaklama vd.) kategorik veriler olmasından dolayı, RDÖ’nün alt ve üst %27’lik kısımları arasında karşılaştırma yapabilmek için ki kare testi tercih edilmiştir. DDGÖ ve OÇİÖ verileriyle ise bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Değişkenlerin aralarındaki korelasyonu incelemek için, RDÖ’nün alt boyutları ve toplam skoru ile, DDGÖ ve OÇİÖ ölçeklerinin toplam skorları ve alt boyut skorları arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi uygulanmıştır. Grup karşılaştırmaları ve korelasyon analizlerinde anlamlı ilişki saptanan verilere daha sonra Çok Değişkenli Lineer Regresyon Analizi uygulanmıştır. Regresyon analizlerinde bağımlı değişken olarak RDÖ’den alınan toplam skor, bağımsız değişken olarak ise demografik ve klinik değişkenler ile DDGÖ ve OÇİÖ ölçeklerinden alınan skorlar kullanılmıştır. Bu analizlerde bireylerin depresyon ve kaygı skorlarını kontrol etmek amacıyla Hastane Sağlık Anketi-9 ve Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 Testi kullanılmıştır. Ayrıca yaş ve cinsiyet değişkenleri de kontrol değişkeni olarak ilk basamakta kullanılmıştır.

3.BULGULAR

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Grup Karşılaştırmaları

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Grup Karşılaştırmaları

Değişkenler	Tüm Grup (n= 495)	RDÖ Alt %27 Grubu (n=138)	RDÖ Üst %27 Grubu (n= 134)	t/ χ^2
Yaş	22,73(2,631)	22,53(2,915)	23,23(2,528)	-2,210*
Cinsiyet, kadın	388 (%78,4)	121 (%87,4)	94 (%70,1)	12,615***
Sınıf, lisans	363(%73,3)	105(%76,1)	94(%70,1)	1,221
Yaşadığı yer, büyükşehir	359(%72,5)	91 (%65,9)	102 (%76,1)	5,555
Ekonomik durum, iyi-çok iyi	137(%27,7)	52 (%37,7)	26(%19,4)	19,629***
Anne-baba sağ, evet	463(%93,5)	133(%96,4)	256(%94,1)	6,905*

Anne-babayla birlikte yaşama, evet	224(%45,3)	71 (%51,4)	53(%39,6)	11,370**
Anne-baba sigara içme, hayır	238(%48,1)	84(%60,9)	48(%35,8)	17,077***
Anne-baba alkol kullanma, hayır-hiçbir zaman	287(%58)	98 (%71)	55(%41)	29,757***
Ruhsal bozukluk tanısı, hayır	367(%74,1)	122(%88,4)	76 (%56,7)	34,473***
Ruhsal tedavi, hayır	286(%57,8)	100(%72,5)	55(%41)	38,853***

Değişkenlerde ortalama farklarındaki anlamlılık dereceleri; * $p<,05$, ** $p<,01$, *** $p<,001$ olarak gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılarla ilgili demografik bilgiler ve gruplar arası karşılaştırmalar yukarıdaki tabloda verilmiştir. Grup karşılaştırmaları için bağımsız gruplar t testi veya ki kare testi uygulanmıştır. Grup karşılaştırmaları, Riskli Davranış Ölçeği'nden en düşük skor alan %27'lik grup ile en yüksek skor alan %27'lik grup arasında yapılmıştır. RDÖ Alt %27 grubu 138 kişiden, üst %27 grubu 134 kişiden oluşmaktadır. 495 katılımcının yaş ortalaması 22,73 (ss=2,631) iken, RDÖ alt %27 grubunun yaş ortalaması 22,53 (ss=2,915), RDÖ üst %27 grubunun yaş ortalaması ise 23.23 (ss=2,528)'dir. Riskli davranışlara daha sık başvuran grubun yaş ortalaması, daha az başvuran gruba göre daha fazladır ve bu fark istatistiki olarak anlamlıdır ($t=-2,210$, $p<,05$). Cinsiyetlerin karşılaştırmasında ise, RDÖ Alt %27 grubunun %87,4'ünü kadınlar oluştururken, RDÖ üst grubunun ise %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, riskli davranışlarda daha fazla bulunan grupta erkekler artıstadır ve bu artış istatistiki açıdan anlamlıdır ($p<,001$, $\chi^2=12,615$). Lisans öğrencileriyle lisansüstü öğrencilerini karşılaştıran ki kare testinde, lisansüstü öğrenciler RDÖ üst grubunda çoğunlukta bulunmasına rağmen istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>,05$, $\chi^2=1,221$). Aynı şekilde, büyükşehirde yaşayanlar, köy, ilçe ya da küçük şehirlerde yaşayanlara göre RDÖ üst grubunda çoğunluğu oluşturmaktadırlar ancak bu fark istatistiki olarak anlamlı değildir ($p>,05$, $\chi^2=5,555$). Ekonomik durum açısından RDÖ alt %27 grubuyla üst %27 grubunun karşılaştırılmasında, ekonomik durumu daha kötü olanlar, daha fazla riskli davranışlarda bulunan grubun daha büyük bir kısmını oluşturmaktadır ve bu fark istatistiki olarak anlamlıdır ($p<,001$, $\chi^2=19,629$). RDÖ alt %27 grubuyla üst %27 grubu arasında, anne ve veya babası vefat etmiş katılımcılar ile her iki ebeveyni de sağ olan katılımcılar arasındaki grup karşılaştırmasında, anne ve veya babasını kaybetmiş katılımcıların bu davranışlara daha fazla başvuran grupta, daha az başvuran gruba göre çoğunlukta olduğu keşfedilmiştir ve bu fark istatistiki olarak anlamlıdır ($p<,05$, $\chi^2=6,905$). Üniversite eğitimi için aile evinden ayrılıp başka şehirde yurt ya da kendi evinde yaşamayı tercih edenler ile üniversite eğitimini ailesinin bulunduğu evden ayrılmayıp alanlar arasında grup karşılaştırması yapılmıştır.

Karşılaştırmanın sonuçlarına göre başka şehre taşınıp yurt ya da kendi evinde ikamet eden üniversite öğrencileri, RDÖ üst %27 grubunda, düşük riskli gruba göre daha fazla bulunmaktadır ve bu fark istatistiki olarak anlamlıdır ($p<,01$, $\chi^2=11,370$). Anne ve veya babası sigara içenler ile her iki ebeveyni de sigara kullanmayanlar arasındaki grup karşılaştırmasında ise, anne ve veya babası sigara kullanan üniversite öğrencileri, daha yüksek riskli grupta çoğunlukta ve fark istatistiki olarak anlamlıdır ($p<,001$, $\chi^2=17,077$). Aynı şekilde, anne ve veya babası alkol kullananlar, anne ve veya babası alkol kullanmayan öğrencilere göre yüksek riskli grupta düşük riskli gruba göre daha çoğunlukta ve yine fark anlamlıdır ($p<,001$, $\chi^2=29,757$). Son olarak, daha önce ruhsal bozukluk tanısı alanlar ve almayanlar arasında, aynı şekilde daha önce ruhsal tedavi alanlar ile almayanlar arasında riskli davranışlar açısından grup karşılaştırmaları yapılmıştır. Ruhsal bozukluk tanısı alanlar almayanlara göre ruhsal tedavi alanlar ise almayanlara göre daha yüksek riskli grupta daha düşük gruba göre çoğunlukta ($p<,001$, $\chi^2=34,473$; $p<,001$, $\chi^2=38,8538$).

Sonuç olarak birinci hipotez, erkeklerin kadınlardan daha fazla riskli davranışlarda

bulunduğu doğrulanmıştır. İkinci hipotezde ise, büyükşehirde yaşayan öğrencilerin küçük şehirlerdeki öğrencilere göre riskli grupta daha fazla bulunduğu ve lisansüstü öğrencilerin lisans öğrencilerine göre bu davranışlara daha fazla bulunduğu kısımları hariç hipotez doğrulanmıştır.

Tablo 2. Riskli Davranışlar Ölçeği Alt ve Üst %27 Grupları Arasında Grup Karşılaştırmaları

Değişken	Tüm Grup (n=495)	RDÖ Alt %27 Grubu (n=138)	RDÖ Üst %27 Grubu (n=134)	sd	t	d
Çaresizlik/Yetersizlik Çekirdek İnanışı	8,14(3,065)	6,49 (2,564)	9,68 (3,292)	251,207	-8,909***	1,084
Çaresizlik/Dayanısızlık Çekirdek İnanışı	11,23(3,867)	8,71(2,691)	13,66(3,932)	234,451	-12,092***	1,474
Sevilmeme Çekirdek İnanışı	12,01(5,069)	9,36(4,013)	14,80(5,395)	245,486	-9,408***	1,146
Değersizlik Çekirdek İnanışı	9,51(4,097)	7,36(2,557)	11,93(4,728)	203,357	-9,859***	1,205
Kendilik Hakkında Olumsuz İnanışlar Toplamı	40,89(13,91)	31,92(9,682)	50,07(14,457)	231,450	-12,196***	1,479
Diğerleri Hakkında Olumsuz İnanışlar	22,81(7,729)	18,78(6,662)	26,66(7,897)	259,854	-8,876***	1,079
Olumsuz Çekirdek İnanış Toplam Skor	63,70(19,90)	50,70(14,51)	76,72(20,565)	238,609	-12,024***	1,466
Duygusal Açıklık Eksikliği	10,18(3,238)	8,83(2,947)	11,63(3,448)	261,072	-7,192***	,874
Duygusal Farkındalık eksikliği	14,63(4,278)	13,15(3,790)	16,10(4,527)	259,118	-5,809***	,706
Dürtü Kontrol Zorluğu	13,37(5,264)	10,72(3,911)	16,19(5,980)	228,202	-8,887***	1,084
Duygusal tepkileri kabul etmeme	12,76(5,559)	10,16(3,859)	15,60(6,128)	223,058	-8,740***	1,067
Hedef doğrultusunda hareket etmede zorlanma	16,38(4,888)	13,82(4,335)	18,87(4,601)	270	-9,313***	1,130
Duygu düzenleme stratejilerinde sınırlılık	20,08(7,296)	15,41(5,579)	25,06(7,077)	252,625	-12,461***	1,517
Duygu Düzenleme Güçlüğü Toplam Skor	87,41 (24,09)	72,09(17,87)	103,44(24,07)	245,241	-12,164	1,482

Değişkenlerde ortalama farkları; *p<,05, **p<,01, ***p<,001 olarak gösterilmiştir.

Riskli Davranışlar Ölçeği'nin üst %27 grubu ile alt %27 grupları arasında, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği ile Olumsuz Çekirdek İnanışlar Ölçeği skorları ile grup karşılaştırmaları analizleri yapılmıştır. Bu analizler için bağımsız örneklem t testi ve Cohen d etki büyüklüğü hesaplaması uygulanmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, RDÖ düşük riskli grupla RDÖ yüksek riskli grup arasında hem DDGÖ hem OÇİÖ ölçeklerinin bütün alt boyutları ve toplam skorlarında istatistiki olarak anlamlı fark görülmüştür. Ayrıca DDGÖ'nün duygusal farkındalık alt boyutu hariç bütün analizlerde etki büyüklükleri 0,8 üzeri olduğu için bu testlerin etki büyüklüklerinin yüksek olduğu söylenebilir (Cohen,1988). Böylece, 5 numaralı hipotez doğrulanmıştır.

Tablo 3. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	Antisosyal davranış	Madde Kullanım	Sigara kullanım	Alkol Kullanım	Beslenme Alışkanlığı	Okul Terki	İntihar Eğilimi	Riskli davranış toplam
Çaresizlik/Yetersizlik Çekirdek İnanç	,197**	,157**	,102*	,159**	,222**	,170**	,596**	,415**
Çaresizlik/Dayanıksızlık Çekirdek İnanç	,276**	,120**	,169**	,201**	,292**	,180**	,697**	,506**
Sevilmeme Çekirdek İnanç	,278**	,104*	,088*	,132**	,274**	,186**	,690**	,454**
Değersizlik Çekirdek İnanç	,298**	,098*	,138**	,158**	,233**	,212**	,750**	,494**
Kendisi hakkında olumsuz inanışlar Toplamı	,309**	,135**	,142**	,185**	,298**	,217**	,797**	,543**
Diğerleri hakkında olumsuz inanışlar Olumsuz çekirdek inanışlar Toplamı	,378**	,036	,110*	,103**	,292**	,331**	,591**	,441**
Duygusal Açıklık Eksikliği	,363**	,108*	,142**	,170**	,322**	,281**	,787**	,551**
Duygusal Farkındalık Eksikliği	,244**	,048	,163**	,164**	,247**	,140**	,463**	,378**
Dürtü Kontrol Zorluğu	,214**	,061	,136**	,119**	,125**	,170**	,402**	,309**
Duygusal tepkileri Kabul Etmeme	,369**	,087	,161**	,177**	,309**	,243**	,526**	,453**
Hedef Doğrultusunda Hareket Etmede Zorluk	,274**	,109*	,117**	,180**	,216**	,268**	,533**	,415**
Duygu Düzenleme Stratejileri Eksikliği	,279**	,104**	,158**	,179**	,312**	,202**	,510**	,433**
DDGÖ Toplamı	,354**	,108*	,178**	,194**	,357**	,268**	,697**	,540**
HSA9 Toplamı	,378**	,113**	,194**	,218**	,344**	,286**	,686**	,552**
YAB7Ö Toplamı	,374**	,099*	,174**	,160**	,303**	,282**	,737**	,536**
Antisosyal Davranış	,369**	,048	,143**	,115*	,249**	,311**	,660**	,468**
Madde Kullanımı	1	,266**	,363**	,370**	,334**	,321**	,407**	,669**
Sigara Kullanımı	,266**	1	,418**	,542**	,089*	,100*	,124**	,554**
Alkol Kullanımı	,363**	,418**	1	,536**	,210**	,168**	,210**	,712**
	,370**	,542**	,536**	1	,151**	,129**	,188**	,696**

Beslenme Alışkanlığı	,334**	,089*	,210**	,151**	1	,159**	,342**	,530**
Okul Terki	,321**	,100*	,168**	,129**	,159**	1	,260**	,389**
İntihar Eğilimi	,407**	,124**	,210**	,188**	,342**	,260**	1	,666**

Korelasyonlardaki anlamlılık dereceleri; * $p < ,05$, ** $p < ,01$ olarak gösterilmiştir.

RDÖ ile DDGÖ ve OÇİÖ alt boyutları ve toplam skorları arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi sonuçları 3 numaralı tabloda verilmiştir. RDÖ'nün madde kullanımı alt boyutu hariç, diğer tüm alt boyutlardaki davranışlar ve toplam skor ile, DDGÖ ve OÇİÖ'nün alt boyutları ve toplam skorları arasında değişen katsayılarla anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Ayrıca, HSA-9 ile YAB7Ö de analize dahil edilmiştir ve riskli davranışlarla güçlü korelasyonlar bulunmuştur. Madde kullanımı alt boyutu, sevlmeme, değersizlik gibi çekirdek inanışlar ve diğer OÇİÖ alt ölçekleri ile anlamlı korelasyonlar kurarken, DDGÖ'nün bazı alt boyutlarında anlamlı korelasyon bulunmamıştır. Son olarak, Riskli Davranışlar Ölçeği'nin alt boyutları arasında korelasyon analizi uygulanmıştır. Her bir alt ölçeğin, diğer alt ölçekler ile korele olduğu görülmüştür (her test için $p < ,05$). Böylece, 4 numaralı hipotez doğrulanmış olup 3 numaralı hipotez kısmi olarak doğrulanmıştır.

Tablo 4. Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	SH	β	t	p
Blok 1					
Sabit	80,582	9,727		8,284	,000
Yaş	1,506	,399	,143	3,772	,000
Cinsiyet	-11,820	2,542	-,175	-4,649	,000
HSA9	7,847	1,609	,221	4,878	,000
YAB7Ö	1,993	,246	,369	8,107	,000
F	56,098				
R ²	,314				,000
Düz.R ²	,309				
Blok 2					
Sabit	36,392	9,819		3,706	,000
Yaş	1,761	,363	,167	4,847	,000
Cinsiyet	-13,302	2,315	-,197	-5,746	,000
HSA9 Toplam	3,188	1,534	,090	2,078	,038
YAB7Ö Toplam	,407	,271	,075	1,503	,133
Olumsuz Çekirdek İnanışlar	,353	,073	,253	4,804	,000
DDGÖ	,360	,060	,312	5,982	,000
F	63,030				
R ²	,437				,000
Düz.R ²	,430				
R ² Değişimi	,123				

Son olarak, üniversite öğrencilerinde görülen riskli davranışlarda rol oynayabilecek faktörleri tespit edebilmek için hiyerarşik çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik analizin ilk bloğunda cinsiyet, yaş, katılımcıların depresyon ve anksiyete skorları kontrol değişkeni olarak eklenmiştir. Bu değişkenler, riskli davranışlardaki varyansın %30' unu açıklamıştır. Daha sonra, ikinci modelde eklenen bireyin kendisi hakkındaki ve diğerleri hakkındaki olumsuz inanışlar ile duygu düzenleme gücünü belirleyen değişkenleri, açıklanan varyansı %12 oranında

artırmıştır. Sonuç olarak, 6 numaralı hipotez doğrulanmıştır. Araştırma modeli, çalışmamızdaki üniversite öğrencilerinin riskli davranışlar skorlarını %43 oranında açıklamaktadır ($R^2_{düz.}=,430$, $F=63,030$, $p<,000$).

3. Tartışma

Çalışmamızda üniversite öğrencilerinde görülen riskli davranışlarda rol oynayan önemli faktörlerden duygu düzenleme güçlükleri ve olumsuz çekirdek inanışlar incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaşam tarzını etkileyebilecek olan demografik ve klinik veriler de çalışmaya dahil edilmiştir (aile evinden ayrı yaşama, ekonomik durum, büyükşehirlerde veya küçük şehirlerde yaşama, anne ve veya babanın sigara, alkol kullanması, daha önce ruhsal tanı ve veya tedavi almış olması). Çalışmanın ilk bulgularına bakıldığında, literatüre uygun olarak erkek katılımcıların söz konusu davranışlara daha fazla başvurduğu keşfedilmiştir (Marengo ve ark., 2018). Demografik bilgilerdeki analizlerden diğerinde ise, büyükşehirde yaşayan öğrenciler ile köy, kasaba, ya da küçük şehirlerde yaşayan üniversite öğrencileri karşılaştırılmıştır. Daha önce Türkiye’de yapılmış bir çalışmadaki (Akeren,2021) gibi büyükşehirde yaşayan öğrencilerin riskli davranış skorları daha yüksek çıkmıştır ancak bu fark anlamlı değildir. Bunun sebebi ise her geçen gün artan üniversite sayısı ile küçük şehirlerde de artık eğitim yerleşimlerinin kurulmuş olması olabilir. Çalışmamızda ekonomik durumu daha kötü olan üniversite öğrencilerinin riskli davranışlara daha fazla başvurduğu görülmüştür. Problem Davranış Teorisi’nde de bu davranışlar için risk faktörlerinden birisi de sosyo-ekonomik seviyenin düşük olmasıdır. Ancak son zamanlarda yapılan bazı çalışmalarda, varlıklı ailelerin çocuklarında da riskli davranışların artışta olduğu tespit edilmiştir (Racz ve ark., 2011). Bu sebeple, yeni yapılacak çalışmalarda sosyo-ekonomik seviye ve riskli davranış ilişkisine dikkat edilmesinde fayda vardır. Bir diğer ilgi çekici bulgu ise, üniversite eğitimi için aile evinden ayrılıp başka bir şehirde yurt ya da öğrenci evinde yaşayan üniversite öğrencilerinin aile evinde yaşayan öğrencilere göre anlamlı derecede bu davranışlara daha fazla başvurduğudur. Yine Türkiye’deki üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmanın (Firat ve ark., 2016) sonuçlarıyla örtüşen bu bulgular, özellikle büyükşehirlere geldikten ve kendi yerleşimini kurduktan sonra uyuşturucu ve alkol gibi problemler yaşayan öğrencilere işaret etmektedir. Geriye kalan bulgular, anne ve veya babası sigara ya da alkol kullanan bireylerin bu davranışlara daha fazla başvurması, daha öncesinde bu konuda yapılmış çalışmalarla örtüşmektedir (Jessor,1992).

Riskli davranışların duyguların daha yoğun yaşandığı anlarda daha sık görüldüğü istatistiki olarak belirtilmektedir (Weiss ve ark., 2015). Erken yetişkinlik döneminde yaşanabilen yoğun stres bireylerde duygusal sorunlara neden olabilmektedir. Bu dönemde uygun duygu düzenleme stratejisine ulaşamayan bireyler, bu duygularını bastırmak ya da bu duygulardan kaçmak için farklı davranışlara yönelebilirler. Çalışmanın sonuçlarına göre duygu düzenleme güçlüğünün tüm alt boyutları riskli davranışlarla ilişkilendirilmiştir. Özellikle duygu düzenleme güçlüğünün önemli parçaları olan olumsuz duygular yaşanırken dürtü kontrol zorluğu ve sağlıklı hedefler doğrultusunda hareket etmede zorlanma durumları, RDÖ alt ve üst grupları arasındaki grup karşılaştırmalarında büyük etki gücüne sahip olmuştur (Tablo 2). Bu sonuç da erken yetişkin bireyin yaşadığı streslere doğru yanıt veremediğinde riskli davranışlara karşı savunmasız kalabileceği tezini doğrulamıştır.

Çoğunluğu Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da yapılan çalışmalarda, erken yetişkin ve ergenlerde madde kullanımıyla (Bonn-Miller ve ark.,2008), tehlikeli araç kullanımıyla (Şeibokaité ve ark., 2017), sağlıksız yeme davranışlarıyla (Dingemans ve ark.,2017), kendine zarar verme davranışlarıyla (Gratz ve Roemer,2008), riskli cinsel aktivitelerle (Tull ve ark., 2012) ve diğer çeşitli davranışlarla ilişkilendirilen duygu düzenleme güçlüğü, mevcut çalışmada da katılımcı öğrencilerin riskli davranışlar skorlarını olumsuz çekirdek inanışlarla beraber %12 oranında açıklamıştır. Bir diğer bağımsız değişken OÇİÖ’nün alt boyutlarıyla, Beck’in Bilişsel Teorisi’ne uygun olarak tüm riskli davranışlar arasında anlamlı derecede ilişki bulunmuştur. Çekirdek inanışlarla riskli davranışların ilişkisini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmasa da erken dönem uyumsuz şemalarla riskli davranışları ilişkilendiren çalışmalar bulunmaktadır. Erken dönem uyumsuz şemalar, literatürdeki bazı araştırmalarda riskli cinsel aktivitelerle (Roemmele ve Messman-Moore,2011), kendine zarar verici davranışlarla, intihar davranışıyla

(Pilkington ve ark., 2021) ve riskli davranışların tamamıyla (Marengo ve ark.,2019) ilişkilendirilmiştir. Mevcut çalışmanın sonucunda da tüm riskli davranışlarla OÇİÖ'nün alt boyutları arasında güçlü korelasyonlar ve grup farkları oluşmuştur. Özellikle çaresizlik/dayanısızlık ve sevilme çekirdek inanışları, grup farklarında büyük etki güçlerine sahiptir.

Genç yetişkinlerde uyuşturucu, alkol kullanım ve bağımlılıklarında bilişsel davranışçı terapiler etkili olarak kullanılmaktadır. Son zamanlarda riskli davranışlarla pek çok araştırmada ilişkilendirilen duygu düzenleme güçlüğü hedef alan klinik çalışmalar da bulunmaktadır. Amerika'da yapılan ön test ve son test içeren bir çalışmada, 20 Afro-Amerikan öğrenci aldıkları kanıta dayalı bir duygu düzenleme psiko-eğitiminden bir süre sonra, öncesine göre istatistiki olarak anlamlı derecede daha az riskli davranışlarda bulduklarını rapor etmişlerdir (Weiss ve ark., 2015). Başka bir çalışmada, Gratz ve arkadaşlarının geliştirdiği Duygu Düzenleme Grup Psikoterapisi modeli, sınırda kişilik bozukluğuna sahip kadın hastalarda çeşitli riskli davranışların azalmasında etkili bulunmuştur (Gratz ve ark.,2012). Özellikle duyguları tanıma, anlayabilme ve olumsuz duygulara sağlıklı tepkiler verebilmeye dair terapötik müdahaleler söz konusu davranışların azalmasında etkili olabilir. Bu bağlamda, gelecekte bilinçli farkındalık temelli ve duygu düzenleme yeteneklerini geliştirmeye dönük teknik ve modüllerin riskli davranışlarda bulunan genç yetişkinlere uygulanması, bu davranışların azalmasında etkili olabilir (Broderick ve Jennings, 2012).

Son zamanlarda psikoterapi alanında geliştirilen transdiagnostik (tanılar üstü) yaklaşım, tanı kriterlerindeki belirtilerle çalışmaktan ziyade, ruhsal bozukluk veya problemlili davranışların ortaya çıkmasında ve sürmesinde rol oynayan ortak faktörlere odaklanır. Bu yaklaşımlardan birisi olan Bütünleşik Protokol'de tedavi amacı, hastaların duygularını tanımaları ve olumsuz duygulara daha sağlıklı tepkiler vermelerini sağlamaktır (Batmaz, 2023). Halihazırda bu davranış bozukluklarına karşı etkililiği kanıtlanan ve çekirdek inanışları da hedef alan Bilişsel Davranış Terapilere entegre edilmesi kolay olan bu protokol veya modüller, gelecekte riskli davranışlarla çalışan klinisyenlere yardımcı olabilir.

Mevcut çalışmanın belirli kısıtlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle kesitsel ve öz bildirim dayalı bir çalışma olduğu için çalışma sonuçları sebep ve sonuç ilişkisi bildirememektedir. Ayrıca, duygu düzenleme güçlüğü ölçümünde sadece olumsuz duyguların düzenlenmesi ölçülmüştür. Olumlu duyguları düzenleme güçlüğü de özellikle alkol ve uyuşturucu ile ilişkisini bildiren çalışmalar vardır. Bunların dışında, çalışma Türkiye üniversite öğrencileri örnekleminde duygu düzenleme güçlüğü, olumsuz çekirdek inanışlar ve riskli davranışların ilişkisini inceleyen ilk çalışma olma özelliğine sahiptir.

Sonuç olarak, söz konusu davranışlar, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki erken yetişkinlerin de stresli yaşam olaylarına verebilecekleri olumsuz tepkilerin arasında büyük öneme sahiptir. Bu davranışların önlenmesi veya bu davranışlarda bulunan genç yetişkinlerin herhangi bir bağımlılık veyahut bozukluk geliştirmeden önüne geçilmesi önemlidir. Kökleri çocukluğa kadar uzanan çekirdek inanışlar ile şemalar ve tanılar üstü bir terim olan duygu düzenleme güçlüğü de bu davranışların ortaya çıkmasında ve sürmesinde rol oynayan faktörler arasında dile getirilmektedir. Bu davranışların veya ilişkili bozuklukların tedavisinde ve psikoterapisinde kullanılan geleneksel yaklaşımlara, yukarıda listelenen duygu düzenleme stratejileriyle ilgili psiko eğitim ve müdahale yöntemleri eklenebilir.

Kaynaklar

Akeren, İ. (2021). Ergenlerin Riskli Davranışlarının Çeşitli Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of International Social Research*, 14(76). DOI:10.17719/jisr.11193

Arnett, J. (2005). The developmental context of substance use in emerging adulthood. *Journal of Drug Issues*, 35(2), 235-254. <https://doi.org/10.1177/002204260503500202>

Bandura, A., ve National Inst of Mental Health. (1986). *Social Foundations Of Thought*

And Action: A Social Cognitive Theory. Prentice-Hall, Inc.

Batmaz, S., Mısır, E., Demir, M. E. (2022). Olumsuz Çekirdek İnanışlar Ölçeği: Türkçe Sürümün Geçerliliği ve Güvenilirliği. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 11, 79-94.

Batmaz, S. (2023). Transdiagnostic Cognitive Behavioral Psychotherapy: Unified Protocol as an Example. *Psikiyatride Guncel Yaklaşımlar*, 15(1), 12-28. DOI:10.18863/pgy.1064590

Beck, A. T. (1967). *Depression: Causes and Treatment*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.

Beck, J. S. (2011). *Cognitive behavior therapy: Basics and beyond* (2. baskı). New York, NY: Guilford Press.

Berking, M., Wirtz, C. M., Svaldi, J., ve Hofmann, S. G. (2014). Emotion Regulation Predicts Symptoms Of Depression Over Five Years. *Behaviour Research And Therapy*, 57, 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2014.03.003>.

Broderick, P. C., ve Jennings, P. A. (2012). Mindfulness for adolescents: A promising approach to supporting emotion regulation and preventing risky behavior. *New Directions For Youth Development*, 2012(136), 111-126. <https://doi.org/10.1002/yd.20042>

Brotchie, J., Meyer, C., Copello, A., Kidney, R. ve Waller, G. (2004), Cognitive representations in alcohol and opiate abuse: The role of core beliefs. *British Journal of Clinical Psychology*, 43: 337-342. <https://doi.org/10.1348/0144665031752916>

Cisler, J. M., Olatunji, B. O., Feldner, M. T., ve Forsyth, J. P. (2010). Emotion Regulation And The Anxiety Disorders: An Integrative Review. *Journal Of Psychopathology And Behavioral Assessment*, 32, 68-82. <https://doi.org/10.1007/s10862-009-9161-1>

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis For The Behavioral Sciences* (2. Baskı). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Dingemans, A., Danner, U., ve Parks, M. (2017). Emotion Regulation in Binge Eating Disorder: A Review. *Nutrients*, 9(11), 1274. <http://dx.doi.org/10.3390/nu9111274>

Firat, S., Yoldaşcan, E., Çot, D. A., Dağlıoğlu, N., ve Gülmen, M. K. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Risk Alma Davranışları Ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 21(3), 172-176.

Gençtanırım, D. (2014). Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 5 (1), 24-34. DOI: 10.21031/epod.67191

Gratz, K. L., ve Roemer, L. (2004). Multidimensional Assessment Of Emotion Regulation And Dysregulation: Development, Factor Structure, And İnitial Validation Of The Difficulties İn Emotion Regulation Scale. *Journal Of Psychopathology And Behavioral Assessment*, 26, 41-54. <https://doi.org/10.1023/B:JOBA.0000007455.08539.94>

Gratz, K. L., ve Roemer, L. (2008). The relationship between emotion dysregulation and deliberate self-harm among female undergraduate students at an urban commuter university. *Cognitive behaviour therapy*, 37(1), 14-25

DOI: 10.1080/16506070701819524

Gratz, K. L., Levy, R., ve Tull, M. T. (2012). Emotion Regulation As A Mechanism Of Change In An Acceptance-Based Emotion Regulation Group Therapy For Deliberate Self-Harm Among Women With Borderline Personality Pathology. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 26(4), 365-380. <https://doi.org/10.1891/0889-8391.26.4.365>

Gross, J. J. (1998). The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review. *Review of General Psychology*, 2(3), 271-299. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.271>

Jessor, R. (1987). Problem-behavior theory, psychosocial development, and adolescent problem drinking. *British Journal of Addiction*, 82(4), 331-342. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.1987.tb01490.x>

Jessor, R. (1992). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Developmental Review*, 12(4), 374-390. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(92\)90014-S](https://doi.org/10.1016/0273-2297(92)90014-S)

Kelley, T. L. (1939). The selection of upper and lower groups for the validation of test items. *Journal of Educational Psychology*, 30, 17-24.

Konkan, R., Şenormanci, Ö., Güçlü, O., Aydın, E., ve Sungur, M. Z. (2013). Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 (YAB-7) Testi Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirliği. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 50(1). DOI: 10.4274/npa.y6308

Kroenke, K., Spitzer, R. L., ve Williams, J. B. (1999). Patient Health Questionnaire-9. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. <https://doi.org/10.1037/t06165-000>

Marengo, S. M., Klibert, J., Langhinrichsen-Rohling, J., Warren, J., ve Smalley, K. B. (2019). The Relationship Of Early Maladaptive Schemas And Anticipated Risky Behaviors In College Students. *Journal of Adult Development*, 26, 190-200. <https://doi.org/10.1007/s10804-018-9313-1>

Martin, L. N., ve Delgado, M. R. (2011). The Influence Of Emotion Regulation On Decision-Making Under Risk. *Journal Of Cognitive Neuroscience*, 23(9), 2569-2581. <https://doi.org/10.1162/jocn.2011.21618>

Wright, F. D., Beck, A. T., Newman, C. F., ve Liese, B. S. (1993). *Cognitive Therapy Of Substance Abuse: Theoretical Rationale*. NIDA research monograph, 137, 123-123.

Racz, S. J., McMahon, R. J., ve Luthar, S. S. (2011). Risky Behavior in Affluent Youth: Examining the Co-occurrence and Consequences of Multiple Problem Behaviors. *Journal Of Child And Family Studies*, 20(1), 120-128. <https://doi.org/10.1007/s10826-010-9385-4>

Schorling, J. B., Gutgesell, M., Klas, P., Smith, D., ve Keller, A. (1994). Tobacco, Alcohol And Other Drug Use Among College Students. *Journal Of Substance Abuse*, 6(1), 105-115. [https://doi.org/10.1016/s0899-3289\(94\)90143-0](https://doi.org/10.1016/s0899-3289(94)90143-0)

Tull, M. T., Weiss, H. N., Adams, C.E., ve Gratz, K.L (2012). The contribution of emotion regulation difficulties to risky sexual behavior within a sample of patients in residential substance abuse treatment. *Addictive Behaviors*, 37(10), 1084-1092. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2012.05.001>

Pilkington, P., Younan, R., & Bishop, A. (2021). Early Maladaptive Schemas, Suicidal Ideation, And Self-Harm: A Meta-Analytic Review. *Journal Of Affective Disorders Reports*, 3, 100051. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2020.100051>

Rugancı, R. ve Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish Version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology* , 66(4), 442-455.

Roemmele, M., ve Messman-Moore, T. L. (2011). Child Abuse, Early Maladaptive Schemas, And Risky Sexual Behavior İn College Women. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20, 264–283. <https://doi.org/10.1080/10538712.2011.575445>

Šeibokaitė, L., Endriulaitienė, A., Sullman, M. J., Markšaitytė, R., ve Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2017). Difficulties İn Emotion Regulation And Risky Driving Among Lithuanian Drivers. *Traffic İnjury Prevention*, 18(7), 688-693. <https://doi.org/10.1080/15389588.2017.1315109>

Tull, M. T., Barrett, H. M., McMillan, E. S., ve Roemer, L. (2007). A Preliminary Investigation Of The Relationship Between Emotion Regulation Difficulties And Posttraumatic Stress Symptoms. *Behavior therapy*, 38(3), 303-313. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2006.10.001>

Osmo, F., Duran, V., Wenzel, A., de Oliveira, I. R., Nepomuceno, S., Madeira, M., ve Menezes, I. (2018). The Negative Core Beliefs Inventory: Development And Psychometric Properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 32(1), 67-84. DOI:10.1891/0889-8391.32.1.67

Ozcebe, H. , Uner, S. , Tezcan, S. , Paksoy Erbaydar, N. ve Teletar, G. (2012). Risky Behaviors of University Students: A Cross-Sectional Study . *Turkish Journal of Public Health*, 10(1) , 1-12 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjph/issue/16580/173121>

Weiss, N. H., Tull, M. T., Davis, L. T., Searcy, J., Williams, I., ve Gratz, K. L. (2015). A Preliminary Experimental Investigation of Emotion Dysregulation and Impulsivity in Risky Behaviours. *Behaviour change*. *Journal of the Australian Behaviour Modification Association*, 32(2), 127–142. <https://doi.org/10.1017/bec.2015.5>

Weiss, N. H., Sullivan, T. P., ve Tull, M. T. (2015). Explicating The Role Of Emotion Dysregulation İn Risky Behaviors: A Review And Synthesis Of The Literature With Directions For Future Research And Clinical Practice. *Current Opinion in Psychology*, 3, 22-29. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.01.013>

Wenzel, A. (2012). Modification of Core Beliefs in Cognitive Therapy. Oliveria, R. I. (Ed.), *Standarts And Innovative Strategies İn Cognitive Behaviour Therapy içinde* (17-35). Intech.

Willoughby, T., Heffer, T., Good, M., ve Magnacca, C. (2021). Is adolescence a time of heightened risk taking? An overview of types of risk-taking behaviors across age groups. *Developmental Review*, 61, 100980. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100980>

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship of risky behavior in university students with negative core beliefs and difficulty in emotion regulation in Türkiye sample. When the studies on the relationship of risky behaviors with emotion regulation difficulties and negative core beliefs are examined, emotion regulation difficulties are found associated with various risky behaviors, but there are not enough studies on which emotion regulation difficulties may be associated with these behaviors. In addition, most of the studies were conducted in the United States. No study was found explaining this relationship in the sample of university students in Türkiye.

Risky behavior or problem behavior can be defined as behaviors that do not comply with social norms, either legally or socially, and are often faced with reactions such as punishment, scolding, exclusion. Some of the risky behaviors are; drug use, binge drinking, risky driving, unprotected sexual activities, smoking, antisocial behaviors, school dropouts and self-harm behaviors (Jessor, 1992). Willoughby et al. (2021) found that the age bracket of 18 to 29 is the most prevalent time for individuals to engage in risky behaviors, based on their study. People who are unable to deal with stressors during this stage of life may turn to drugs and alcohol as a means of handling these issues. Although the pleasure and relaxation associated with these behaviors is a short-term countermeasure to negative emotions, it will likely lead to more negative consequences in the long run (Weiss et al., 2015). Some of the risk factors for risky behaviors are; depressed mood, difficulty in emotion regulation, impulsivity, early negative schemas, bad role models, and perceived stress. In studies investigating the relationship between risky behaviors and emotional dysregulation, various relationships were found with both observational and experimental data in both a specific behavior (eg, alcohol use or drug use) and all types of behaviors (Tull et al., 2012; Martin and Delgado, 2011). One of the other risk factors for risky behaviors is early maladaptive schemas which are based on Beck's Cognitive Theory. Although early maladaptive schemas are associated with risky behaviors, studies which explore the relationship between these behaviors and negative core beliefs are rare.

In this study risky behaviors were examined in terms of emotion regulation difficulties and negative core beliefs with the correlational survey method. A total of 495 university students, 388 (78.4%) women and 107(21.6%) men participated in the study. Parametric tests were preferred since it was understood that the distribution of the collected data was in accordance with the normal distribution.

According to the results of the study, the negative core beliefs of helplessness/vulnerability and worthlessness, emotion regulation difficulties of non-acceptance of emotional reactions and difficulty in impulse control were found to be significantly different with large effect size in the group that engaged in risky behaviors more. After controlling for depression and anxiety scores, difficulty in emotion regulation and negative core belief scores explained the variance in participants' risky behavior scores at the level of 12%.

The study is important in that it is the first study that was conducted with university students in Türkiye and examined risky behaviors in terms of the variables listed above. In accordance with the hypotheses, difficulty in emotion regulation and negative core beliefs significantly predicted risky behavior scores. These results may guide clinicians in the prevention of these behaviors or in the treatment of addictions. Modules that can be added to traditional psychotherapies to develop emotion regulation strategies can be effective in reducing these behaviors and preventing addictions.

Özbekistan'da Kadına Yönelik Şiddet Konulu Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz Adlı Kamu Spotu Değerlendirmesi

Aytekin İŞMAN

Prof. Dr., Sakarya University, Communication Faculty,
Communication Design and Media Department,
Sakarya, Turkey,
isman@sakarya.edu.tr

Gulina YUSUPOVA

PhD Student, Sakarya University, Institute of Social Sciences,
Department of Communication Sciences,
Djizak, Uzbekistan,
gulina.yusupova@gmail.com

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 24.04.2023

Kabul: 19.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Anahtar

Kelimeler:

Özbekistan, Kadına
Yönelik Şiddet,
Kamu Spotu,
Eleştirel Söylem
Analizi

Kadına yönelik şiddet olgusu, toplumsal yaşamın her alanında görülmektedir. Kadının maddi ve manevi bütünlüğüne ağır zarar veren kadına şiddet olgusu önemli bir sorun teşkil etmesi ile birlikte kadının toplumsal yaşamında aktif rol almasının, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasının da önüne de set koymaktadır. Toplumsal bilinç düzeyinin artırılması ve farkındalık sağlanması amacıyla tüm gerekçeler göz önüne alınarak, bakanlık tarafından "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları" oluşturulmaktadır. Bu çalışmada Özbekistan'da kadına yönelik şiddet konusunda, güncel sorunlardan birisi olan erken yaşta evlendirilmeyi yansıtan Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz isimli kamu spotu söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu kamu spotu incelenirken toplumun bilinçlendirilmesi sürecinde yaşanan olası etkilerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz isimli kamu spotunda gerçek hayatta karşılaşılan, kadının şiddet görmesi ve şiddet karşısında düştüğü çaresiz durum sergilenirken beraberinde bu konuya bakanlığın nasıl dahil olduğu, müdahale ettiği yansıtılmaktadır. Bu anlamda spot kapsamı ile güven verici öğeler içermektedir. Kamu spotu içeriği analiz edilirken çocuk gelin konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda görsel materyallerle medya bu spotta, toplumu bilinçlendirmek ve kamuoyu oluşturmak işlevi ile karşımıza çıkmaktadır. Toplumun gelenek ve görenekleri arasında yer alan erken yaşta, yetişkinlik çağına gelmemiş kızların evlendirilmesi sonucunda çaresiz ve mağdur kız çocuklarının karşılaştığı sorunlar incelenerek, önüne geçilmesi, bu kapsamda hedeflenmiştir.

Evaluation of the Public Spot on Violence Against Women in Uzbekistan "We Are Not Indifferent to Gender Inequality"

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 24.04.2023

Accepted: 19.06.2023

Published: 30.06.2023

Keywords:

Uzbekistan, Violence
Against Women,
Public Service
Announcement,
Critical Discourse
Analysis

The phenomenon of violence against women is seen in all areas of social life. The phenomenon of violence against women, which severely harms the material and spiritual height of women, poses an important problem, and it also puts an active role in women's social life and the development of their social and economic burden. "National Action Plans for Combating Violence Against Women" are being created by the ministry, in order to attract all the attention in order to provide social awareness, costs and savings. He handles this control with the method of discourse analysis in the public service advertisement named "We Are Not Indifferent to Gender Inequality", which is one of the current problems in violence against women in Uzbekistan, choosing to marry at an early age. While analyzing this public service announcement, it is aimed to reveal the possible results experienced in the social awareness process. In the public service announcement entitled "We Are Not Indifferent to Gender Inequality", real survival, violence against women and the helpless situation in the face of violence are displayed, along with how this ministry is involved and intervened. It contains reassuring elements with comprehensive point coverage. While analyzing the content of the public service announcement, the subject of child bride was discussed. In this context, the use of visual materials and the media in this spot, to raise awareness of the society and to use it, and the sovereignty of conservation. It is aimed to prevent and keep the problems formed against the helpless and victimized girls as a result of the evacuation of the girls at an early age, who have not reached the age of adulthood, which is among the traditions and customs of the society.

Atf/Citation: İşman A.; Yusupova G. (2023). Özbekistan'da Kadına Yönelik Şiddet Konulu Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz Adlı Kamu Spotu Değerlendirmesi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 61-77.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

Giriş

Genel olarak, aile içinde yaşanan kadına yönelik şiddet, uluslararası ölçekte mücadele konusudur. Toplumun en küçük birimi ailenin korunması amacıyla, başta birleşmiş milletler ve beraberinde hükümetler STK'lar birlikte çalışmaktadır. Bütüncül ve çok yönlü çalışmalar ile kadına yönelik şiddet ile toplumun tüm kesimleri dahil edilerek, mücadele edilmektedir. Disiplinler arası çalışmalar ile toplumsal yapıda farkındalık oluşturma ve sorunu kalıcı, istikrarlı bir şekilde sosyal politikalarla ortadan kaldırmak ancak mücadele ile mümkün olabilecektir.

Daha fazla sayıya hitap edilme, içerik üretilme ve bunu çok sayıda kitlelere ulaştırabilme gücü ile kadına yönelik şiddet konusunda kitle iletişim araçları kilit rol konumundadır. Bu gücün öneminden yola çıkarak, aile şiddet ile mücadele konusunda ortaya çıkan sosyal politikalar çerçevesinde ele alınan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde şiddet, şiddetin kökenleri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, aile içi şiddet konularında kavramsal açılım yer alırken, ikinci bölümde ise kadına yönelik şiddet sorunsalı ve bu konuda üretilen politikalar aktarılmıştır. Üçüncü bölümde kadına yönelik şiddet konusunda devlet ve STK'lar eliyle üretilmiş medya ürünleri içinde Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz adlı kamu spotunun değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu değerlendirmede kadına yönelik şiddet konusunun nasıl işlendiği ve hangi kodların öne çıkarıldığı ortaya konulmaktadır.

Çalışmada Özbekistan Cumhuriyeti Gençlik Politikası ve Spor Bakanlığı bünyesindeki Özbekistan Gençlik Birliği teşkilatı tarafından hazırlanan Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz adlı kamu spotu söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Söylem analizi, metinlerdeki söylemleri yeniden üretme, değiştirme, dönüştürme özelliği barındıran bir yöntemdir. Söylemlerin çözümlenmesinde objektivite yoktur, tamamen öznel bir değerlendirme içerir. Her söylem analizi kullanan öznenin aynı konuda-aynı kavram, durum, olay karşısında farklı bakış açıları geliştirebilir. Diğer bir ifade ile söylem analizi Van Dijk'e göre, özellikle cümle sınırlarını aşan yapılar ve stratejilerini geliştirmek için uygun bir yöntemdir. Söylemin egemenliğin yeniden üretimine ve bu üretimdeki meydan okumasına odaklanan Van Dijk, egemenlik kavramını, politik, kültürel, sınıf, etnik, ırksal ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikler içerdiğini belirterek, kurumların ve grupların sosyal güçlerini çalıştırmak amacı ile kullandıkları bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Sosyal düzende etkili olan, dilin kullanımı, sözlü iletişim ve etkileşim düzeninin mikro seviyesini yansıtmaktadır. Güç egemenlik ve eşitsizlik ise sosyal gruplar arasındaki çözümlenmenin makro seviyesini ele almaktadır. Bu bağlamda eleştirel söylem çözümlenmesi ise makro ve mikro seviyeler arasındaki boşluğun kuramsal köprüsüdür.

Bu kamu spotunun incelenmesinde Van Dijk mikro analiz yöntemi kullanılmıştır. Bunun sebebi ise bu yöntemin sınıfsal, etnik, ırka dayalı, cins temelli vb. bütün toplumsal farkların nasıl söylem içinde farklar ve hiyerarşiler olarak kurulduğunu örneklerle ortaya çıkarmasıdır.

Aynı zamanda çalışmada eleştirel söylem analizi de kullanılmıştır. Kadına yönelik şiddet konulu devlet kamu spotlarında, şiddet gören kadına spottaki bakış açısı ve konunun çözümü açısından iktidarın bakış açısı üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadele konulu bakanlıklar, STK'lar ve üniversitelerin yapmış olduğu görsel ve basılı materyaller taranmış olup, çalışma için görsel materyallerden kamu spotları içerisinden direk tema ve çekici nitelikler barındırması nedeniyle kasti örnekleme metoduyla söz konusu spot analizi yapılmak üzere seçilmiştir.

Şiddetin Tanımı ve Kuramsal Çerçevesi

Şiddet, kişiye ve gruba yönelik kullanılan ve birçok alanda yapılan fiziksel, cinsel, psikolojik, sözel türler barındıran, cebir ve zorlama ile gerçekleştirilen bir eylemdir (Öztüncü ve Ilgaz Büyükbaykal, 2018: 975). Bir kişiye başka kimseler tarafında uygulanabilen şiddet, aynı zamanda bireyden devlet şiddetine kadar uzanabilen geniş bir çerçevede de ele alınabilmektedir. Hatta kişinin kendisi tarafından kendisine de uygulanabilen türleri mevcuttur. Bu nedenle şiddetin tanımı ve sınırlarının belirlenmesi çok zordur (Charlene ve Kimes, 1999: 238).

Hannah Arendt şiddeti Egemenlik-otorite şiddet ilişkisi ve politik süreçler temelinden anlamlandırarak, şiddetin meşruluk arayışlarının politik süreçlerde gerçekleştiğini dile getirmiştir.

Şiddet aynı zamanda keyiflik de içermektedir. Arendt'e göre şiddet savaşları ortaya çıkarır ve savaşların devam etmesinin sebebi, ne insan türünün gizli ölüm istenci, ne bir saldırganlık dürtüsü ne de daha inandırıcı olsa da silahsızlanmanın içerdiği ciddi toplumsal ve iktisadi tehlikeleridir (Arendt, 1996: 8). Ayrıca şiddet keyiflilik ögesi de taşımaktadır. Freud ise şiddetin insan doğasında bulunduğu söylemektedir. Bilinçaltında saldırganlık ve cinsellik dürtüsü vardır. Saldırganlık işinin kendisine yönelirse ona göre mazoşizme diğerlerine yöneliminde ise sadizme neden olmaktadır. İnsan saldırganlık içgüdüsünden Freud'a göre kurtulamaz (Çötök, 2016: 34).

Şiddetin kökeninden bahsederken 'yıkıcılık' üzerinde duran Erich Fromm ise şiddetin gösteriliş biçiminin saldırganlık olduğunu ifade etmektedir. Saldırganlık ona göre 4'e ayrılmaktadır.

- Biyolojik olarak uyarlanabilen
- Yaşama hizmet eden
- Yumuşak saldırganlık
- Biyolojik olarak uyarlanamayan

Biyolojik olarak uyarlanabilen saldırganlık, yaşamsal çıkarlara karşı tehditlere verilen tepkiden oluşmaktadır ve kalıtımsaldır. Kendiliğinden veya kendi kendini artırıcı değil, tepkisel ve savunucu olan saldırganlık tüm hayvanlar ve insanlarda ortak bir şekilde bulunur. Tehdit kaynağını yok etme ve kurutma amacı taşımaktadır (Vodinalı ve Çötök, 2019: 39).

Biyolojik bakımdan uyarlanamayan saldırganlık ise zalimce ve yıkıcıdır. Herhangi bir tehdide karşı savunma değildir. Programlanmamıştır ve sadece insana özgüdür. Toplumsal açıdan yıkıcı olduğu için biyolojik yönden zarar verici bir eylemdir. Öldürme ve zalimlik başlıca dışavurumlarıdır. Herhangi bir amacı yoktur. Haz vericidir. Yalnızca saldırıya uğrayan değil, saldırandan da zarar görmektedir. Zalimce saldırganlık ise bir iç güdü değildir ve insan varoluşunun somut koşullarında yer alan bir gizli güçtür (Fromm, 1993: 237).

Yaşamın tüm alanlarını denetim altında tutan iktidarın şiddetten beslendiğini öne süren Foucault iktidarın dinamik ve belirli ilişkilerin gözetilerek açıklanabileceğinden bahsetmektedir. (Vodinalı ve Çötök, 2019: 40). 18.yy'dan itibaren 'yönetimsel iktidar' kavramının öne çıktığını vurgulayan Foucault, siyasi iktidarın gücünü ve araçlarını doğrudan ve sınırlı bir şekilde uygulamayacağını söylemektedir. Ona göre yönetimsellik ve biyopolitika kavramlarından yola çıkılarak iktidar yaşamın tüm alanlarını, gündelik hayatı ve bedeni belirlemiş ve çerçevelemiştir. İktidar, eğitim sağlık, emniyet, cinsellik, sosyal hizmetler gibi geniş bir alana hitap eden kamu spotları ile insan yaşamının her alanına nüfuz etmiştir (Acar, 2012).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın

1960'lardan beri kadının eşitsiz konumlanması hakkında eleştirel bakış açıları mevcuttur. Toplum içerisinde yer alan cinsiyet eşitsizliği, cinsiyet körü politikalar, kadını yokluğu ve haklarının ihlalleri kadın hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Feminizm ve kadına yönelik çalışmalar, erkeklik üzerine incelemeleri ile ilgili yazılar ve bir kitaplık oluştuğu, toplumsal cinsiyet eşitliğini önemseyen bir dil olmuştur. Dildeki farklılıklar, çeşitlilikler, eşitsizlikler sadece cinsiyetler arası değil cinsiyetler içinde de sınıf, cinsellik, etnisite, yaş, engellilik, uyruk, din ve vatandaşlık durumu gibi çeşitliliklerde tartışılmış ve genişletilmiştir. 1960'ların sonuna doğru ise ikinci dalga feminizm çalışmaları ivme kazanmış ve kendini akademik hayata da aktarmıştır. Toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine yönelik eleştiriler kadına toplumsal alanda yer açmıştır. Bu sayede sosyal alanda kadın kimlikleri ve deneyimleri ortaya çıkmıştır. Kadının uzun bir süre görünmediği, cinsiyet körü politikalara maruz kalmadığı zamanlarda kadınlar annelik ve aile temelli rollerde anılmıştır. İkinci dalga feminizm sonrasında kadının görünürlüğü mümkün olmuştur (Bora ve Şengül, 2021: 8).

Kadınlık ve erkeklik rollerine vurgu yapan toplumsal cinsiyet, toplumun atfettiği bu rollerin değişmesi adına kültürel yapıyı zorlayan bir kavramdır. Toplumun beklentilerine istinaden, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek rolleri yeniden üretilmektedir. Kadın ve erkekler arasındaki güç dengesizliğini, ilişkileri anlama, sorgulama ve dönüştürme bağlamından feminist çalışmalar açısından toplumsal eşitsizlik kavramı önemli bir yere sahiptir. Bu kavram ilk

olarak Ann Oakley tarafından Sex, Gender and Society (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) isimli kitabıyla ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Bu kavram eşitsiz cinsiyet yapılanmasını ve bu konuda kültürel değerleri nitelendirse de çoğu zaman 'kadın' kavramıyla eşdeğer görülmüş ve kadın erkek arasındaki farklılık olarak değerlendirilmiştir (Oakley, 1972, aktaran Bora ve Şengül, 2021: 15). Bu durum ise toplumsal eşitsizlik kavramı hakkında kafalarda soru işareti oluşmasına sebep olmuştur.

Connel, toplumsal cinsiyet düzeni kavramı ile toplumsal cinsiyet kuramını birleştirerek, cinsiyet teorisi için beden ve cinsiyet arasındaki ilişki merkezi bir konudur. Cinsiyet ona göre insan bedeninin üreme ve cinsel kapasiteleri üzerine yapılan yorumlardır. Kültürü ve kurumları etkileyen ve şekillendiren kadınlık ve erkeklik bedenleri ve kişiliğidir (Connel, 2005).

Bireylerin cinsiyetleri üzerinden şekillenen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak değerlendirilmektedir. Kadın ve erkekler, toplum içerisinde doğumdan itibaren farklı rollerde konumlandırılırken, çocuklar arasında özellikle kız ve oğlan çocuk olmak üzere cinsiyet temelli bir ayrımcılık söz konusudur. Toplumda kız çocukları narin, hassas, içine kapanık olarak değerlendirilirken erkek çocukları ise güçlü, sert, mert ve aktif olarak görülmekte ve daha ziyade bu şekilde olmaları yönünde eğitim verilmektedir. Çocuklar doğduğunda renkler üzerine hayatı şekillenmektedir. Duygusallığı ifade eden pembe kız çocuğunu simgelerken, gücü ifade eden mavi ise erkek çocuğu üzerine konumlandırılmaktadır. Kız çocuklarına Sevgi, Narin, Çiçek gibi isimler koyulurken, erkek çocukların Aslan, Kaya, Yiğit gibi isimler verilerek konumları üzerine vurgu yapılmaktadır. Kadınlar ve erkeklerin tamamen farklı iki cins olduklarının tartışılmaz olduğunu belirten Bora, değişmek bir hikaye olarak duran cinsiyet kalıpları içerisinde yaşamakta olduğumuzu ifade etmektedir (Bora, 2012:12).

Erkek ve kadın olarak kendi kültür kodlarındaki rollerini yerlerine getirirken, sosyal yapı içerisinde kimi zaman hiyerarşik bir yapıda görülmektedir. Bu görünüm temelinde erkek çocukluktan itibaren otoriter bir yapıda, kadın ise onun altında bir konumdadır. Bu motivasyon durumu ise aile içerisinde bu erk algısından dolayı zaman içerisinde şiddet doğmaktadır (Çötök, 2015: 780).

Şiddetin Türleri ve Nedenleri

Aile, işlevi ve yapısı bakımından zamana ve mekana, kültürel yapılara göre değişiklik göstermekte ve farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Akıntürk, 2016: 5). Geniş bir şekilde tanımlamak gerekirse, insanın doğup büyüdüğü, toplum yaşamına hazırlanma sürecini geçirdiği, ilk kez cinsiyet kavramlarını ve rolleri belirli kalıplar şeklinde benimsediği, ekonomik bakımdan özerk olan ve çoğunluk anne baba ve çocuklardan oluşan bir kurumdur (Ayan, 2004: 16). Bu kurum aracılığı ile, kültürel değerler aktarılmakta ve bireylerin topluma uyumları sağlanmakta ve diğer toplumsal gruplar geçiş aile kurumundan başlamaktadır.

Tüm dünya ülkelerinde gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın kadına yönelik şiddet en önemli sosyal problemlerden birisidir. Farklı ülkelerde farklı şekillerde baş gösterse de genel olarak şiddet,

- Fiziksel
- Psikolojik
- Cinsel
- Ekonomik olarak sınıflandırılmaktadır (Altan, 2017: 401).

Kadınlar en fazla fiziksel şiddet ile karşı karşıya kalmaktadır. Fiziksel şiddet kadının bedenine yönelik yapılan zararlı eylemleri içermektedir. Bu şiddet türü psikolojik şiddeti de beraberinde getirmektedir. Psikolojik şiddet kadının özgüvenini ve saygınlığını zedelemektedir. Psikolojik şiddetin kadın üzerindeki etkisi fiziksel şiddet kadar olsa da, fiziksel şiddet kadın üzerinde gözle görülür bir etki bıraktığı için toplumda daha çok ön plana çıkmaktadır. Cinsel şiddet, kadının cinsel ritüeldeki rolünün ona zorla ve baskı ile kendi özgür iradesi dışında kabul

ettirilmesi sonucunda ortaya çıkan şiddettir (TBMM, 2006, aktaran Öztünç, 2017: 42). Yaş sınırı açısından bakıldığında, cinsel şiddete maruz kalanların, diğer şiddet türlerindeki yaş sınırı genişliğine oranla daha fazladır. Medya önünde ise bu şiddet türü daha ön plana çıkmaktadır. Kadına yönelik ekonomik şiddet ise kadının ekonomik yaşamını devam ettirmesini sağlayacak maddi güçten yaptırımlarla yoksun bırakılmasıdır. Ekonomik şiddet, kadının üzerinde baskı ve denetim aracı olarak kullanıldığında diğer şiddet türlerinin de ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Şiddetin uygulandığı mekanlar, gerçekleştirildiği eylemler çok geniş bir çevreye yayıldığı ele alınırca çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Kadın ev içinde yaşadığı şiddetten bahsederken utanma korkma gibi refleksler göstererek, şiddeti saklama eğilimi sergilemektedir. Bir erkek ise tecavüzü eylemi gerçekleştirmek için tepki alabileceğini bildiği, kamusal alanlar dışındaki kullanılmayan arazi, orman gibi özel alan tercih etmektedir. Bir erkek, özel alanında fiziksel şiddet uygularken, restoran gibi kamusal alanda psikolojik şiddet uygulayabilmektedir (Akgül ve Uğurlu, 2021: 132).

Aile İçi Şiddet

Kadına yönelik aile içerisinde yaşanan şiddet, erkeğin kadın üzerinde otorite kurmak istemesi ve cinsiyet politikaları ve erkeğin üstün olduğu düşünce yapısından kaynaklanmaktadır (Korkut Owen, 2008: 7). Ataerkil toplumun en ilkel gösterisi olan aile içi şiddet, tecavüz ve taciz, eş ve çocukların erkeğin malı olmadığı düşüncesi günümüzde yaygın olmasa da halen bu tür uygulamaların devam ettiği görülmektedir (Gittins, 2011: 73). Evrensel olarak ataerkil yapının varlığından kaynaklanan kadına yönelik şiddet, aile içerisinde bu yapılanmadan kaynaklanan, erkeğe kadın üzerinde hakimiyet sağlayan, malı olarak düşündüren, evin ekonomik sorumluluğunu üstlenme zorunluluğu gibi bir takım düşünce ve görevler yüklemektedir. Bu bağlamda kamusal alandaki birçok faaliyet erkekler tarafından yürütülmektedir. Kadın ise erkekten bağımsız bir varlığa sahip olmayan, ikincil ve değersiz konumda rol üstlenmektedir (Özkan, 2017: 541). Kendisine biçilen bu ikincil rolü, kültürel değerler kapsamını kadın benimsemekte ve uygulamaya koymaktadır. Teslimiyetçi bir konuma hapsolüp bu konumda kalmak onun için mecburiyettir (Sarı, 2010: 10).

Aile içi şiddet, toplumsal yapıdan ve onun katmanlarından bağımsız değildir. Aile içi şiddetin temelinde kadın ikincil ve değersiz basamaktadır. Aile temelinde çoğu kez, erkeğin kadın üzerindeki sahip olduğu otoriteye olanak tanıyacak bir yapısal eşitsizlik mevcuttur. Cinsiyet rollerinden dolayı ise kadına düşük bir benlik hissi aktarılmaktadır. Bütün bunların sonucunda kadın erkeğe boyun eğmekte, erkek üstün konumunu sürdürmekte ve aktarmaktadır (Sarı, 2010: 21). Aile içinde şiddete maruz kalan bireylerin, bu koşullar altında yaşama devam etmesi, ancak toplumsal olgularla anlatılabilmektedir. Çok sayıda kadın, çocuk sahibi olma, dini inanç, toplum baskısı, duygusal ve ekonomik bağıllık, ekonomik yetersizlik, şiddet uygulayanın tehditleri gibi sebeplerle içinde bulunduğu durumla özdeşleşip, yaşamaya devam etmektedir (Korkut Owen, 2008: 33).

Genel kapsamda açıklama yapmak gerekirse, aile içinde kadına yönelik şiddet, cinsiyet temelli, kadın üzerinde baskı ve üstünlük kurmayı hedefleyen tehdit, zorlama, kontrol içeren, fiziksel, cinsel, ekonomik, sözlü ve psikolojik baskı kuran eylemlerdir (Bölükbaşı, 2015: 73).

Kadına Yönelik Şiddet ve Yasal Uyarlamalar

Kadına yönelik şiddet, doğum öncesinde, doğumla birlikte başlamaktadır (Sarı, 2010). Doğacak olan kız çocuğu ise, aile içerisinde hoş karşılanmaz, onunla ilgili eğitim planları yapılmaz, doğduktan sonra okula gönderilmez, fiziksel ve cinsel saldırılara maruz kalabilir, zorla evlendirilebilir. Kadın ise erkek çocuğu doğurmadığı için aşağılanmalara maruz kalarak,

evlilik içi tecavüz, ailede ve diğer sosyal hayatında şiddet tehdidi görebilmekte, namus cinayetine kurban edilebilmektedir. Bunlarla birlikte kadının çalışma hayatına girişi engellenerek ya da düşük ücret verilerek, ekonomik özgürlükten uzaklaştırılmaktadır. İş hayatında ise kadın, erkeklerden daha alt pozisyonlarda çalıştırılmaktadır. Evin içerisinde emekleri görülmemekte ve insan ticareti gibi pek çok şiddet şekilleriyle karşılaşmaktadırlar (Ökan, 2017: 537).

İnsan hakkı ihlali olarak görülen kadına yönelik şiddet, uluslararası hukukta da yerini almıştır. Devletlerin insan haklarına yönelik müdahaleleri ile ilgilenen uluslararası hukuk, devletlerin özel alan dokunulmazlığı ilkesi nedeniyle çoğu zaman müdahale etmekten kaçındığı için kadına yönelik şiddet en zor önlenilebilir şiddet olarak bizi karşılamaktadır. İnsan hakkı ihlali olarak ortaya çıkan eksikliği gidermek ve şiddeti önlemek amacıyla 'Kadınların ve Kız çocuklarının İnsan hakları ihlali' terimi çıkarılmıştır (Uygur ve Çağlar Gürgey, 2014: 11)

Yönelim aracı ne olursa olsun sosyal ve psikolojik bağlamda bakıldığında şiddet, bir iktidar gösteresidir. Uluslararası ölçekte şiddet türleri kabul edilmiş olup, herhangi bir karşılaşılması durumunda yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. Literatürde; fiziksel şiddet, vurma, kurma, dövme, kavga etme, cinsel şiddet, taciz, tecavüz, ensest, zorla evlendirme, ekonomik şiddet, zorla çalıştırma, çalışmasını engelleme, malını izinsiz kullanma, parasız bırakma, sözlü ve duygusal şiddet ise, aşağılama, hakaret, dalga geçme kişisel gelişiminin önüne geçme, çevresi ile ilişkisini kısıtlama olarak tanımlanmaktadır (Karal ve Aydemir, 2012: 22, aktaran Vodinalı ve Çötök, 2019: 40).

Uluslararası alanda kadına yönelik şiddetle ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Mevzuatları ve maddeleri şu şekilde sıralayabiliriz. Kadına yönelik şiddet tanımları uluslararası metinlerde yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet konusunda öncü olan ve kendinden sonraki metinlerde de yer alan 1993 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından kabul edilen 'Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Yok edilmesi Bildirgesi'dir. Bu bildirme kapsamında kadına yönelik şiddet kamusal ve özel yaşam alanlarında ortaya çıkan, fiziksel, cinsel, psikolojik zarar veren her türlü eylem, tehdit zorlama, keyfi anlamada özgürlük kısıtlama olarak tanımlanmıştır (Özkan, 2017: 538). 4. Dünya Kadın Konferansı 1995 yılında yapılmıştır. Bu konferansta kabul edilen Pekin Deklarasyonu Eylem Planı ve 2000 yılında hazırlanan Pekin +5 Siyasi deklarasyonu ve sonuç belgesinde kadına yönelik şiddete yer verilmiş ve bu bağlamda aynı şiddet biçimleri kadına yönelik şiddet olarak değerlendirilmiştir. Zorla evlendirme ve namus suçları ilk kez bu bildirmede Birleşmiş Milletler belgesine kaydedilmiş ve bu fiiller şiddet olarak değerlendirilmiştir (Özkan, 2017: 539).

Kadına yönelik şiddetin önlenilmesi adına hükümetlerin gerekli düzenlemeler yapması ön görülmüştür (Özdamar, 2012: 707). 2002 tarihli 5 no:lu tavsiye kararı Avrupa konseyi Bakanlar Kurulu Tarafından oluşturulmuştur. Bu karar esas alınarak düzenlenen (Demirkır Ünlü, 2013:27) ve 2011 yılında Avrupa konseyi tarafından Kabul edilen Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) de toplumsal cinsiyet ayrımcılığından dolayı kadına yönelik şiddetin ortaya çıktığı görüşündedir. Kadını, kadına yönelik şiddetten dolayı ikincil konumda yer almakta olduğu vurgulanmaktadır (Özkan, 2017: 539). Sözleşme'nin 3. maddesi olan tanımlar maddesinde, "kadına yönelik şiddet" ve "aile içi şiddet" kavramları için diğer uluslararası metinlerle benzer tanımlar getirilirken "kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" kavramı ise, kadına kadın olmasından dolayı uygulanan ve kadınları orantısız biçimde etkileyen şiddet biçimi olarak ifade edilmiştir (Arslan Öncü, 2012: 46). Kadına yönelik şiddet bu sözleşme kapsamında insan hakkı ihlali ve bir ayrımcılık biçimidir (Kuyucu, 2014: 95).

Singapur'da 2022 yılında "Singapur Aile Yılı" olarak adlandırıldı ve 2025- "A Singapore Made For Families 2025" (A Singapore Made For Families 2025) ulusal programı kabul edildi. Bu Ulusal programa göre, "Ailelerin güvenliğini sağlama" yönü tanımlanmıştır. Şiddet ve cinsel tacize karşı ulusal bir yardım hattı '1800-777-0000' kurulmuştur (Alimov, 2023: 438). 2023 yılında, aile içi şiddete karşı yasal koruma sisteminin güçlendirilmesi, istismarcılar için hesap verebilirlik ve rehabilitasyon sisteminin iyileştirilmesi belirlenmiştir. Ülke çapında farklı yönlerde 48 aile hizmet merkezi, aile içi şiddet için 2 özel merkez (Alimov, 2023: 440).

Özbekistan'da Kadına Yönelik Şiddet Odaklı Yasal Uyarlamalar

Şiddet türleri genel geçer kabul görmektedir. Şiddet göstermek ise cinsiyetçilik ve güç temelinde gerçekleşmektedir. Sertlik, haşinlik, geleneksel erkek değerleridir ve kadına yönelik şiddet ile doğrudan ilişkilidir. Feminist teorisyenler şiddetin temel nedeni olarak erkek egemenliğini görmektedirler. Şiddetin önlenmesine şiddet olgusunun çeşitli kuramlara göre açıklanması yardımcı olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için Özbekistan'da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 yılından beri 'Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları' hazırlamaktadır. Bakanlık bağlı müdürlük tarafından yazısı ve görsel materyaller hazırlanarak kamu ile paylaşılmaktadır. Alo 1246 telefonundan şiddete maruz kalanlar ve engelli kadın ve çocuklar ulaşmakta ve destek almaktadır (Qosimova ve Alimova, 2022: 67).

Özbekistan'da da kadına yönelik şiddetin engellenebilmesi için bugüne kadar pek çok çalışma yapılmış ve ilerleme kaydedilmiştir. Son dönemlerde kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve her yönden eşit haklar çerçevesinde akademisyenler, siyasetçiler ve aktivistler söylemleri ile farkındalık yaratmışlardır. Dünyada 155 ülkede aile içi şiddetle ilgili yasalar çıkarılmıştır. Özellikle 2 Eylül 2019'da Özbekistan'da 'kadın ve erkek için eşit hak ve fırsatların güvence altına alınmasına ilişkin' ve 'kadınların baskı ve şiddetten korunmasına ilişkin' kanun kabul edildi. Bu kanunlara göre 'toplumda kadına yönelik taciz ve şiddete karşı hoşgörüsüzlük ortamı oluşturmak, kadının hak, özgürlük ve hukuki menfaatlerinin taciz ve şiddetten korunmasını sağlamak, toplumda hukuk bilincini ve hukuk kültürünü geliştirmek, hukuka uygunluğu güçlendirmek' kadınların baskı ve şiddetten korunması alanında devlet politikasının ana yönlerinden biri olarak belirlenmektedir. Bu iki kanun, içişleri organlarının çalışanları tarafından doğrudan kadınların ve onların hak ve menfaatlerinin korunmasını amaçladığı için özellikle dikkate değerdir (Qosimova ve Alimova, 2022: 58). Ayrıca kadınların taciz ve şiddetten korunmasına ilişkin mevzuat, bu Kanun ve diğer kanuni düzenlemelerden oluşmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti'nin uluslararası bir antlaşması kapsamında, kadınların taciz ve şiddetten korunmasına ilişkin Özbekistan Cumhuriyeti mevzuatında belirtilenlerden başka kurallar koyulursa, uluslararası antlaşmanın kuralları uygulanacaktır.

Özbekistan'da 6 Nisan 2023 tarihinde Özbekistan Senatosu, çocukların ve kadınların şiddetten korunmasına ilişkin yasayı onayladı. Senatörler, Özbekistan mevzuatında çocukların ve kadınların şiddetten korunmasını güçlendiren değişiklikleri kabul etmişlerdir. Aile içi şiddet suç sayılacak, taciz ve zulüm sorumluluğu tesis edilecek ve cinsel şiddet uygulayanlar şartlı tahliye ve hafifletici sebeplere tabi tutulamayacaktır (Sultonova, 2022: 921). Yasa, aile içi (aile içi) şiddet, yani eşe, veya eski eşe, tek bir hane temelinde birlikte yaşayan bir çocuğa veya bir aileye sahip bir kişiye karşı işlenen şiddet için uygun idari ve cezai sorumluluk önlemlerini belirlemektedir.

Reşit olmayanlara yönelik olanlar da dahil olmak üzere cinsel şiddet uygulayan kişilere, cezadan erken şartlı salıverilme veya cezanın daha hafif bir ceza ile değiştirilmesi sağlanamaz. Aksi takdirde bu tür suçların cezaları giderek ağırlaştırılacaktır. Ayrıca yeni kanuna göre

kadınların taciz ve zulme uğramasından ve ayrıca ebeveynlerin reşit olmayan çocukları için bir vasi atama yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden ve zulüm görmelerinden sorumluluk tesis edilmiştir. Mevcut mevzuata göre, sanığın mağdurun yaşını bilmesi, tecavüz ve cinsel bir ihtiyacın doğal olmayan bir biçimde (sözde bilme) zorla tatmin edilmesi gibi suçları nitelendirme kriterlerinden biridir (Kun. Uz, 2023). Şimdi bu kural kaldırılmıştır, yani sanığın mağdurun yaşını bilmemesi onu sorumluluktan kurtarmaz. Değişiklikler aynı zamanda reşit olmayanlara karşı cinsel şiddet uygulayan kişilerin çocuklarla çalışmasını yasaklamaktadır. Bu tür suçları işleyen kişilerin bir listesi de tutulacaktır.

Geçen günlerde, reşit olmayan kızlara yönelik birkaç cinsel şiddet vakası aynı anda ortaya çıktı: Harezmi bölgesinde, bir aile yetimhanesinin öğrencileri yetkililerle cinsel ilişkiye girmeye zorlandı, Kaşkaderya'da bir üvey baba 13 yaşındaki bir çocuğa tecavüz etti. Çocuk, daha sonra hamile kaldı ve kürtaj oldu. Ayrıca Harezmi'de de 11 kişinin 15 yaşındaki bir kıza tecavüz ettiğinden şüpheleniliyor (Nurullox, 2023). Bu yasal kanunun kabul edilmesine bir nevi yakın tarihte yaşanan ve gündem konusu olan yetişkin olmayan çocuklara yapılan cinsel şiddet ve tecavüz olayları neden olmuştur.

Özbekistan'da Kadına Yönelik Şiddet Konulu Medya Çalışmaları

Görsel Materyaller: Kamu Spotları

Kadına yönelik şiddet her geçen gün daha sık duyulmaktadır ve bu kapsamda gerekli ve etkili önlemlerin alınması gerektiği aşikardır (Altıparmak, 2015:450). Özbekistan'da istismar edilen ve şiddet gören kadınlar ile bazı kuruluşlar doğrudan veya dolaylı olarak iletişim kurmakta ve çalışmaktadır. Kamuoyunu ilgilendiren konular kâr amacı güdülmeksizin mesajlar, radyo ve televizyon kanalı aracılığıyla, kamu kurumları tarafından kamu hizmeti olarak, kamu yararı açısından, halka yönelik duyurular yapılmaktadır. Özel çıkarlar gözetilmeden, siyasal bakımdan tarafsız olunmalıdır (Balta, 2012).

Kamu yararı ilkesi ile kurgulanan kamu spotları, sosyal sorunlar önceliğinde hazırlanmaktadır. Örnek vermek gerekirse, çevre kirliliği, küresel ısınma, trafik kuralları, aile planlaması organ bağıışı, kadına yönelik şiddet, madde bağıımlılığı, kız çocuklarının okutulması gibi sosyal sorunlar içeriğinde yer almaktadır. Bu tür içerikler ile kitleyi ikna etmeli, yönlendirmeli ve bilgilendirmelidir. Kamu spotları genel olarak, kamu ve sivil toplum kuruluşları olarak tanınan vakıf ve dernekler gibi gönüllü çalışmayı hedef alan kurumlarca hazırlanmaktadır (Akova, 2017:17)

Özbekistan Cumhuriyeti Aile ve Kadın Komitesi, sivil toplum örgütleri, belediyeler ve çeşitli medya kuruluşları kitapçık, broşür, afiş, gibi pek çok bilgilendirici doküman hazırlanmaktadır. Kadına şiddet konulu birçok kamu spotu arşivlerde yer almaktadır. Sosyal reklam, belgesel, röportaj, özgün ve kısa filmler, haber yayını gibi içerikler örnek olarak verilebilmektedir. Bu çalışma sadece kadına yönelik şiddeti önlemeyi ve noktalamayı amaçlayan görsel arşivler ve bu kapsamda yayınlanan kamu spotu ve sosyal reklam içermektedir. Toplum içerisinde uyulması gereken kurallar hakkında bilgilendirme yapan kamu spotları, uyarı ve öneri niteliğindedir (Bütün, Selçuk, Akandal, ve Gülseçen, 2018: 274). Günümüzde internet ağı sayesinde kamu spotları sosyal medyada paylaşılarak, daha çok kitleye ulaşmaktadır. Toplumsal farkındalığın gelişmesi adına önemlidir (Yetişer, 2021: 67). Özbekistan'da kamu spotları içeriğiyle hazırlanan bazı çalışmalara aşağıda örnek verilmiştir.

Filmin adı: 'Kadına Yönelik Şiddete Karşıyız'

Konusu: Taşkent Devlet Hukuk Üniversitesi öğrencileri tarafından hazırlanmış olan

filmin konusu, toplumda susturulmakta, hakları çiğnenmekte olan, taciz, tecavüz ve şiddete maruz kalan kadının kendisinin suçlu olduğu bakış açısı ile bastırılmaları, kadının kendilerine yönelik yapılmakta olan şiddetlere karşı sessiz kalmalarıdır.

Yapım Yılı: 2020

Süre: 2 dakika 12 saniye

Filmin adı: 'Saklama! Şiddet bir sır olmamalı' kamu spotu

Konusu: Özbekistan'daki Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmıştır. Toplumdaki şiddete maruz kalan kadınların yüzü morarmış olsa dahi, düştüm ama kocam çok iyi biri, kaynanam ile aramız gayet iyi, evde hiçbir sorun yok, kocam alkol kullanmaz, eşim beni seviyor tarzı diyaloglarla şiddeti örtbas etmek isteyen kadınlar konusunu ele almıştır. Onlara susmamayı, yapılan şiddete sessiz kalmamayı ve şiddetin sır olarak, saklanacak bir durum olmadığını eleştirmektedir.

Yapım yılı: 2021

Süre: 1 dakika 10 saniye

Filmin adı: 'Biz Şiddete Karşıyız' konulu kamu spotu

Konusu: Hazırlanan kamu spotunda toplumdaki psikolojik, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddetin türleri, aile içi şiddet, çocuğa yönelik yapılan şiddet konuları farklı resimler ile derlenerek sunulmuştur.

Yapım yılı: 2022

Süre: 1 dakika 3 saniye

Filmin adı: 'Biz Özbekistanlı Psikologlar Şiddete Karşıyız'

Konusu: Özbekistan Psikologlar Derneği tarafından hazırlanan bu filmin konusu daha çok şiddetin türlerini ele almıştır. Bu kamu spotunda farklı şiddeti yansıtan karikatür resimler ve altında şiddet içeren ve bu şiddete karşı olduklarını ifade eden cümleler yer almaktadır.

Yapım yılı: 2021

Süre: 1 dakika 34 saniye

Bunun yanı sıra Özbekistan'da televizyon kanallarında kadına yönelik şiddet veya genel olarak şiddeti konu alan programlar ve özel röportajlar, anket çalışmaları hakkında bilgilendirici haberler de sunulmaktadır. Devlet kurumları, özel veya vakıf ve dernekler tarafından da farkındalık ve kamuoyu oluşturmak amaçlı kadına yönelik şiddete karşıyız konusunda broşür, afiş, kitapçıklar, anket çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür araştırmalar bakanlıklar, komiteler, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler ile birlikte iş birliği halinde yapılmaktadır. Bu araştırmada da Özbekistan Cumhuriyeti Gençlik Politikası ve Spor Bakanlığı bünyesindeki Özbekistan Gençlik Birliği teşkilatı tarafından kadına yönelik şiddet temasında hazırlanmış olan 'Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz' adlı kamu spotu eleştirel söylem analizi kapsamında analizi yapılmıştır.

'Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz' Adlı Kamu Spotu Analizi

Konusu: Bu kamu spotu Özbekistan Cumhuriyeti Gençlik Politikası ve Spor Bakanlığı bünyesindeki Özbekistan Gençlik Birliği teşkilatı tarafından hazırlanmış olup, Özbekistan'daki cinsiyet eşitsizliği, kadın haklarının ihmal edilmesi, kız çocuklarının okumasının engellenmesi

ve çocuk gelin konularını ele almıştır. *Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz* kamu spotu hem dünyada hem de Özbekistan toplumunda en yaralı temalardan biri olan kadına şiddet konusunu ele alarak Özbekistan'da Gençlik festivalinde izletilerek hem gençler hem de toplum arasında ses getirmiş ve farkındalık ve kamuoyu oluşturmada etkin rol oynamıştır.

Yapım Yılı: 2020

Süre: 2 dakika 30 saniye

Görüntüde ilk olarak bebeğin eli görülmektedir. Dış seste ise eş zamanlı olarak baba: 'Yine kız mı' ifadesi duyulmaktadır. Ardından üstünde 7 numaralı mum olan doğum günü pastası ve dış ses olarak anne: 'Büyük bir kız ol!' ifadesi yankılanmaktadır. Gri bir görünüm düzleminde birçok cansız manken görünmekte ve dış ses ile eş zamanlı olarak 'Ben Munira, ben Zilola, ben Madina, ben Iroda' ifadeleri ile birlikte kızların adları söylenmektedir ve her isim seslendirilğinde bir manken ışık ile aydınlatılmaktadır. Ardından canlı olarak genç kız gösterilmekte ve kız 'Benim adım Oğuloy, 17 yaşındayım. Hayalim üniversitede okumak' diyerek, kameraya doğru bakıp kendini tanıtmaktadır. Bir sonraki görünüm düzleminde ekmeğin ikiye bölündüğü görünmekte ve dış sesin 'Kızım evleneceksin!' ifadesi eşliğinde masaya tek taş yüzük konulmaktadır.

Görünüm düzleminde Oğuloy gösterilmektedir. Onun başına duvak takılmakta olup Oğulay'ın yüzünde şaşkınlık ifadesi görülmektedir. Ardından Oğulay'a makyaj yapılmakta, gözleri, dudakları ve kaşları boyanmaktadır. Boynuna gerdanlık, başına da taç takılmaktadır. Bu görüntüler eşliğinde ise dış ses olarak Oğuloy: 'Henüz yetişkin değilim'. Anne: 'Damadın evinde yetişkin olacaksın'. Oğuloy: 'Ben daha üniversitede okumak istiyorum'. Anne: 'Damadın kendisi seni okutacakmış'. Oğuloy: 'Ben daha evliliğe hazır değilim'. Anne: 'Neden anlamıyorsun. Damadın ailesi çok iyi. Eğer şimdi onunla evlenmezsen daha sonra böyle bir eş bulamazsın' Oğulay ve anne arasında bir diyalog konuşması geçmektedir.

Bir sonraki görüntüde beyaz ve taşla kaplanan gelin ayakkabısı ve gelin çiçeği görüntülenmektedir. Dış ses eş zamanlı olarak 'Eğer şimdi evlenmezsen evde kalırsın' ifadesi söylemektedir. Ardından yine Oğulay'a beyaz gelin eldiveni takılmakta, yüzüne allık sürülmekte ve son olarak da duvakla yüzü kapatılmaktadır. Bu sırada dış ses Oğuloy: 'Ama benim hayallerim var', kaynana: 'Gelini kendimiz okutacağız', 'Evlenmek bu mutluluktur', 'Kadın kocası ile kadındır' ve nine: 'Düğününü görmek için sabırsızlanıyorum yavrum', 'Seni sadece bu yiğit mutlu edecektir' tarzında farklı ses tonlarıyla insanlar tarafından söylenen ifadeler duyulmaktadır. Sonraki görüntüde ise Oğulay siyah kıyafetle otları sararmış ve yaprağı dökülmüş ağaçların arasında yürürken gösterilmektedir. Yine ardından başında beyaz duvak ve arkasında asılmış el yapımı kilim, Oğuloy'un iki tarafında ise beyaz işlemeli sandık görülmektedir. Oğuloy kameraya siyah kıyafetler ile mutsuz bir şekilde bakmaktadır. Buna eş zamanlı olarak dış ses anne: 'Mutlu evlilik diliyorum kızım', baba: 'Mutluluklar dilerim kızım' cümlesi söylenmektedir.

Sonraki görüntü düzleminde Oğuloy üstünde kaftan ve önünde kırmızı yorgan ile gösterilmektedir. Ardından Oğuloy semaver ve yanında büyük yemek kazanı ile yansıtılmaktadır. Görüntü ile birlikte dış ses kaynana: 'Gelin yemek hazır mı?', koca: 'Başını ört!', kaynana: 'Gelin çay getir!' ifadeleri duyulmaktadır. Yine görüntü düzleminde Oğuloy siyah kıyafetle ağaçlar arasında hızlı yürümeye başlamıştır. Buna eş zamanlı olarak dış seste koca: 'Çorabım nerede?' diye bağırılmaktadır. Oğuloy yine mutfakta semaver ve kazan ile, ardından hızlıca ağaçlar arasında yürürken, ardından yine üstünde kaftan ve önünde üst üste konulmuş iki tane yorgan ile, yine mutfakta sağa sola bakarken ve ardından siyah elbise ile ağaçlar arasında koşarken görüntülenmektedir. Bu sırada dış seste kaynana: 'Kadına okumak ne için lazım. Nasılsa evde oturacaktır. Daha gençken çocuk yapmak lazım', koca: 'Kaşını

aldırma!’, kaynana: ‘Kadının yeri mutfakta!’, koca: ‘Makyaj yapmayacaksın.’ ifadeleri söylenmektedir. Oğuloy’un önünde üçüncü yorgan eklenmiş şekilde durmaktadır, o yine mutfakta, ardından daha hızlı bir şekilde koşmakta olduğu görüntüler yansıtılmaktadır. Buna dış ses kaynana: ‘Kadın kocasının hizmetini yapması lazım.’, koca: ‘Saçını niye kestin?’, kaynana: ‘Gelin çocuğuna bak. Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer.’, koca: ‘Seni hiçbir zaman sevmedim.’ ifadeleri sıra ile kaynana ve koca konuşmaları şeklinde duyulmaktadır.

Oğuloy çok hızlı bir şekilde koşmaktadır. Ardından onun ekranda çaresiz bakan yüzü, onun ardından ise Oğuloy’un salıncakta tek başına sallanan halde ve yine hızlı bir şekilde arkasına baka baka koşarak kaçmakta olan hali ve kırmızı yer yatağında tek başına yatmış vaziyette görüntülenmektedir. Buna eş zamanlı olarak müzik ve Oğuloy’un: ‘Ben de kadın mıyım?’ ifadesi duyulmaktadır. Artık Oğuloy koşabildiği kadar hızlı koşmaktadır, bir sonraki görüntüde ise Oğuloy’un gözü morarmış olarak görüntülenmektedir. Ardından üst üste koyulmuş olan kırmızı yorganlardan dolayı Oğuloy’un yüzü kapatılmıştır ve Oğuloy artık yorgun bir şekilde yürümeye başladığı görüntülenmektedir. Eş zamanlı olarak dış seste anne: ‘Kadının canı kırktadır.’, Oğuloy: ‘Anne sizin bahsettiğiniz mutluluk bu mu?’, anne: ‘Dayan kızım dayan!’ şeklinde Oğuloy’un annesi ile olan diyalogu duyulmaktadır. Sonraki görüntü düzleminde Oğuloy yorgun olarak adım atarken yere düşmekte ve orada kalmaktadır. Oğuloy’un yerde yatmış hali kuş bakışı ile tepeden izlenmektedir. Onun ardından ise ekrana ‘Beni de duy!’ yazısı çıkmaktadır. Dış ses olarak ise anne: ‘Kızım doğum gününe nasıl bir hediye istiyorsun?’, Oğuloy: ‘Vaad edilen mutluluğu istiyorum!’ ifadesi duyulmaktadır. Kamu spotu görüntülerinde dış sesle birlikte baştan sona kadar dram müziği de eşlik etmektedir.

Spottaki Söylemler

Dış ses - Baba	Yine kız mı?
Dış ses - Anne	Büyük bir kız ol!
Dış ses	Ben Munira, ben Zilola, ben Madina, ben Iroda
Dış ses - Oğuloy	Benim adım Oğuloy, 17 yaşındayım. Hayalim üniversitede okumak.
Dış ses - Anne	Kızım evleneceksin!
Dış ses - Oğuloy	Henüz yetişkin değilim.
Dış ses - Anne	Damadın evinde yetişkin olacaksın.
Dış ses - Oğuloy	Ben daha üniversitede okumak istiyorum.
Dış ses - Anne	Damadın kendisi seni okutacakmış.
Dış ses - Oğuloy	Ben daha evliliğe hazır değilim.
Dış ses - Anne	Neden anlamıyorsun. Damadın ailesi çok iyi. Eğer şimdi onunla evlenmezsen daha sonra böyle bir eş bulamazsın.
Dış ses - Teyze	Eğer şimdi evlenmezsen evde kalırsın.
Dış ses - Oğuloy	Ama benim hayallerim var.
Dış ses - Kaynana	Gelinni kendimiz okutacağız.
Dış ses	Evlenmek bu mutluluktur.
Dış ses	Kadın kocası ile kadındır.
Dış ses - Nine	Düğününü görmek için sabırsızlanıyorum yavrum.
Dış ses	Seni sadece bu yiğit mutlu edecektir.
Dış ses - Anne	Mutlu evlilik diliyorum kızım.
Dış ses - Baba	Mutluluklar dilerim kızım.
Dış ses - Kaynana	Gelin yemek hazır mı?
Dış ses - Koca	Başını ört!
Dış ses - Kaynana	Gelin çay getir!
Dış ses - Koca	Çorabım nerede?
Dış ses - Kaynana	Kadına okumak ne için lazım. Nasılsa evde oturacaktır. Daha gençken çocuk yapmak lazım.

Dış ses - Koca	Kaşını aldırma!
Dış ses	Kadının yeri mutfakta!
Dış ses - Koca	Makyaj yapmayacaksın.
Dış ses	Kadın kocasının hizmetini yapması lazım.
Dış ses - Koca	Saçını niye kestini?
Dış ses – Kaynan	Gelin çocuğuna bak. Erkeğin kalbine yol midesinden geçer.
Dış ses - Koca	Seni hiç bir zaman sevmedim.
Dış ses - Oğuloy	Ben de kadın mıyım?
Dış ses - Anne	Kadının canı kırktadır.
Dış ses – Oğuloy	Anne sizin bahsettiğiniz mutluluk bu mu?
Dış ses - Anne	Dayan kızım dayan!
Dış ses - Anne	Kızım doğum gününe nasıl bir hediye istiyorsun?
Dış ses - Oğuloy	Vaad edilen mutluluğu istiyorum!

Seçilmiş Cümleler ve Anlamları

Seçilmiş Kelime	Kastedilen Anlam
Yine kız mı?	Kız çocuğu istememek, erkek çocuk sahibi olmak istemek.
Benim adım Oğuloy, 17 yaşındayım.	Kız çocuğuna Oğuloy 'erkek çocuk' anlamını ifade eden ad verilmiştir. Ayrıca kız daha yetişkin yaşta değildir.
Kızım evleneceksin!	Ailede anne babaların kızlarını isteklerine karşı baskı ile zorla evlendirmesi.
Damadın evinde yetişkin olacaksın.	Evlenme yaşında olmamasına karşın, anneler tarafından kızlarına söylenen geleneksel ve kalıplaşmış bir cümle.
Neden anlamıyorsun. Damadın ailesi çok iyi. Eğer şimdi onunla evlenmezsen daha sonra böyle bir eş bulamazsın.	Ailelerin zengin, durumu iyi olan veya ünlü aileler ile dünür olma arzusu uğruna kızlarını evliliğe ikna etme yöntemi.
Eğer şimdi evlenmezsen evde kalırsın.	Anne baba baskısı yanında yine akrabalarından teyze ve hala baskısı ve tehdidi.
Gelinni kendimiz okutacağız.	Düğün öncesi verilmiş olan yalan vaatler.
Kadın kocası ile kadındır.	Kadına erkek üzerinden tanımlanan kimlik.
Düğününü görmek için sabırsızlanıyorum yavrum.	Yaşlı aile üyeleri tarafından 'Artık yaşlandım ölmeden önce senin düğününü görmek istiyorum' gibi yapılan psikolojik baskılar.
Seni sadece bu yiğit mutlu edecektir.	Erkeğin yüceltilmesi ve mutluluğu sadece evliliğe ve erkeğe bağlı olarak tanımlanması.
Mutlu evlilik diliyorum kızım. Mutluluklar dilerim kızım.	Anne ve babanın kızının evlenmesi için yaptığı baskıdan sonra kızına mutluluk dilemesi ve vaat etmesi.
Gelin yemek hazır mı?	Gelinin aşçı olarak görülmesi.
Başını ört!	Kocası tarafından psikolojik şiddetin uygulanması.
Gelin çay getir!	Hizmetçi olarak görülmesi ve davranılması.
Çorabım nerede?	Erkeklerin toplumdaki genel olarak konumu.
Kadına okumak ne için lazım. Nasılsa evde oturacaktır. Daha gençken çocuk yapmak lazım.	Evlilik öncesi vaat edilmiş yalan ve aynı zamanda kadının ev hanımı ve çocuk doğuran konumunda görülmesi.
Kaşını aldırma. Makyaj yapmayacaksın. Saçını niye kestini?	Erkeğin kadının üstünden tamamen kontrol etmesi ve kadının özgür iradesine karşı müdahale etmesi.

Kadının yeri mutfakta! Kadın kocasının hizmetini yapması lazım.	Toplum tarafından kadına yüklenen roller ve kimlikler.
Gelin çocuğuna bak. Erkeğin kalbine yol midesinden geçer.	Gelinin evin tüm işlerine bakması ve aynı zamanda erkeğin gönlünü almaya çalışması gerektiği ifade edilmiştir.
Seni hiç bir zaman sevmedim.	Kadının yaptığı tüm hizmet, çaba ve emeğe rağmen erkeğin kadına karşı sevgi beslemeyişi.
Ben de kadın mıyım?	Şiddet gören ve sevgisiz kalan kadınların ruh hali.
Kadının canı kırktadır.	Kadın çok dayanıklı ve güçlü birdir.
Dayan kızım dayan!	Toplumda ve ailede kadının her zorluk ve şiddete karşı dayanması ve sessiz kalması ifade edilmiştir.
Vaad edilen mutluluğu istiyorum!	Evlilik öncesi ailesi ve dünür tarafından vaat edilmiş ama yerine getirilmemiş mutluluk.

Öznenin Konumu

Bu araştırmadaki kamu spotunda özne Oğuloy karakteridir. Spotta öznenin konumu üç ana başlıkta ele alınmıştır. İlki kadınların genç kızların ailesi tarafından baskı ve psikolojik şiddete maruz kalmalarıdır. Ailede kız çocuğu doğmakta ama baba erkek çocuk istediği için 'Yine kız mı?' söylemi ile memnuniyetsizliğini dile getirmektedir. Ayrıca kız çocuğuna erkek çocuk anlamı ifade eden 'Oğulay' adı verilmektedir. Bu bağlamda Oğuloy ailedeki istenmeyen kız çocuklarını temsil etmektedir. Oğuloy 17 yaşına gelmiş ve üniversite okumayı hayal etmektedir. Ama Oğuloy'u erken yaşta ailesi evlilik için zorlamakta ve kendi isteğine karşın aile isteği uğruna hayallerinden vaz geçerek evlenmektedir ve bu şekilde toplumdaki çocuk gelin olan kızları temsil etmektedir.

İkincisi ise kadına olan şiddet artık koca evinde devam etmektedir. Gelin toplumda geleneksel basmakalıba göre hizmetçi konumundadır. Evdeki tüm işleri yapmaktan sorumlu tutulur ve buna ek olarak da erkeğin gönlünü almak için de onun sevdiği yemekleri yapmakla yükümlüdür. Spottaki 'Gelin yemek hazır mı?', 'Kadının yeri mutfakta!', 'Kadın kocasının hizmetini yapması lazım' cümleleri ile gelinin hem evdeki hem de toplumdaki konumu ifade edilmektedir. Oğulay burada toplumdaki aile içinde evlilik sonrası şiddet gören gelinleri temsil etmektedir.

Üçüncü bir başlık da toplumdaki kadınlara ve genç kızlara verilmiş olan kimliklerdir. Spotta teyze 'Eğer şimdi evlenmezsen evde kalırsın' diyerek aile dışında kız çocuklarına yapılan akraba baskısını ve psikolojik şiddeti göstermektedir. Yine bir başka dış ses de 'Evlenmek bu mutluluktur' cümlesiyle kızların mutluluğunun sadece evlenmek ile mümkün olduğunu ifade etmektedir. 'Kadın kocası ile kadındır' söylemi ise kadın kimliği ve kadının gerçek kadın birey oluşu evlilik sonrası kocası ile tamamlanacak olduğunu yansıtılmaktadır. Buna ek olarak da ailenin yaşlı bireylerinin de bu duruma uzak kalmadıklarını, yaşlılıklarını neden göstererek evlilik üzerinde baskı kurdukları da 'Düğününü görmek için sabırsızlanıyorum yavrum' söylemi ile verilmiştir. Spotta dış sesler ile verilen bu söylemler teyze, nine, hala ve diğer kişilerin üzerinden toplum bireylerini ifade etmekten, Oğuloy ise toplum tarafından kadınlara biçilen kimlik ile yaşamak zorunda kalan kadın ve genç kızları temsil etmektedir.

Sonuç

Şiddet ve kadına yönelik şiddet olayları başta dünyada olmak üzere Özbekistan'da da toplumdaki en önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Ayrıca şiddet olayları bu insan haklarının ihlalidir. Diğer taraftan hem devlet kurumları hem de STK ve dernekler tarafından kadına yönelik şiddet konusunda kampanyalar, farkındalık ve kamuoyu oluşturan programlar, afişler, medya çalışmaları, kısa filmler ve kamu spotları hazırlanmakta ve izleyicilere sunulmaktadır. Ama buna rağmen hala bu tür olaylar gündemde yer almakta ve önemli bir sosyal sorun olarak devam etmektedir. Ayrıca son 5 yılda Özbekistan Cumhuriyeti Aile ve Kadın Komitesi tarafından kadına yönelik şiddete karşı birçok çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan biri 2019 senesinde şiddete maruz kalan kadın veya çocuk için 'Koruma Kararı'nın çıkartılmış olmasıdır. Bu karar kapsamında şiddete maruz kalanlar için acil çağrı merkezi faaliyete başlamış,

kadın rehabilitasyon merkezleri kurulmuş ve sokakta tacize uğrayan kadınlar için ise 'CallUmida' sosyal sorumluluk projesi başlatılmıştır.

Kadına yönelik şiddeti önlemek amaçlı yapılan çalışmaların ana temalarının kadınların toplumdaki sosyal ve ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, mesleki eğitimlerin kazandırılması ve eğitim konusunda daha destekleyici proje ve programların yapılması oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca kadınların toplumdaki ve ailedeki geleneksel basmakalıp olarak devam etmekte olan olgularının değiştirilmesi ve yok edilmesi adına aile içi eğitimler, aile bireylerinin rollerinin tanımlanması, aile içinde birlikte geçirilen vakitlerin faydalı olarak değerlendirilmesi, aile içi iletişimin sağlıklı bir atmosfere dönüştürülmesi, bireylerin sorumluluklarının tanımlanması ve buna uygun olarak iş bölümlerinin gerçekleştirilmesi konularında çalışmaların yaygın olarak yapılması, aile içi şiddetin önlenmesinde faydalı olacak düzlemler olarak görülmektedir.

Kamu spotunun temel amaçları izleyiciye bilgi vermek, toplumda kamuoyu oluşturmak veya farkındalık yaratmaktır. Bu çalışmada söylem analizi yapılmak üzere ele alınan 'Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz' adlı kamu spotunun ana teması kadına yönelik yapılan şiddetin bir çeşidi olan aile içi şiddet ve çocuk gelin konularıdır. Ayrıca cinsiyet eşitsizliği, toplum tarafından kadına biçilen roller ve geleneksel basmakalıp değerleri de kendi içinde barındırmaktadır. Bazen de kamu spotları iktidar tarafından vatandaşları kendi politika yönetimlerine uygun olarak yönetilmesi adına ideolojilerini yansıtan medya aracı olarak da kullanılmaktadır. Kamu spotları içerik olarak nasihat eden, toplumsal bir sorunu görünür kılan, destek veren veya çözüm üreten ve bu sorunlara duyarlılığını gösteren konuları içermektedir. Bu kapsamda çalışmada Özbekistan Cumhuriyeti Gençlik Politikası ve Spor Bakanlığı bünyesindeki Özbekistan Gençlik Birliği teşkilatı tarafından kadına yönelik şiddet temasında hazırlanmış 'Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz' adlı kamu spotu eleştirel söylem analizi ile değerlendirilmiş ve içerik olarak kadına yönelik şiddet temasını nasıl ele aldığına bağlı olarak barındırdığı kodlar, görüntüler ve dış seslerin analizi yapılmıştır.

Değerlendirme sonucunda kamu spotundaki kodlar, görüntüler ve dış sesler toplumda hala devam etmekte olan eski basmakalıp adetlerden biri olan çocuk gelin ve aile içi şiddet konularını ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra kız çocukları doğduğunda ailede bir utanç olması ve hala babalar tarafından kız çocuklarının pek istenmediği mesajı da verilmiştir. Görüntüler ile birlikte geleneksel bir aile yapısında kadınların baba evinden aile içi şiddete maruz kaldıkları ve bu şiddetin sonrasında koca evinde koca ve kaynana tarafından devam ettirildiği ve buna ek olarak da bir de akraba ve toplum tarafından da baskı ve şiddete maruz kaldığı gösterilmiştir. Dış sesler aracılığıyla ise kadının hiçbir söz hakkı olmadığı hatta olan hayalleri bile bastırılarak, onun yerine gelin, hizmetçi ve ev hanımı kimliklerinin biçildiği ifade edilmiştir. Spotun sonunda ekrana çıkan 'Beni de duy!' yazısı aracılığıyla iktidar bu tür şiddete maruz kalan genç kızların ve kadınların seslerini duyurması gerektiği, onların susmamaları gerektiği ve bu konuda devletin de kayıtsız olmadığını ve bu tür şiddet mağdurlarına destek çıkacağı mesajını iletmektedir. Spotta olay örgüsü dram içerikli olsa da devletin bu tür konulara eleştirel baktığını ve kayıtsız kalırsa nice genç kız ve kadınların hayatlarının mutsuz bir son bulacakları mesajı verilmektedir. Dolayısıyla bu spotun özel olarak 'Taşkent Gençlik Forumu-2020' için hazırlanması, gençler arasında aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddete karşı mücadele etme konusunda kamuoyu oluşturma ve farkındalık yaratmayı amaçlamış olması ile önem arz etmektedir. Zira Özbekistan nüfusunun %70'e yakını gençler oluşturmaktadır.

Bu çalışmada değerlendirmek üzere analizi yapılan 'Cinsiyet Eşitsizliğine Kayıtsız Kalmıyoruz' ana tema kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, cinsiyet eşitsizliği ve çocuk gelin temaları olmuştur. Ayrıca spottaki özne Oğuloy'un konumu bu tür şiddete maruz kalan kadınları temsil etmektedir. Kamu spotları şiddete karşı mücadele etmede, kitlelerde bilinç oluşturma ve etki yaratmada önemli kitle iletişim araçlarından biridir. Buna bağlı olarak öncesinden önleyici ve farkındalık oluşturan kamu spotlarının yaygınlaşmasına ve izletilmesine ihtiyaç duyulduğu öne sürülebilir.

Kaynakça

- 2025., A. S. (2022). Our National Plan For A Family-Friendly. <https://www.msf.gov.sg/Documents/MFF%202025%20Plan.pdf>.
- Acar, Z. (2013). solgazetebakis.net. <http://solgazetebakis.net/2013-hazirantemmuz/kamuspotlari/kamu-sp>.
- Akgül, A., & Uğurlu, Ö. (2021). Kadına Yönelik Şiddetin, Şiddeti Uygulayan ve Mekân Bağlamında İncelenmesi: Katledilmiş Kadınlar Örneği. TMMOB Şehir Plancıları Odası, 128-140.
- Akıncı Çötök, N. (2015). Toplumsal cinsiyet rolü dâhilinde kadına şiddet olgusuna karşı kadın algısı. International Journal of Social Sciences and Education Research 1 (3), 778-790.
- Akıncı Çötök, N. (2016). Şiddeti Anlamada Temel Dinamikler: Şiddetin SosyoPsikolojik Arkeolojisi. II. Uluslararası Disiplinlerarası Kadın Araştırmaları Kongresi Bildiriler kitabı, 11-13 Aralık, 31-39.
- Akıntürk, T., & Ateş, D. (2016). Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku, II. Cilt, 18. Bası. Ankara.
- Akova, S. (2017). Sigarayı Bırak, Hayatı Bırakma Sloganlı Kamu Spotları Örneklemelerinin Alımlama Analizi Yöntemi İle İncelenmesi. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(2), 15-36.
- Alimov, S. (2023). Ayollarga Nisbatan Zo'Ravonlikning Oldini Olishda Kompleks Tizimli Yondashuv: Xalqaro Tajriba. Academic Research in Educational Science 4, 436-446.
- Altıparmak, İ. (2015). Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede ŞÖNİM'lerin rolü: Ankara örneği. International Journal of Social Science, 36, 449-464.
- Arendt, H. (1996). Şiddet Üzerine. Cogito, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 6-7, 7-23.
- Arslan Öncü, G. (2012). Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Bir Enstrüman Olarak Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi. 2. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, Kadına Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık, İstanbul, 35-51.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu. (2002). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915>, 23.03.2017.
- Ayan, S. (2004). Evlilik Birliğinin Korunması, 1. Basım. Ankara.
- Balta Peltekoğlu, F. (2012). Halkla İlişkiler Nedir?. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bölükbaşı, Ö. (2005). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kadının ve Aile Bireylerinin Korunması. Ankara.
- Bora, A. (2012). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. K. Çayır, K. & M. Ayan Ceyhan (Der.), Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1-14.
- Bora, A., & İnce, Ş. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUKSAM), 229.
- Bütün, M., Selçuk, M., Akadal, E., & Gülseçen, S. (2018). Kamu spotlarının etkililiği üzerine bir araştırma. Selçuk İletişim, 11(2), 273-291.
- Charlene, L., KIMES, & Leigh Ann. (1999). The Social Construction of Violence: The Case of Sexual. Personality and Social Psychology Review, 238.
- Connell, R. (1992 - 2005). Masculinities. Berkeley: University of California Press.
- Demirkır Ünlü, M. (2013). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddet. İstanbul Sözleşmesi'nin Ulusal Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, 73.
- Ediz, A., & İtan, Ş. (2017). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması. TBB dergisi, 397-410.
- Fromm, E. (1993). İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, çev: Şükrü Alpagut. İstanbul: Payel

Yayınları.

- Gittins, D. (2011). Aile Sorguluyor, (Çev. Tuna Erdem), 2. Bası. İstanbul.
- Komisyonu, T. A. (2006). Araştırma Komisyonu Raporu. Ankara.
- Korkut Owen, F., & Owen, D. (2008). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara.
- Kun.uz. (2023, Aprel 11, <https://kun.uz/uz/news/2023/04/11/zoravonlikka-qarshitarixiy-qonun-asosiy-yangiliklar>). Zo'rvonlikka qarshi tarixiy qonun. Asosiy yangiliklar. Toshkent, Toshkent shahar, O'zbekiston.
- Kuyucu, N. (2014). AİHM İçtihadında Ayrımcılık Yasası Çerçevesinde Kadına Yönelik Şiddet. Ankara.
- Moroğlu, N. (2013). Kadının İnsan Haklarına Yönelik Uluslararası Sözleşmeler. Kadın Hakları Adli Yardım Eğitim Seminerleri, İstanbul, 27-39.
- Nurullox, S. (2023, Aprel 6, <https://www.gazeta.uz/oz/2023/04/06/khorezm-15/>). Xorazmda 11 kishi zo'rlagani aytilgan 15 yoshli qizning qarindoshi voqea tafsilotlarini so'zlab berdi. Xorazm, Yangiariq, O'zbekiston.
- Oakley, A. (1972). Sex, gender and society. . England: Gower Publishing Company Limited.
- Özdamar, D. (2012). Türk Kadın Hukuku Mevzuatı. 2. Bası, Ankara, 707 ve 830.
- Öztünç, M. (2017). Kadına Yönelik Şiddetin Yerel Basında Temsili (Sakarya İli Örneği) Doktora Tezi.
- Öztünç, M. (2018). Sakarya Yerel Basınında Çıkan Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Farklı Boyutlardan İncelenmesi. Turkish Studies Social Sciences, 971-984.
- Qosimova, N., & Alimova, N. (2022). Gender and Media. Tashkent: O'zbekiston Jahon Tillari Universiteti.
- Sarı, K. (2010). Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Aile Mahkemeleri Bağlamında. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara.
- Sultonova, A. (2022). YANGI O'ZBEKISTONDA AYOLLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH BO'YICHA XALQARO HARAKATNING TARIXIY TARAQQIYOTI. Current Issues of Social Sciences and Humanities NUU Conference 2, 920-929.
- Uygur, G., & Çağlar Gürgöy, İ. (2014). Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları. Kadınların ve Kız Çocuklarının, Ankara, 11.
- Yetişer, B. (2021). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Konusunu İçeren Medya Yayınlarının İçerik Analizi İle İncelenmesi. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 60-97.

EXTENDED ABSTRACT

"This study analyses the public service advertisement called 'We Are Not Indifferent to Gender Inequality', prepared by the Uzbekistan Youth Union under the Ministry of Youth Policy and Sports of the Republic of Uzbekistan, through the discourse analysis method. Discourse analysis is a method that has the feature of reproducing, changing and transforming discourses in texts. We used Van Dijk's micro analysis method to analyse this public service advertisement." The reason for this is that this method is based on class, ethnicity, race, gender, etc. is to reveal with examples how all social differences are established as differences and hierarchies within the discourse.

For the study, the spot in question was chosen to be analyzed with the deliberate sampling method, since it contains direct themes and attractive qualities among the public service announcements from the visual materials. In addition, the definition of the concept of violence and its theoretical framework are also mentioned in the study. According to this definition, violence is an action performed by force and coercion, which includes physical, sexual, psychological and verbal types, which is used against individuals and groups and is carried out in many areas. There are different types of violence, such as economic, physical, sexual, psychological, and recent digital violence. The main causes of violence are seen as social, psychological and biological. In addition, today, the place where violence is committed the most is seen as domestic violence. Violence against women in the family stems from men's desire to establish authority over women, gender policies and the mentality that men are superior to. Generally, violence against women in the family is gender-based, acts that aim to exert pressure and dominance on women, include threats, coercion, control, and exert physical, sexual, economic, verbal and psychological pressure.

Today, many legal adaptations and studies are carried out in the field of women's rights and violence against women in the world, especially in Uzbekistan. It is the 'United Nations Declaration on the Elimination of Violence Against Women' adopted by the United Nations General Assembly in 1993, which is a pioneer in the field of violence against women and is included in the texts that follow. In Singapore, 2022 has been named the "Singapore Year of the Family" and the national program 2025- "A Singapore Made For Families 2025" has been adopted. In Uzbekistan, on September 2, 2019, the law "On securing equal rights and opportunities for women and men" and "Protection of women from oppression and violence" was adopted. In Uzbekistan, on April 6, 2023, the Senate of Uzbekistan approved the law on the protection of children and women from violence.

In Uzbekistan, many media studies have been carried out along with legal adaptations. The most effective of these are public service announcements. In Uzbekistan, 'We Are Against Violence Against Women', 'Don't Hide! Violence should not be a secret', 'We Are Against Violence', 'We Psychologists from Uzbekistan are Against Violence' and 'We Are Not Indifferent to Gender Inequality' are public service ads. In this study, a public service announcement about 'We Are Not Indifferent to Gender Inequality' was selected for analysis. This public spotlight was prepared in 2020 by the Uzbekistan Youth Union under the Ministry of Youth Policy and Sports of the Republic of Uzbekistan, and discussed the issues of gender inequality, neglect of women's rights, preventing girls from studying and child brides in Uzbekistan. The 'We Are Not Indifferent to Gender Inequality' public spot addressing the issue of violence against women, which is one of the most injured themes both in the world and in the society of Uzbekistan, was screened at the Youth Festival in Uzbekistan and played an active role in creating awareness and public opinion.

As a result of the evaluation, the codes, images and external voices in the public service advertisement revealed the child bride and domestic violence, which is one of the old stereotypes still continuing in the society. The main theme of the public service ad was violence against women, domestic violence, gender inequality and child bride. In addition, the position of the subject Oğuloy in the spotlight represents women who are exposed to this type of violence. Public service advertisements are important mass media tools in the fight against violence, creating awareness and creating an impact in the masses. Accordingly, there is a need for the dissemination and monitoring of preventive and awareness-raising public service announcements.

Türkiye Örnekleminde Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği Geliştirme Çalışması

Ali BOZGEDİK

Öğr. Gör., Aile Gençlik Uygulama ve Araştırma Merkezi Necmettin Erbakan Üniversitesi
alibozgedik@erbakan.edu.tr

Yusuf BAYAR

Dr. Öğr. Üyesi, Sosyal Beşeri Bilimler Fakültesi Necmettin Erbakan Üniversitesi
ybayary@gmail.com

Mehmet BİREKUL

Prof. Dr., Sosyal Beşeri Bilimler Fakültesi Necmettin Erbakan Üniversitesi
mbirekul@gmail.com

Makale Bilgileri ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 22.03.2023

Kabul: 15.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Anahtar

Kelimeler:

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçek Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlilik.

Bu araştırmanın amacı boşanmayı düşünen bireylerin, boşanmaya ilişkin kararlılık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılabilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Söz konusu ölçme aracı, hem boşanmayı düşünen bireylerin boşanma sürecinde ve sonrasında ortaya çıkabilecek sorunları tekrar gözden geçirmesine katkı sağlayacak hem de alanda çalışan profesyonellere boşanmayı düşünen kişilerin kararlılıkları hakkında önemli ipuçları verebilecektir. Bu amaç doğrultusunda bu araştırma, 325'i kadın, 91'i erkek olmak üzere, boşanmayı düşünen 416 bireyle yürütülmüştür. Veri toplama çalışması Türkiye'nin 7 bölgesinde, 60 farklı ilde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde internet ve sosyal medya yardımı kullanılmıştır ve araştırma örneklemini tesadüfi örnekleme yöntemine ile belirlenmiştir. Katılımcıların tamamı aile danışmanı veya terapisti ile görüşme sürecinde olan bireylerden veya herhangi bir profesyonel destek almamış olan ve boşanmayı düşünen bireylerden oluşmuştur. Ölçeğin faktör yapısı, açıklayıcı faktör analizi ile sınımlanmıştır. Elde edilen sonuçlar, 9 faktörlü bir yapının ortaya çıktığını göstermiştir. Ayrıca hem alt boyutlara hem de tüm ölçeğe ait Cronbach alfa iç tutarlık değerleri de ölçek güvenilirliğinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir.

Developing a Determination About Divorce Scale in the Sample of Turkey

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 22.03.2023

Accepted: 15.06.2023

Published: 30.06.2023

Keywords:

Determination About Divorce, Scale Development, Validity and Reliability.

The aim of this study is to develop a scale that can be used to determine the level of determination of individuals considering divorce. This scale will both contribute to the individuals considering divorce to reconsider the problems that may arise during and after the divorce process and give important clues to the professionals working in the field about the determination levels of the individuals considering divorce. For this purpose, this study was conducted with 416 individuals, 325 of whom were women and 91 of whom were men, who were considering divorce. Data collection was conducted in 60 different cities in 7 regions of Turkey. Internet and social media were used in the data collection process and the research sample was determined by random sampling method. All of the participants were individuals who were in the process of meeting with a family counselor or therapist or individuals who had not received any professional support and were considering divorce. The factor structure of the scale was tested by exploratory factor analysis. The results showed that a 9-factor structure emerged. In addition, Cronbach's alpha internal consistency values for both the sub-dimensions and the whole scale show that the scale reliability is within acceptable limits.

Atıf/Citation: Bozgedik A.; Bayar Y.; Birekul M. (2023). Türkiye Örnekleminde Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 78-90.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

Giriş

Evlilik, Türkçe sözlükte erkekle kadının, aile kurmak için yasalara uygun olarak bir araya gelmeleri olarak tanımlanır (Eren, 1988). Evlenme ve boşanma kavramları sadece bireyleri ilgilendiren kişisel bir konu değil, sosyal yapıyı ve toplumsal düzeni de yakından ilgilendiren sosyolojik konular arasındadır. Evlilikte mutlu olmak, eş seçiminin doğru yapılmasına bağlıdır. Evlilik yapısının doyum sağlayıcı olması büyük ölçüde bilinçli eş seçimi ile alakalıdır. Eş seçim kararıyla birlikte birey, hayata kiminle devam edeceğine, sosyal ortamına ve çocuk yetiştirme tarzına karar vermektedir. Yapılan bir tanımlamaya göre evlilikte fikir birliği yapabilen eşlerin birbiri ile uyumlu, hayattan memnun ve mutlu olacakları belirtilir (Erbek ve ark, 2005). Ancak eş seçimi adına birbirine tam olarak benzeyen bireyler ve bu bireylerin her yönden uyumlu, birbirini tamamlayan ve hiç çatışmanın olmadığı bir ilişki pek gerçekçi değildir. Bu nedenle evlilikte ilişki, karşıt ya da tamamlayıcı gereksinimleri doyuracak nitelikte olmalıdır.

Hayat içerisinde, insan birçok çelişki, çatışma ve ikilemler yaşamakta, farklı durumlar karşısında bir seçim yapmak zorunluluğu ile yüzleşmektedir. Peki, insan nasıl karar alır, seçimini ne gibi etmenlere göre yapar? Aslında yapmış olduğumuz her seçim, kararlılık düzeyimizle doğrudan ilişkilidir. Karar verme, yaşamımızın her döneminde sürekli karşımıza çıkan vazgeçilmez bir olgudur. Karar verme, bireyin kendisince belirlediği olası bütün alternatiflerin arasından belli kriterlere göre, kendi amacına uygun olan bir seçeneği tercih etme süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreci etkileyen birçok faktör vardır. Örneğin, sosyal ve fiziki çevre koşulları, ulaşılmak istenen amaçlar, olası alternatif seçenekler ve bu seçenekler tercih edildiğinde elde edilecek olası sonuçlar bu süreci etkileyen temel değişkenler olarak ele alınabilir (Tekin, 1999). Ayrıca bireylerin karar alma sürecinde psikolojik, sosyolojik, sosyal psikolojik, ahlaki ve dini faktörlerin etkisi de göz ardı edilmemelidir (Onaran, 1975).

Günümüzde insanların nasıl karar verdiklerini rasyonel seçim teorisinin perspektifi ile değerlendirmek mümkün görünmektedir. Rasyonel seçim teorisi Skinner'ın edimsel koşullanma yaklaşımından esinlenmiştir ve teoriye göre bir bireyin davranışlarını gerçekleştirmesinin altında kişisel çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak yatmaktadır. Bireyler, ortaya koyacakları potansiyel bir davranışın ortaya çıkaracağı maliyeti ve kârı değerlendirmekte ve kârını en üst düzeye çıkarma potansiyeline sahip olan bir davranışı seçmektedir. Bu davranış teoride, rasyonel davranış olarak kavramsallaştırılmaktadır (Topuz, 2013).

Çatışmalı çiftler boşanma konusunda karar verirken rasyonel seçim teorisi tek başına yeterli görülmemektedir. Çatışma sürecindeki çiftlerin yaşamış olduğu stres faktörü bireylerin sağlıklı karar verme sürecini etkileyebilir. Boşanma gibi önemli bir kararı bireylerin bu psikoloji ile almaları sağlıklı görünmemektedir.

Çiftlerin problem çözme ve kriz yönetimi iyi değilse ayrılık ve boşanma kavramları çiftlerin gündemine gelebilir. Evlilikte sorun çözme becerilerindeki yetersizlik evlilik problemlerinin en önemli sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Soylu ve Kağnıcı, 2015). Kişilerarası her ilişkide yaşanması normal karşılanabilecek krizlerle olan mücadele, evliliğin sağlıklı olması beklenen çizgisini etkileyecektir. Bu doğrultuda, evliliklerin huzurlu biçimde devam ettirilebilmesi, çatışma sırasında gelişecek tepkiler ve çatışmayla ilgili çözüm becerilerine bağlıdır. Çatışmaların giderilebilmesi için bazen uzman desteği de gerekmektedir. Uzmanların evlilik sürecindeki danışmanlık becerilerini yönetebilmeleri adına kendi kişisel gözlemlerinin dışında bazı nesnel araçlara ihtiyaçları olabilmektedir.

Boşanma olgusu tarihsel süreçte evlilik kurumunun var olması ile başlamıştır. Boşanmalar modern toplumda günden güne ve hızla artmaktadır. Tüm ülkelerde gelişmişlik düzeyine göre boşanma oranları da artış göstermektedir. Boşanma, eşler arasındaki hukuki anlaşmaların, duygusal bağların ve cinsel birlikteliğin son bulmasıdır (Uyar, 1999). Hukuksal olarak kurulmuş bir evliliğin yine resmi yasalar nezdinde ortadan kalkması boşanma olarak adlandırılmaktadır (Marshall, 1999). Özellikle modern toplumlarda boşanma konusu olgusal bir gerçeklik olarak algılsa da boşanmanın aile kurumunu bitiren ve başka tür sosyal problemlere de sebep olan bir yönü olduğu da gerçektir.

Boşanma olgusu gerek ülkemizde gerekse dünyada temel problemlerden biri olarak

belirmektedir. Ülkemizde de özellikle aile yapımızı tehdit eden boşanma ile ilgili pek çok araştırma yapılmasına rağmen boşanacak kişilerin boşanma sürecine ilişkin kararlılıklarını ölçen tatmin edici bir çalışmaya rastlanmamıştır. Literatürdeki boşanma ile ilgili ölçeklere baktığımızda; boşanma kaygısı ölçeği, yetişkinler ve çocuklar için boşanmaya uyum ölçeği, boşanma nedenlerine yönelik tutum ölçeği ve boşanma göstergeleri gibi ölçekler bulunduğunu gözlemliyoruz (Akın ve Güneş-Kahriman, 2019; Nazlı, Halisdemir, Gülleroğlu, Kiye, 2021; Doğan, 2016; Yöntem ve İlhan, 2018). Söz konusu ölçekler; çoğunlukla boşanma sonrası bireylerin uyum sürecine, boşanma nedenlerine ve bireylerin kaygılarına ilişkin çalışmalardır.

2021 yılına ait TÜİK verilerine bakıldığında son 20 yılın boşanma oranlarının artarak ilerlediği gözlemlenmektedir. 2001 yılında boşanma sayısı 94.994 iken, 2021 yılına geldiğimizde boşanma sayısının 174.085'e yükseldiğini gözlemliyoruz. 2001 yılında Türkiye nüfusu 65 milyon; 2021 yılında ise 84 milyondur. 2001 yılından 2021 yılına kadarki nüfus artış oranını dikkate aldığımızda, boşanma oranının yüzde 0,14'ten, yüzde 0,20'ye yükseldiği tespit edilmiştir. Bu duruma göre boşanma artış oranının, nüfus artış oranından daha fazla olduğu görülmektedir. Boşanma verilerinin son yıllarda artmasından dolayı, bu alana yapılacak olan katkının büyük bir ihtiyacı gidereceği düşünülmektedir (<https://data.tuik.gov.tr>, 2022).

Çiftlerin ani kararlarla ve getireceği sorumlulukların farkında olmadan atacakları boşanma adımını yeniden değerlendirmelerine katkı sağlamak ve bu kararlarındaki gerçek farkındalıklarını bilimsel anlamda tespit etmek amacıyla boşanmaya ilişkin kararlılık düzeylerinin ölçülmesi hedeflenmektedir. Evlilikte çiftlerin boşanma kararı alırken kime danışacaklarını bilmemesi ve alınan kararın artı ve eksilerini tespit edecek bir ölçeğin yokluğu, araştırmanın özgün değerini ortaya koymaktadır. İlk defa geliştirilecek bu ölçekle boşanma öncesi süreçte önemli bir durum tespitine ulaşılması amaçlanmaktadır. Geliştirilen bu ölçek ülkemizde aile danışmanlığı ve hukuki süreçlerde boşanma kararlılığını anlamamızda hizmet edecektir. Toplumsal anlamda da bireylerin ailenin çözülmesine dair verdikleri kararlarda durumun tekrar gözden geçirilerek aile bütünlüğünü korumaya yönelik katkı sağlayacağı ümit edilmektedir. Ayrıca bu çalışmanın aile mahkemelerinin iş yükünü hafifletmesi; uzun süren davalarda ise hâkimin karar verme sürecini hızlandırması beklenmektedir. Bu ölçeği kullanan aile danışmanları ve psikologların boşanacak olan çiftleri değerlendirirken, psikometrik sonuçlara göre danışmanlık sürecini daha sağlıklı ve bilimsel olarak yürütmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin ani bir öfke ile aldıkları boşanma kararının önüne geçilebileceği hedeflenmektedir. Ölçeği uygulayan bireylerin boşanma konusunda farkındalıklarının gelişeceği ve önleyici aile danışmanlığı hizmetine katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Geliştirilen bu ölçeğin aile kurumunun devamlılığına vereceği katkıdan dolayı işlevsel olacağı değerlendirilmektedir.

Aile bireyleri ile çalışan tüm ruh sağlığı profesyonellerinin, boşanma öncesi ve boşanma sürecindeki aile bireylerinin yaşama uyum sağlamalarını desteklemesi beklenmektedir (Karahan, 2022). Ulaşılabildiği kadarıyla literatürde ilk defa gerçekleştirilen bu araştırma ile boşanma sürecinde etkili, önleyici ve terapötik uygulamaların yapılabilmesini desteklemek adına, profesyonellerin kullanımı için boşanmaya ilişkin kararlılık ölçeği geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini yaşları 19 ile 68 (Ort = 35.51±8.07) arasında değişen, 325'i (% 78.1) kadın ve 91'i (% 21.9) erkek olmak üzere toplam 416 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı aile danışmanı veya aile terapisti ile görüşme sürecinde olan bireylerden veya herhangi bir profesyonel destek almamış olan ve boşanmayı düşünen bireylerden oluşmuştur.

Ölçme Araçları

Demografik Bilgi Formu: Katılımcılara evlilik süresi, daha önceki evlilik sayısı, çocuk sayısı, aile ve yakın çevrede boşanmış birey sayısı, anne baba evlilik durumu, boşanma ile ilgili

düşüncelerinde buldukları aşama ve olası boşanma kararının en temel sebeplerinin sorulduğu bilgi formudur.

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği: Boşanmayı düşünen bireylerin, boşanmaya ilişkin kararlılık düzeylerini belirlemek amacıyla bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçektir. Ölçek 5'li likert tipi (1-hiç katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum) bir ölçek olarak geliştirilmiştir. Ölçek 37 maddeden ve 9 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğe ilişkin detaylı bilgiler bulgular başlığı altında sunulmuştur.

İşlem

Araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kuruludan (Başvuru No: 8655, Karar No: 2022/55) gerekli izinlerin alınmasının ardından veri toplama çalışması Türkiye'nin 7 bölgesinde, 60 farklı ilde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde internet ve sosyal medya yardımı kullanılmıştır ve araştırma örnekleme tesadüfi örnekleme yöntemine ile belirlenmiştir.

Bulgular

Bu çalışmanın örneklemini yaşları 19 ile 68 (Ort = 35.51±8.07) arasında değişen, 325'i (% 78.1) kadın ve 91'i (% 21.9) erkek olmak üzere toplam 416 katılımcı oluşturmaktadır.

Katılımcıların evlilik süreleri incelendiğinde, en yüksek oranı oluşturan grubun 5-7 yıldır evli olan çiftler (% 19.7, n = 82), en düşük oranı oluşturan grubun ise 25 yıl ve daha uzun süre evli olan çiftler olduğu görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun daha önce başka evlilik yapmadığı görülmektedir (% 79.3, n = 330). 79 (% 19) katılımcı daha önce bir kez evlendiğini ifade ederken, 7 (% 1.6) katılımcı ise daha önce iki veya daha fazla kez evlilik deneyimlemiştir.

Katılımcıların sadece 89'unun (% 21.2) çocuk sahibi olmadığı görülmektedir. En yüksek oranı (% 37.5, n = 156) tek çocuk sahibi olan katılımcılar oluştururken, 4 ve üzeri çocuğa sahip olan katılımcılar da en düşük oranı (% 2.6, n = 11) oluşturmaktadır. Bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Evlilik Süreleri ve Daha Önce Yaptıkları Evlilik Sayıları ve Sahip Oldukları Çocuk Sayıları

Değişkenler	n	%
Evlilik Süresi		
0-1 Yıl	35	8.4
1-2 Yıl	41	9.9
2-5 Yıl	50	12.0
5-7 Yıl	82	19.7
7- 10 Yıl	62	14.9
10-15 Yıl	37	8.9
15-20 Yıl	65	15.6
20-25 Yıl	36	8.7
25 Yıl ve Üzeri	8	1.9
Daha Önceki Evlilik Sayısı		
Daha Önce Evlilik Yok	330	79.3
1 Kez	79	19.0
2 Kez	5	1.2
3 Kez	1	.2
4 ve Üzeri	1	.2
Çocuk Sayısı		

Yok	89	21.4
1 Çocuk	156	37.5
2 Çocuk	113	27.2
3 Çocuk	47	11.3
4 ve Üzeri Çocuk	11	2.6
Toplam	416	100.0

Katılımcılara ailelerinde ve yakın çevrelerinde boşanmış bireyler olup olmadığı sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar sadece 117 (% 28.1) katılımcının çevresinde boşanmış birey olmadığını göstermektedir. Ailesinde veya yakın çevresinde boşanmış en az bir çift olanların oranı % 26.9 (n = 112), 4 ve üzeri çift olanların oranı ise % 16.1'dir (n = 67). Katılımcıların kendi anne babalarının evlilik durumu incelendiğinde ise 370'inin (%88.9) anne babasının evli oldukları ve birlikte yaşadıkları, 43'ünün (% 10.3) ise hukuken ayrıldıkları ve ayrı yaşadıkları görülmüştür. Bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Aile ve Yakın Çevrede Boşanmış Birey Sayısı ve Anne Baba Evlilik Durumu

Değişkenler	n	%
Aile ve Yakın Çevrede Boşanmış Birey Sayısı		
Yok	117	28.1
1	112	26.9
2	57	13.7
3	63	15.1
4 ve Üzeri	67	16.1
Anne Baba Evlilik Durumu		
Berberler ve birlikte yaşıyorlar.	370	88.9
İmam nikâhlı beraberler.	2	0.5
Hukuken ayrıldılar ve ayrı yaşıyorlar.	43	10.3
Hukuken ayrı ama beraber yaşıyorlar.	1	0.2
Toplam	416	100.0

Araştırmada ayrıca katılımcıların boşanma ile ilgili düşüncelerinde hangi aşamada oldukları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar en yüksek oranları oluşturan gruplar boşanmayı düşünme aşamasında olanlar (% 24, n = 100) ve boşanıp boşanmama konusunda kararsız olanlardır (% 23.3, n = 97). Bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Boşanma ile İlgili Düşüncelerinde Buldukları Aşama

Aşama	n	%
Boşanmayı düşünme aşamasındayım.	100	24.0
Sağlıklı bir evliliğim var boşanmayı düşünmüyorum.	50	12.0
Boşanıp boşanmama konusunda kararsızım.	97	23.3
Avukatla görüşme aşamasındayım.	15	3.6
Mahkeme süreci aşamasındayım.	85	20.4
Eşimle sürekli çatışma halindeyiz ama boşanmayı düşünmüyorum	69	16.6
Toplam	416	100.0

Boşanma kararı alırlarsa bunun en temel sebebinin ne olduğu sorulan katılımcılar en yüksek oranda aldatma (% 18.3, n = 76), iletişimsizlik (% 13.9, n = 58) ve sevgi ve saygının

bitmesi (% 10.6, n = 44) seçeneklerini ifade etmişlerdir. Bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Alınacak Olası Boşanma Kararının En Temel Sebepleri

Olası Sebepler	n	%
Aldatma	76	18.3
İletişimsizlik	58	13.9
Sevgi ve saygının bitmesi	44	10.6
Psikolojik şiddet	33	7.9
Şiddetli geçimsizlik	32	7.7
Sorumsuzluk	26	6.3
Eşimin ailesinin etkisi	21	5
Eşimin ailesinin evliliğimize müdahil olması	20	4.8
Tahammülsüzlük	17	4.1
Eşimin psikolojik rahatsızlığından	13	3.1
Eşimin bağımlılık problemi (Alkol, uyuşturucu, kumar)	11	2.6
Cinsel sorunlar	10	2.4
Fiziksel şiddet	7	1.7
Eziyet ve küfür etme	6	1.4
Eşimin onur kırıcı davranışı (İftira, dedikodu, vb)	6	1.4
Kıskançlık	4	1
Eve ve eşe bakmama	4	1
Eşimin dinin emir ve yasaklarını gözetmemesi	4	1
Eşimin küçük düşürücü suç işlemesi (Hırsızlık, ırza geçme vb)	4	1
Evi terk	3	0.7
Aşkın bitmesi	3	0.7
Sosyal medya	3	0.7
Çocuğumuzun olmayışı	1	0.2
Hayatıma kast etmesi	1	0.2
Diğer	9	2.2

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği'nin yapı geçerliğini sınamak için varimax eksen döndürmesi kullanılarak Temel bileşenler yöntemi ile yapılan açımlayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Barlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde verinin küresellik varsayımını karşıladığı görülmektedir ($\chi^2(666) = 4050.298, p < .001$). Analiz sonucunda, .872 KMO değerine sahip olan ve toplam varyansın %66,86'sını açıklayan ve özdeğeri 1'in üzerinde olan dokuz faktörlü bir yapının elde edildiği görülmektedir. Bu yapılar şöyle sıralanabilir: *umut* (Boşanma dışında farklı yollar bulabileceğinizi düşünüyorum.), *cinsellik* (Boşanma sonrası cinsel hayatımın biteceğini düşünüyorum.), *nafaka* (Boşanma sonrası yaşayacağımız olası nafaka sorunları beni endişelendiriyor.), *sosyal destek* (Boşanmış bir birey olarak arkadaşlarımdan bana her koşulda destek olacağını düşünüyorum.), *sosyolojik* (Boşanmış bir birey olarak toplum baskısı ile baş edebilirim.), *sosyal çevre* (Boşanma sonrasında sosyal çevrem azalacağından endişeleniyorum.), *ekonomik* (Boşanmanın doğuracağı olası ekonomik sorunlar beni endişelendiriyor.), *değerler* (Boşanmanın değerlerim açısından bir sakıncası yoktur.), *psikolojik* (Boşanmanın doğuracağı olası psikolojik sorunlar beni endişelendiriyor.).

Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı değerleri .67 ve .89 arasında değişmektedir. Bütün ölçek için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı değeri ise .86'dır. Bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Umut1	.789								
Umut2	.744								
Umut3	.662								
Umut4	.565								
Umut5	.554								
Umut6	.500								
Cinsellik1		.784							
Cinsellik 2		.751							
Cinsellik 3		.705							
Cinsellik 4		.654							
Nafaka1			.807						
Nafaka2			.724						
Nafaka3			.689						
Sosyal Destek1				.783					
Sosyal Destek2				.760					
Sosyal Destek3				.562					
Psikolojik1					.734				
Psikolojik 2					.726				
Psikolojik 3					.716				
Psikolojik 4					.680				
Psikolojik 5					.678				
Psikolojik 6					.629				
Psikolojik 7					.478				
Sosyolojik1						.786			
Sosyolojik 2						.723			
Sosyolojik 3						.676			
Sosyolojik 4						.446			
Ekonomik1							.708		
Ekonomik2							.678		
Ekonomik3							.634		
Sosyal Çevre1								.709	
Sosyal Çevre 2								.660	
Sosyal Çevre 3								.565	
Sosyal Çevre 4								.500	
Değerler1									.893
Değerler2									.724
Değerler3									.398
Açıklanan Varyans	26.393	9.399	7.756	5.389	4.277	3.939	3.397	3.216	3.095
Özdeğer	9.766	3.478	2.870	1.994	1.583	1.457	1.257	1.190	1.145
Cronbach Alfa	.893	.780	.665	.683	.866	.729	.694	.705	.782

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyonlar incelendiğinde en yüksek korelasyonların umut ile psikolojik hazır oluş ($r = .619, p < .001$), sosyolojik hazır oluş ($r = .467, p < .001$) ve sosyal çevre desteği ($r = .559, p < .001$) arasında olduğu görülmektedir. Psikolojik hazır oluş ile nafaka sorunları arasındaki ilişki anlamsız olmasına rağmen psikolojik hazır oluş diğer bütün alt boyutlar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Sosyolojik hazır oluş ise değer ve cinsellik alt boyutları dışında diğer alt boyutlarla ilişkili bulunmuştur ($p < .05$). Umut alt boyutunun bütün alt boyutlarla ilişkili olduğu görülmüştür ($p < .05$). Bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

Faktörler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Psikolojik	1							
2. Sosyolojik	.342***	1						
3. Sosyal Çevre	.331***	.366***	1					
4. Destek	.162***	.179***	.081	1				
5. Umut	.619***	.467***	.559***	.111*	1			
6. Değerler	.410***	.058	.267***	.099*	.270***	1		
7. Cinsellik	.187***	.038	.274***	.200***	.310***	.415***	1	
8. Ekonomik	.121*	.189***	.200***	.015	.300***	.147***	.313***	1
9. Nafaka	.077	.195***	.206***	.080	.256***	.063	.162***	.321***

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin en düşük-en yüksek değerler, ortalama ve standart sapma değerleri ve çarpıklık-basıklık değerleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar en yüksek ortalamaların sosyal çevre ve umut alt boyutlarına ait olduğunu göstermektedir. En düşük ortalamalar ise değer ve ekonomik alt boyutlarına ait olduğu görülmektedir. Bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin En Düşük-En Yüksek Değerler, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri

Değişkenler	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık
Psikolojik	1.00	5.00	3.33	1.07	-.359	-.608
Sosyolojik	1.00	5.00	3.30	1.12	-.324	-.633
Sosyal Çevre	1.00	5.00	3.70	1.05	-.615	-.213
Sosyal Destek	1.00	5.00	3.12	1.06	.744	-.163
Umut	1.00	5.00	3.54	1.07	-.491	-.385
Değerler	1.00	5.00	2.30	1.17	.551	-.683
Cinsellik	1.00	5.00	3.23	1.15	-.003	-.990
Ekonomik	1.00	5.00	2.74	1.14	.193	-.834
Nafaka	1.00	5.00	3.02	1.20	-.016	-.799

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın temel amacı bireylerin boşanmaya ilişkin kararlılık düzeylerinin saptanması amacıyla geliştirilen bir ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini sınamaktır. Aile terapistleri, aile danışmanları, arabulucular ve bu alanda hizmet veren birçok uzman açısından da bireylerin boşanmaya ilişkin kararlılık düzeylerini bilmek yürütülecek olan terapi / danışmanlık sürecinin nasıl şekilleneceğini belirlemektedir (Dallos ve Draper, 2015).

Bu çalışmada katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra olası boşanma ile ilgili en önemli sebepler de incelenmiştir. Çünkü katılımcıların boşanma sebeplerini bilmek onların boşanmaya ilişkin kararlılık düzeylerini anlamlandırmamızı kolaylaştıracaktır. Boşanma kararı

alırlarsa bunun en temel sebebinin ne olduğu sorulan katılımcılar en yüksek oranda aldatma (% 18.3), iletişimsizlik (% 13.9) ve sevgi ve saygının bitmesi (% 10.6) seçeneklerini ifade etmişlerdir. Bu konu yapılan çalışmalarda güncelliğini koruyan sorular arasındadır. Nitekim boşanmanın nedenleri ile ilgili 2021 yılında TÜİK tarafından yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre, % 32,2 ile sorumsuz ve ilgisiz davranmanın boşanma nedenleri arasında ilk sırayı aldığı görülmektedir. İkinci sırayı ise % 14,1 ile aldatma almıştır. Ardından % 9,8 ile evin ekonomik geçimini sağlayamama ve % 8,1 ile dayak/kötü muamele gelmektedir (<https://data.tuik.gov.tr>, 2022). Alanda daha önceki dönemlerde yapılan çalışmalar da benzer bir resim çizmektedir. Örneğin; 2015 yılında ege bölgesinde yapılan bir araştırmanın verilere göre, boşanma nedenleri arasında ilk sırada % 24.66 oranı ile erkeğin olumsuz kişilik özelliklerinin yer aldığı görülmektedir. Bunu % 21.92 oranı ile aldatma, % 12.33 oranı ile şiddet ve % 11.64 oranı ile cinsel problem ve hastalık nedenleri takip etmektedir (Aybey,2015). 2018 yılında İzmir de 370 kişinin katıldığı boşanmanın nedenleri ile ilgili yapılan araştırmaya göre, % 52,4 sözlü veya fiziksel şiddet, % 39,2 fikir uyuşmazlığı, % 39,2 geçimsizlik, % 34 sorumsuzluk nedeni ile boşandıkları görülmüştür (Aktaş-Akoğlu, Küçükkaragöz, 2018).

Baynal (2019) tarafından yürütülen bir çalışmada ise katılımcıların ayrılma nedeni olarak sıraladığı nedenler arasında aldatma/aldatılmanın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Sonrasında ise ilgisizlik, iletişimsizlik, sorumsuzluk ve ekonomik nedenler gelmektedir. Çalışmaya göre diğer önemli nedenler ise psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, saygısızlık, kıskançlık ve eşin ailesidir.

Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, farklı zamanlarda ve yerlerde yürütülen çalışmalardan boşanmanın en yüksek sıralanan sebepleri arasında aldatma ve iletişim sorunlarının yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar farklı başlıklar altında yer alsalar da birçok sorunun en temel kaynağının iletişim sorunları olduğu görülmektedir. Hatta cinsellik bile bir iletişim sorunu olarak değerlendirilebilir (Satir, 2001).

Bu çalışmanın yazarları yaptıkları görüşmeler ve alan yazın bilgisinden yola çıkarak psikolojik, sosyolojik, sosyal çevre, destek, umut, değer, cinsellik, ekonomik ve nafaka olmak üzere 9 farklı alan belirlemişlerdir. Şüphesiz ki sıralanan konular dışında boşanma kararlılığı üzerinde etkili olabilecek başka faktörler de vardır. Ancak yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin açıklanan varyansı %66,86 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu değer yapı geçerliği, sınanan bir ölçek için kabul edilen sınır değerlerinin (Hair ve ark, 2014) yeterince üzerinde olduğu ve araştırmada kullanılmaya uygun olduğunu ifade etmek mümkündür. Açıklanan varyansın yüksek olması, ilgili kavram ya da yapının o derecede iyi ölçüldüğünün bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2007). Ayrıca ölçeğin kaç faktörlü yapıdan oluşmasının uygun olduğuna dair bir gösterge olarak kullanılabilir özdeğer (Hair ve ark, 2014) sonuçları da 9 faktörlü yapının kullanılmasının uygun olabileceğini göstermektedir. Maddelerin faktör yük değerleri .40 ile .89 arasında değişmektedir. Faktör yüklerinin 0.30'un üzerinde olması güçlü bir yapı geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir (DeVellis, 2017). Bu durumda ölçeğin geçerlik kriterlerini sağladığı görülmektedir.

Örneklemin yeterli olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile belirlenmektedir. Genel kabule göre KMO katsayısı en az 0.50 olmalıdır (Field, 2009). Bu çalışmada KMO değeri .872 olarak bulunmuştur. Değişkenler arası korelasyon katsayılarının anlamlılığı için ise Bartlett Küresellik Testi (BTS) kullanılmaktadır. BTS değeri $p < .05$ düzeyinde anlamlı olma şartını sağlamalıdır (Alpar, 2020). Bu çalışmanın anlamlılık düzeyi $p < .001$ olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, örneklemin ve ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Cronbach alfa katsayısı, ölçek maddelerinin ölçülmek istenen özellik ile ilgili olup olmadığını gösteren bir güvenilirlik değeridir. Ölçek maddelerinin birbirleri ile ne kadar tutarlı oldukları ve ne kadar bağdaşık bir grup oluşturdukları hakkında bilgi vermektedir. Cronbach alfa katsayısı 0-1 arasında değer alırken, 0.60-0.80 arasında değer alması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu, 0.80-1.00 arasında değer alması ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Field, 2009; Alpar, 2020). Bu çalışmada, ölçek için elde edilen Cronbach alfa değerlerinin .67 ile .89 arasında olduğu belirlenmiştir. Bu da ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğunu

göstermektedir.

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyonlar incelendiğinde en yüksek korelasyonların umut ile psikolojik hazır oluş, sosyolojik hazır oluş ve sosyal çevre desteği arasında olduğu görülmektedir. Umut alt boyutunun bütün alt boyutlarla, psikolojik hazır oluşun nafaka sorunları dışındaki diğer bütün alt boyutlar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Sosyolojik hazır oluş ise değer ve cinsellik alt boyutları dışında diğer alt boyutlarla ilişkili bulunmuştur. Detaylı olarak bulgular kısmında da incelenebileceği gibi sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde alt boyutların birbirleri ile ilişkili olduğu ve dolayısıyla birbirinden bağımsız olarak değerlendirmenin uygun olmadığı söylenebilir.

Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin en yüksek ortalamaların sosyal çevre ve umut alt boyutlarına ait olduğu görülmektedir. Bu bir taraftan kişilerin sosyal çevrelerinden destek alabileceklerine ilişkin inançlarının güçlü olduğunu göstermektedir. Hem ailelerinden hem de yakın arkadaşlarından destek alabileceğini düşünen katılımcılar boşanma konusunda daha kararlı adımlar atabileceklerdir. İkinci olarak evliliğe dair umutlarının da kalmadığına işaret eden bulguların göz ardı edilememesi gereklidir. Nitekim Sungur (2021) eşlerin ilişkilerinde geleceğe dair umudun kalmamasının, bir şeylerin değişebileceğine dair inancın yitirilmesinin ilişkiyi bozan en temel etkenlerden birisi olduğunu vurgulamaktadır.

En düşük ortalamalar ise değer ve ekonomik alt boyutlarına aittir. Bu sonuçlar boşanma kararında değer yargılarının ve ekonomik etkenlerin kişinin kararsız kalmasının en önemli belirleyicileri olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Türkiye'de özellikle kadınların boşanma kararı verememelerinin en temel gerekçelerinden birisi de ekonomik bağımsızlıklarının olmayışdır. Ayrıca dini ve kültürel değerlerin de boşanma konusuna sıcak bakmaması kişilerin bu konudaki kararsızlıklarını arttırmaktadır.

Sonuç olarak boşanma bir karardır. Doğru da olabilir yanlış da. Ancak boşanma kararı evlilik sistemi içerisindeki bütün çözüm potansiyellerini kapatır (Fıfıloğlu, 2023). Bu sebeple bu kararın sağlıklı bir biçimde ve çok yönlü olarak değerlendirilerek verilmesi hem bireysel açıdan hem de toplumsal açıdan ortaya çıkabilecek sorunların en düşük düzeylere indirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu sebeple boşanmaya ilişkin olası farklı sonuçların değerlendirileceği bir ölçüm aracının geliştirilmesi ve alanda kullanılması hem akademik açıdan hem de toplumsal ilişkiler açısından önem arz etmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi geliştirilen bu ölçeğin temel amaçlarından birisi boşanma ile ilgili karar aşamasında olan bireylerde bu süreç hakkında, sürecin olası sonuçları hakkında farkındalık oluşturmaktır. Örneğin ekonomik alt boyutun bir maddesi olarak "Boşanmanın doğuracağı olası ekonomik sorunlar beni endişelendiriyor." ifadesi kişilerin karşılaşabileceği ekonomik sıkıntılar hakkında bireyi tekrar düşünmeye yöneltmektedir. Psikolojik alt boyutun bir maddesi olan "Boşanmanın getirebileceği hüznü başa çıkabilirim." ifadesi katılımcılara karşılaşabilecekleri olası bir sonuç olarak hüznü hatırlatırken diğer taraftan da bu hüznü başa çıkıp çıkamayacakları konusunda kendilerini tanımalarına katkıda bulunacaktır. Umut alt boyutunun bir maddesi olan "Boşanma dışında farklı yollar bulabileceğinizi düşünüyorum." ifadesi bireylere boşanma dışında da alternatifler olabileceğini hatırlatmakta ve evliliğin sürdürülebileceğine ilişkin umut vermektedir. Ancak ölçeğin temel amacı katılımcıları boşanma fikrinden vaz geçirmek değil, boşanma veya evliliği devam ettirme kararlarının olası sonuçları hakkında çok yönlü düşüncelerine katkı sağlamaktır. Nitekim sosyal destek boyutunun bir maddesi olan "Boşanmış bir birey olarak yaşadığım çevrenin bana her koşulda destek sağlayabileceğini düşünüyorum." ifadesi de olası bir boşanma sonucunda katılımcıların yakın çevrelerinden alacakları desteği bireylere hatırlatmaktadır.

Bu çalışma kapsamında geliştirilmiş olan Boşanmaya İlişkin Kararlılık Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik analizi sonuçlarından yola çıkarak, ölçeğin bu alandaki boşluğu doldurmaya namzet olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Alpar, R. (2020). Uygulamalı çok değişkenli istatistik. Detay Yayıncılık, Ankara

Akın, A., ve Güneş-Kahrıman, B. (2019, 31 Ocak, 1-2 Şubat). Boşanma Kaygısı Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik [Bildiri sunumu]. II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Nevşehir, Türkiye.

Aktaş Akoğlu, Ö., & Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bir araştırma: İzmir ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1); 151-172.

Aybey, S. (2015). İl Müftülüğü Aile ve dini rehberlik bürolarına gelen sorular ışığında boşanma nedenleri (Ege Bölgesi örneği). *Turkish Studies*, 2(4), 104-126.

Baynal, F. (2019). Evlenme ve Boşanma Deneyimleri Arasındaki İlişkide Dindarlık Faktörünün İncelenmesi. *Darulfunun İlahiyat*, 30(1): 111-140.

Büyüköztürk, Ş. (2007). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (8. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Dallos, R., & Draper, R. (2015). EBOOK: An Introduction to Family Therapy: Systemic Theory and Practice. McGraw-Hill Education (UK).

DeVellis RF, Scale development. 4th ed. USA: SAGE Publications; 2017.

Doğan, Ş. (2016). Boşanma nedenlerine yönelik tutumlar: Boşanmayı artırıcı veya engelleyici faktörlere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması I. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 991-1011.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., & Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.

Eren, H. (1988). Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara. erişim tarihi: 23.10.2022

Fırsıoğlu, H. (2023). İlişki Pusulası Modeli ile Eş Terapisi. Hermes Tanıtım Ofset, Ankara.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS (Introducing statistical methods)*: Sage Publications Ltd.

Hair J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014). "Multivariate Data Analysis". 7. Ed. Pearson Education Limited.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>

<https://toad.halileksi.net/?s=bo%C5%9Fanma&sm=b&sonuc=25&sirala=baslik>

Karahan, A. S. (2022). Boşanma Sürecinde Psikolojik Müdahaleler Üzerine Bir Derleme. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 9(1), 88-111.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara.

Nazlı, S., Halisdemir, D., Gülleroğlu, H. D., ve Kiye, S. (2021). Yetişkin Boşanmaya Uyum Ölçeğinin geliştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 336-361.

Onaran, O. (1975). *Örgütlerde Karar Verme*, Sevinç Matbaası, Ankara,

Satir, V. (2001). *İnsan Yaratmak* (Çev. S. Yeniçeri). İstanbul: Beyaz Yayınları.

Soylu, Y. ve Kağnıcı, D. Y. (2015). Evlilik uyumunun empatik eğilim, iletişim ve çatışma çözme stillerine göre yordanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(43), 44-54.

Sungur, M. Z., (2021) *Aşk Evlilik Sadakatsizlik - Şeytan Üçgeni*. İstanbul: Destek Yayınları.

Tekin, M. (1999). *Kantitatif Karar Verme Teknikleri*, Kuzucular Ofset, Konya.

Topuz, İ. (2013). *Dinî Değerlerin Karar Alma Süreçlerindeki Etkisi*, Marife, ss. 69-88

Uyar, S. (1999). Boşanmış bireylerin evlilik süreci ve bugüne ilişkin psikolojik sorunları üzerine bir araştırma. [Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi]. GATA: Ankara

Yöntem, M., İlhan, T. (2018). Boşanma Göstergeleri Ölçeğinin Geliştirilmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 18 (41), 339-358.

EXTENDED ABSTRACT

Divorce is one of the main relationship problems both in our country and all over the world. Although there are many studies on divorce in our country, there is no study measuring the determination of individuals regarding the divorce process. The scales related to divorce in the literature are; divorce anxiety scale, divorce adjustment scale for adults and children, attitude towards the reasons for divorce scale and divorce indicators (Akın & Güneş-Kahriman, 2019; Nazlı, Halisdemir, Gülleroğlu, Kiyi, 2021; Doğan, 2016; Yöntem & İlhan, 2018). These scales mostly measure the adaptation process of individuals after divorce, the reasons for divorce and the anxiety of individuals.

With the Determination about Divorce Scale, it is aimed to re-evaluate the divorce step that couples will take with sudden decisions and without being aware of the responsibilities it will bring. It is also aimed to measure the level of determination regarding divorce. In addition, this scale is expected to ease the workload of family courts and speed up the decision-making process of the judges. Psychologists and family counselors using this scale will even be able to conduct the therapy/counseling process more scientifically accurate.

Lastly, with this scale, it is aimed to re-evaluate the divorce decision taken with a sudden anger. It is thought that individuals who apply the scale will improve their awareness about divorce and this will contribute to preventive family counseling services. This scale will be functional due to its contribution to the continuity of the family.

Method

Sample

The sample of this study consisted of 416 participants, 325 (78.1%) women and 91 (21.9%) men, aged between 19 and 68 (mean = 35.51±8.07). All of the participants were individuals who were in the process of meeting with a family counselor/family therapist or individuals who had not received any professional support and were considering divorce.

Measurement Tools

Demographic Information Form: It was an information form in which the participants were asked about the duration of their marriage, the number of previous marriages, the number of children, the number of divorced individuals in the family and close environment, the marital status of their parents, the stage of their thoughts about divorce, and the main reasons for a possible divorce decision.

Determination of Divorce Scale: This scale was developed within the scope of this study in order to find out the determination levels of individuals considering divorce. The scale was developed as a 5-point Likert-type scale (1-strongly disagree, 5-strongly agree). The scale consists of 37 items and 9 sub-dimensions. Detailed information about the scale was presented under the title of the findings.

Process

After obtaining the necessary permissions from Necmettin Erbakan University Social Sciences and Humanities Scientific Research Ethics Committee (Application No: 8655, Decision No: 2022/55), data collection was carried out in 60 different cities in 7 regions of Turkey. Internet and social media were used in the data collection process and the research sample was determined by random sampling method.

Findings

The sample of this study consisted of 416 participants, 325 (78.1%) women and 91 (21.9%) men, aged between 19 and 68 (mean = 35.51±8.07). Results indicated that the group with the highest rate was the couples who had been married for 5-7 years (19.7%, n = 82) and the group with the lowest rate was the couples who had been married for 25 years or more. The majority of the participants had been married once (79.3%, n = 330). While 79 (19%) participants stated that they had been married once before, 7 (1.6%) participants had been married two or more times before. Only 89 (21.2%) of the participants did not have children. The highest proportion (37.5%, n = 156) had only one child, while the lowest proportion (2.6%, n = 11) had 4 or more children.

In order to test the construct validity of the scale, exploratory factor analysis using Principal Components method was conducted using varimax axis rotation. The results of Barlett's test of sphericity indicated that the data met the assumption of sphericity ($\chi^2(666)= 4050.298, p < .001$). As a result of the analysis, a nine-factor structure with a KMO value of .872, explaining 66.86% of the total variance and eigenvalues above 1 was obtained. These structures were as follows: hope (I think that you can find

different ways other than divorce.), sexuality (I think that my sexual life will end after divorce.), alimony (I worry about the possible alimony problems we will experience after divorce.), social support (As a divorced individual, I think that my friends will support me under all circumstances.), sociological (As a divorced individual, I can cope with social pressure.), social environment (I am worried that my social environment will decrease after divorce.), economic (I am worried about possible economic problems that may arise from divorce.), values (Divorce has no drawback for my values.), psychological (I am worried about possible psychological problems that may arise from divorce.).

Cronbach's Alpha values for the sub-dimensions of the scale were between .67 and .89. Cronbach's Alpha calculated for the whole scale was .86. The lowest and highest values, mean and standard deviation values, and skewness and kurtosis values for the sub-dimensions of the scale were analyzed. The results showed that the highest averages belonged to the social environment and hope sub-dimensions. The lowest averages belonged to the value and economic sub-dimensions.

Discussion

Based on the interviews and literature, the authors of this study identified 9 different areas: psychological, sociological, social environment, support, hope, values, sexuality, economic and alimony. Undoubtedly, there are other factors that may have an impact on divorce determination other than the issues listed. However, as a result of the exploratory factor analysis, the explained variance of the scale was calculated as 66.86%. It is possible to state that this value is sufficiently above the accepted limit values (Hair et al., 2014) for a scale whose construct validity was tested and was suitable for use in the study. A high explained variance can be interpreted as an indicator that the related concept or construct was measured well (Büyüköztürk, 2007). In addition, the eigenvalue results (Hair et al., 2014), which can be used as an indicator of how many factors the scale should consist of, indicated that it might be appropriate to use a 9-factor structure. The factor loadings of the items ranged between .40 and .89. Factor loadings above 0.30 indicate a strong construct validity (DeVellis, 2017). In this case, the results meant that the scale met the validity criteria.

The adequacy of the sample was determined by the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) coefficient. According to the general acceptance, the KMO coefficient should be at least 0.50 (Field, 2009). In this study, the KMO value was found to be .872. Bartlett's Test of Sphericity (BTS) is used for the significance of correlation coefficients between variables. The BTS value should meet the condition of being significant at $p < .05$ level (Alpar, 2020). The significance level of this study was found to be $p < .001$. The results indicated that the sample and the scale were suitable for factor analysis.

Cronbach's alpha coefficient is a reliability value that shows whether the scale items are related to the characteristic to be measured. It provides information about how consistent the scale items are with each other and how coherent a group they form. While Cronbach's alpha coefficient takes a value between 0-1, a value between 0.60-0.80 indicates that the scale is highly reliable, and a value between 0.80-1.00 indicates that the scale is highly reliable (Field, 2009; Alpar, 2020). In this study, the Cronbach alpha values obtained for the scale were between .67 and .89. This shows that the scale is a reliable scale.

Divorce is a decision. It can be right or wrong. However, the decision to divorce closes all solution potentials within the marriage system (Fıfıloğlu, 2023). For this reason, making this decision in a healthy and multidimensional way will contribute to minimizing the problems that may arise both individually and socially. For this reason, it is important to develop a measurement tool to evaluate different possible outcomes of divorce and to use it in the field both academically and in terms of social relations.

Based on the results of the validity and reliability analysis of the Determination about Divorce Scale, which was developed within the scope of this study, the scale is a good candidate to fill the gap in this field.

Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları*

Özge Seda UĞRAŞ

Arş. Gör. Dr., NEÜ SBBF, Sosyoloji, Konya, Türkiye
osedatuyulu@gmail.com

Makale Bilgileri / Article Info

Geliş (Received): 16.05.2022

Kabul (Accepted): 30.05.2023

Yayın (Published): 30.06.2023

Atıf/Citation: Uğraş, Özge Seda (2023). Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 91-94.

Türk modernleşmesi, siyaset sosyolojisi, muhafazakârlık, İslamcılık üzerine çeşitli çalışmaları olan Mahmut H. Akın'ın 2007-2021 yılları arasında farklı kitap ve dergilerde yayımlanmış kitap bölümü, makale, deneme ve kitap değerlendirmelerinin edisyon halinde basıldığı *Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları* adlı kitabında toplamda 2 makale, 5 kitap bölümü, 7 deneme ve 3 kitap değerlendirmesinden oluşan 17 bölüm yer almaktadır. Yazarın aynı yıl içerisinde yine aynı yayınevi tarafından yayımlanan *Türkiye'de Modernleşme-Din, Siyaset ve Toplumsal Değişme* kitabı da değerlendirmesini yapacağımız kitapla paralellik göstererek metinlerdeki tarihi ve sosyolojik sürekliliği sağlamada birbirini beslemiştir. Dolayısıyla yazarın Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları çalışmasında çizdiği 'sağ' hareketin siyasi ve toplumsal kaynağını, neden ve sonuçlarını okuyucuya sunmada bütüncül ve anlamlılık sunduğu iddia edilebilir. Yazıların birbirinden farklı kitap, dergi ya da internet platformlarında ve dönemlerde yazılmış olması, toplumsal, siyasal, sosyo-kültürel anlamda konjonktürel farklılıklar taşıması anlamına da gelir. Çalışmanın ortaya konduğu konjonktürel yapının ve toplumsal değişimin göz ardı edilmemesi için her bir bölüm müstakil bir biçimde ele alınacak sonuç bölümünde kitabın genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Yazar önsöz bölümünde okuyucuyu Türkiye'de sağ ve sol ayrışmasının tarihsel, sosyolojik ve siyasi kökenleriyle ilgili giriş niteliğinde bir metinle karşılar. Türk siyasi tarihine etki etmiş ve etmekte olan tarafların ilişkilerinin yıllar içerisindeki dönüşümüne yer veren yazar, bu ilişkinin 'anlama'dan çok 'yargı'lamaya hatta damgalamaya vardığını bu durumun da bir çeşit 'konformizm' ürettiği iddiasındadır (s.vii-viii). Çalışmanın birçok bölümünde öne çıkan temel tezlerden birisi "Türk sağının konumunu belirleyen düsturun CHP'nin siyasetteki konumu olduğu'dur. Yazara göre "CHP karşısında konumlanma ve bir 'öteki' olarak CHP fikri, Türkiye'de sağ tanımlayabilecek en önemli unsurlar arasındadır" (s.ix). Türk siyaseti ve düşünce geleneğinde her alana 'reaksyoner' bir duruşun hâkim olduğu iddia edilebilir. Taraflar çoğu zaman karşısında konumlandığı düşünce ya da hareketi anlamadan, karşındakinin tezlerini dinlemeden karşılıklı konumlandıkları 'taraf' üzerine duruş belirlemişlerdir. Bölünmüşlüklerin sınırlarının muğlaklığı üzerine en belirgin tartışmalar da sağ ve sol ayrışmasında gerçekleşir. Örneğin sağ-sol tartışmalarında bilinenin aksine bir değerlendirme yapan İdris Küçükömer'e göre İttihat ve Terakki Fırkası, tarihi Batıcı bürokratik geleneği temsil ederken; Hürriyet ve İtilaf yine tarihi ancak yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden doğup gelen muhalefet cephesine dayanacak ve temsil etmeyecektir. Türkiye'de 'sol' yan kabul edilen kesim de yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden gelen, gerçek ve büyük kitleleriyle İslamcı-Doğucu cepheye dayanan kuruluşları göstermektedir. 'Sağ' yan

* Mahmut H. Akın, 2021, *Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları*, Türkiye Notları Yayınları, 1. Baskı, s.241, Ankara- ISBN: 978-605-74895-3-1

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

ise devleti kurtarma misyonu edinmiş daha çok Batıcı-laik bürokratik geleneğin temsilcileri olmuştur. Buna göre Terakkiperver Fırka, Serbest Fırka, DP ve AP 'sol'; Cumhuriyet Halk Fırkası ve CHP 'sağ' yanda konumlanır (2007: 72-73).

Okuyucuya Türk sağ düşüncesine giriş niteliğinde yaptığı bilgilendirmenin ardından yazar, Türk sağının temel parametrelerinden biri olarak pek çok çevre tarafından da kabul edilen 'muhafazakârlık' düşüncesine *Türkiye'de Muhafazakârlığın Oluşumu ve Farklı Biçimleri* bölümüyle giriş yapar. Muhafazakârlık kavramının sınırları noktasındaki muğlaklığı belirten yazar, kavramın toplumsal hareketliliklerle hem dönüşen hem de dönüştürücü etkisine değinir. Muhafazakarlık kavramının modernizmle olan yakın ilişkisi dolayısıyla muhafazakarlık-modernleşme ve toplumsal gerçeklikler arasında determinist bir ilişkinin varlığından söz eder. Her toplumun kendisine özgü tarihsel ve toplumsal gerçekliğinin kendisine özgü bir muhafazakârlık biçimi ürettiğini kabul eden yazar, Türk muhafazakârlığının modernleşme karşısında konumlandığı kadar modernleşmenin doğrudan bir ürünü olduğunu da iddia eder (s. 17-21). Muhafazakârlığın ontolojik sınırlarını tarihsel süreklilikten kopmadan ele alan yazar, *İktidarda Muhalefetten İktidar Muhafazakârlığına* bölümüyle kavramın toplumdaki siyasi örgütlenme biçimlerine ve sonuçlarına odaklanır. Türkiye'de muhafazakârlığın yerleşme ve gelişme tarzının Batı'dakinden bambaşka bir biçimde geliştiğini savunan yazar, "İslami referanslara dayanmış ve milli bir siyasi tavır olarak gelişmiş bir muhafazakârlığın varlığından" söz eder. Türkiye'de muhafazakâr hareket İslami referanslara sahiptir ve yerel düzlemde siyasi ve toplumsal dönüşümün önemli aktörlerinden biridir (s. 41-42). Muhafazakâr kesimin toplumsal dönüşüm sürecinde, toplumsal hareketliliğin hem üretene hem de hedefi haline geldiğini savunan yazar, bu hareketlilikte ortaya çıkan yeni aktörlerden birisi olarak AK Parti örneğini tartışır. Adnan Menderes'in 'İktidar olduk ama muktedir olamadık' sözüne atıfla iktidar olup muktedir olamama, engellenme ya da ordu müdahalesi gibi durumların Türkiye'de toplumsal bir hareket olarak muhafazakârlığın söylem sınırlarını oluşturduğunu iddia eder (s. 54). 1990lı yıllarla 2000li yılların muhafazakârlık karşılaştırmasını yaparak bu dönüşümde AK Parti'nin rolü ve etkisini tartışır. İktidarda muhalefet olma ve iktidarı muhafaza etme toplumsal gerçekliklerini tarihsel bütünlükten kopmadan tartışır.

Yazar, *Laiklik Sözleşmesi Temelinde Güdümlü Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası* bölümünde laiklik retoriğinin inşa sürecini SCF olayıyla açıklamaya çalışır. Yazara göre SCF dolayısıyla üretilen irtica söylemi, Türkiye'de laik rejimin kurumsallaşması için bir aracı olarak kullanılmıştır (s.58). 'Mürteci' olmakla itham edilen SCF'nin toplumdan ne kendisinin ne de kurulmasına öncülük eden mevcut rejimin tahmin dahi edemeyeceği bir destekle karşılaşması ve muhalif kesimlere alan açma ihtimalinin kapatılma sürecindeki rolüne değinir. Yazara göre "irtica retoriği, seçkin iktidar anlayışının muhaliflerinin siyasi meşruiyetini yok saymak ve yok etmek için kullandıkları bir araçtır" ve dolayısıyla Türkiye'deki siyasi ayrışmanın temelinde laiklik sözleşmesi vardır (s. 69-70).

Türk siyasi tarihindeki tarihsel bütünlükten kopmadan SCF'nin ardından sisteme 'muhalif' duruşuyla bilinen ancak aynı zamanda sistemin bir ürünü olan 'sağ' da konumlandırılan bir diğer siyasi parti olarak Demokrat Parti öne çıkarılır. *Demokrat Parti Dönemi Din ve Devlet İşleri* bölümünde DP'nin SCF gibi 'güdümlü bir muhalefet mi olacağı' tartışmalarına değinen yazar, DP ve CHP karşılaştırmasında laikliğin ve laiklik karşısında konumlanmanın belirleyici unsur olduğu iddiasındadır. Tek parti döneminin son yıllarından DP'nin iktidar süreci ve sonrasına kadar detaylı bir değerlendirmenin ardından CHP ve DP ayrımının ideolojik değil reaksiyoner bir temeli olduğunu savunur (s. 80). DP'nin din uygulamaları ile kültürel İslam ya da Halk İslamı'nın harekete geçiriciliği üzerine bir bağ kuran yazar, 1950 seçimlerinde dini grupların çoğunun reaksiyoner bir tutumla CHP'ye karşı DP'yi desteklediğini vurgular (s. 83).

Türk Sağ yazılarına 1980li yılların ilk dönemleriyle 1990ların ilk dönemlerine kadar ki sürede Türk siyasetine büyük bir devinim kazandırarak merkez sağ geleneğinde önemli bir aktör haline gelen ve sonraki sağ partilere de önemli bir siyasi miras bırakan ANAP'la devam eden yazar, ANAP ve özelinde Özal karizmasına değinir. *Turgut Özal ve Anavatan Partisi Muhafazakârlığı* bölümünde Türkiye modernleşmesinde ANAP ve Özal faktörünü değerlendirir. Muhafazakâr

seçmenin ANAP'ı desteklediği kabulünden yola çıkarak ANAP ve muhafazakârlık ilişkisini tartışır. Erbakan'ın muhafazakâr duruşuyla Özal'ın duruşunu karşılaştıran yazar, Erbakan'ın duruşunun İslamcılığa, Özal'ınkinin ise liberallığe yakın olduğunu iddia eder (s. 97). 12 Eylül'ün ardından oluşan siyasi boşluğun ANAP'ın lehine olduğunu savunan yazar, birbirinden farklı sosyolojik tabanların ANAP tabanında birleştiğini dolayısıyla ANAP'ın özellikle muhafazakâr kesim için bir alternatif haline geldiğini iddia eder. ANAP içinde özellikle 1991 kongresinden sonra başlayan liberal ve muhafazakâr kesimde yaşanan gerilimlerde, muhafazakâr seçmen ve partinin kuruluş felsefesi dışına çıkıldıkça ANAP'ın çöküşünün hızlandığını savunur. Muhafazakâr kesimin desteğinin kaybedilmesinin ANAP'ın sonunu getirdiği iddiasında olan yazara göre ANAP, Özal'dan uzaklaştıkça muhafazakârlardan da uzaklaşmıştır. ANAP, Özal'dan uzaklaşırken AK Parti Özal'a, Özal'ın muhafazakâr duruşuna vurguyla öne çıkmayı başarmıştır (s. 114-115).

Milli Görüş Hareketinin kurucu ve karizmatik lideri Erbakan her ne kadar siyasi duruşunu Türk siyasi hayatına hâkim olan ideolojik bölünmüşlüklerden ayrı tutsa da Milli Görüş Hareketi partilerinin 'sağ' cenahta kabul edilmesinin önüne geçememiştir. Milli Görüş Hareketinin partileşme sürecinde yalnızca MSP döneminde 'sağ' bir parti ifadesi kullanılmış ancak MSP de sonrasında kurulan partilerde bu ifadeyi ve tanımlamayı kullanmaktan imtina etmiştir. Buna rağmen Türk Sağı üzerine yapılan herhangi bir değerlendirmenin siyasette 50 yılını tamamlayan Milli Görüş Hareketi düşüncesinden bağımsız olması mümkün değildir. Nitekim yazar Türk Sağındaki Milli Görüş etkisini iki ayrı bölümde ele almaktadır. *Türkiye Siyasi Tarihinde ve Sosyolojisinde Necmettin Erbakan ve Milli Görüş Hareketinin Konumu* bölümünde okuyucuyu hareketin sosyolojik ve siyasi örgütlenmesine dair bilgilendirir. Milli Görüş Hareketini yalnızca 'sağ' siyasette bir hizip olarak değerlendirmenin eksik olduğunu savunan yazar, hareketi reaksiyoner siyaset ve tezli siyaset ikileminde tartışır (s. 127-128). Erbakan ve Milli Görüş Hareketinin siyasi duruşunu, siyaset anlayışını tartışan yazara göre MNP ve MSP'nin sosyolojik tabanı da CHP karşısında konumlanma üzerine kuruludur (s. 133). CHP'nin içinden kopan DP'nin de, DP'den önce SCF'nin de CHP politika ve uygulamalarına yönelik bir siyaset tarzı benimsediği dönem tartışmaları, meclis konuşmaları incelendiğinde rahatlıkla tespit edilebilir. Nitekim CHP ve DP'nin parti programlarında, kuruluş beyannamelerinde teorik büyük farklılıklar yoktur. Ancak siyasi retorikleri, muhalefet etme biçimleri pratikteki karşılığına göre şekillenmiştir.

Türk Sağı tartışmalarında Türk siyasal hayatında 1990'lı yıllardaki etkin rolüyle bilinen Milli Görüş Hareketi düşüncesine genel bir giriş yapan yazar, *Fazilet Partisi: Milli Görüş Hareketinde Değişim ve Bölünme* bölümünde FP özelinde yaşanan önce parti içi bir gruplaşma ardından alternatif yeni bir genel başkan çıkarma ve partinin kapatılma sürecini tartışır. Yazara göre FP, Milli Görüş Hareketindeki en ciddi bölünmenin yaşandığı dönemdir bu nedenle hem hareketin içindeki partilerden ayrılır hem de Türk siyasi hayatındaki iki partiye kaynaklık etmiştir: AK Parti ve Saadet Partisi. FP'nin 1999 yılındaki genel ve yerel seçimlerini karşılaştırmalı bir biçimde değerlendiren yazara göre FP'nin 'mağdur' edildiği kanaati belli bir kesim tarafından kabul görmemiştir çünkü bu dönemde FP genel seçimlerde % 5,98 oranında bir oy kaybı yaşamıştır. Ancak bu oy kaybı yerelde yaşanmamıştır. Yazar, 1995 genel seçimlerinde RP'ye oy veren farklı kesimlerin FP'ye desteğinin azaldığı iddiasındadır. Özellikle Erbakan'ın 28 Şubat sürecinde dindar insanların hakkını savunmada pasif kaldığını iddia eden retorik, sağ ve muhafazakâr çevrelerde alıcı bulmuş dolayısıyla bu durum oy oranlarına yansımıştır (s. 149). FP'nin 1999'da yaşadığı oy kaybının sosyolojik ve siyasi analizini yapan yazar, 1999 genel seçimlerinin Milli Görüş Hareketinde önemli bir sosyolojik taban değişikliği yaşadığını gösterdiğini iddia eder (s. 151). Türk modernleşmesinde hâkim olan siyasi retorik'in Milli Görüş'ü konumlandırma biçimlerine ve bunun ertesinde partilerin toplumsal ve siyasal yayılımını tartışır.

Türk Sağı tartışmalarında önemli yer tutan ve bu tartışmaları besleyen başlıklarda deneme ve kitap değerlendirmelerine de yer verilen çalışmada alanda birikimi olmayan herhangi bir okuyucunun dahi kolaylıkla anlayabileceği sosyolojik, siyasi ve tarihi bütünselliğin sağlanmış olması, çalışmanın öne çıkan özelliklerinden birisidir. Kitaptaki bölümlerin tamamında yazarın kullandığı dildeki yalınlık, metinlerdeki acıcılık göze çarpmaktadır. Öte yandan çalışmada Türk

Sağ düşünçesine SCF'den başlayıp Celal Bayar'dan Turgut Özal'a, ANAP'tan Necmettin Erbakan-Milli Görüş Partileri ve AK Parti tecrübesine kadar geçmiş ve güncel tartışmaların bu denli geniş bir tarih aralığında ve perspektifte sunulması literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.

Türk sağ tartışmalarında sağ cenah detaylı bir biçimde değerlendirilirken bu tartışmalarda sol cenahın duruşu, konumu çalışmada ilave edilmesi gereken yerlerden birisidir. Türk Sağ genellikle Türkiye'nin sol kesimlerinin üzerinde durduğu bir tartışma alanı olarak görülmüştür. Siyasi ve dini kimliği, geleneği, yaşam tarzı ya da aileden gelen düşünce mirası dolayısıyla da kendisini sağa daha yakın hissedilen ve 'aynı mahalle'den geldiğini ifade eden yazarın bu çalışmaya sol cenah yani 'karşı mahalle'nin perspektifini de dahil etmesi çalışmanın elini güçlendirebilirdi. Öte yandan kitabın temel tezinin, sağ düşünce ve partilerinin CHP karşısındaki reaksiyonerlikle inşa edilerek örgütlendiği düşüncesinin daha fazla desteklenmeye ihtiyacı var. Sağ-sol bölünmüşlüğü'nün ortaya çıktığı 1960 ve 1970'lerde siyasetin içinde bulunmuş günümüzde de halen yaşayan dönemin canlı tanıklarıyla yapılacak röportaj ya da söyleşilerde 'neye göre siyasi kimliğini inşa ettikleri' ya da 'siyasal kimliğin inşasında etkili olan faktörler' vb. sorularla bu tezin desteklenmesi yalnızca Türk sağ kültürüne değil bütünüyle Türkiye'deki toplumsal ve siyasi kimliklerin inşasındaki boşlukların doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

KÜÇÜKÖMER, İdris (2007). Batılaşma-Düzenin Yabancılaşması. 5. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayınları.